

Históriák

A KECSKEMÉTI MÉDIACENTRUM HELYTÖRTÉNETI MAGAZINJA

„Színház az egész világ”

**Szent György-napi
HAGYOMÁNYOK**

154 éves a

KECSKEMÉTI LAPOK

KECSKEMÉTI LAPOK
CXXIII. évf. 11. szám • 2022. május 12. • www.hiros.hu • A VÁROS LAPJA, ALAPÍTVA 1868-BAN

Megvan a jelölt! Jánosi Istvánt indítja a Fidesz az időközi választáson

Jánosi István jelölt a Fidesz-KDNP a június 10-én tartandó időközi önkormányzati választáson Kecskeméti 8. választókerületben az országgyűlési képviselői mandátumért. A képviselő János Tamás helyettes, a jelölt, aki 2016 és 2022 között volt a város önkormányzatának képviselője és országgyűlési képviselő, most jelöltnek állt a Fidesz soraiban. Székelydy Gyula Tamás egyes helyettes a jelölti listán szerepel, de nem jelölt az önkormányzat képviselőjének, választás esetén a képviselőválasztás 8. sz. körzetében.

Útfejlesztések Kecskeméten és a város környékén is
Szabó Szonja szabadfogású birkózásban országos bajnok
Már építik a Károly Róbert Körút folytatását is

HIROS.HU
OLVASSA AZ INTERNETEN MINDEN NAP!

LAPUNK 40.000
PÉLDÁNYBAN JELENIK MEG!
KÖVETKEZŐ MEGJELÉNI: MÁJUS 20.

KEDVES OLVASÓINK!

Egy alkotó közösség számára mindig nagy öröm, ha egy hosszú munkafolyamat eredményeként olyan terméket adhat át a célközönség számára, amelyet egyrészt már nagyon vártak, másrészt pedig abban benne van minden alkotó szíve, lelke.

A Hírös Históriaik címet viselő helytörténeti magazinunk 19. száma – a felelős szerkesztő jogán állíthatom – ilyen produktum lett, ugyanis a kilenc szerző 75 oldalon közölt 17 darab publikációja kiadványunk színességét, tartalmi gazdagságát igazolja, emellett a kiadvány megszületésében közreműködő partnereink gyűjteményeinek ékességeit, eddig talán nem is ismert tartalmait ismertetik meg és mutatják be a kedves olvasók számára.

A kiadványhoz kapcsolódó, havi rendszerességgel jelentkező televíziós magazin alkalomról alkalomra jár körül egy-egy olyan jelentős témát, amely nyomtatott magazinunkban is megjelenik. 2022-ben már például bemutattuk Önöknek a kecskeméti Városháza felújításának kezdetén fellett, Horthy Miklós kecskeméti látogatását ábrázoló falfestmény kulisszatitkait, melyről e kiadvány keretei között is olvashatnak. Horthy Miklós kecskeméti látogatásainak részletei mellett megismerhetik a főtér szabályozásának, rendezésének fázisait, korábban felmerült városfejlesztési stratégiákat, amelyek meghatározták Kecskemét „lelkének” 19–20. századi alakulását.

Petőfi Sándor születésének 200. évfordulója kapcsán szerkesztőtársam, ifj. Gyergyádesz László művészettörténész a kecskeméti színháztörténetét, illetve a városi helyszínek változását mutatja be Önöknek egészen a millenni-umig, amelyben, mint tudjuk – igaz csak epizódszerep erejéig – a nemzet költő „génusza” is szerepet kapott.

A magazin egyik kiemelt témája városunk népi építészeti arculatának megismertetése az 1974-ben készült népi műemlékek kataszterén keresztül, amely számos mára már elpusztult épített örökségi elemet mutat be a kedves olvasók számára. Emellett felhívja a figyelmet azokra a ma még fennálló népi építészeti emlékekre, amelyek emlékeztetnek bennünket Kecskemét 19. századi városképének tradicionális örökségére.

Könnyedebb témáink közül figyelmükbe ajánlom azt a cikket, amely Fülöp edinburghi herceg kecskeméti kapcsolatát mutatja be az 1978. évi IV. Fogathajtó Világbajnokság tükrében. Bizonyára sokak számára újdonság erejével hat a Sέραmóra Sétairoda munkatársa által jegyzett írás is, amelyben egy bizonyos Baldió artistacsoport 1930-as években bekövetkezett kecskeméti fellépéseiről, annak fogadtatásáról, illetve a tagokhoz fűződő érdekességekről olvashatnak.

Szokásunkhoz híven a Hírös Históriaik e számában is folytatjuk visszatérő rovatainkat, amelyek emlékeztetnek bennünket a város jeles személyeinek évfordulóira, egy-egy kiemelkedő életmű jelentőségére.

Szerkesztőségünk nevében hasznos időöltést és ismeretgyűjtést kívánok Önöknek!

Hajagos Csaba
felelős szerkesztő

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

KECSKEMÉT
MEGYEI JOGÚ
VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

TARTALOM

KTV KIEMELŐ

„Lássuk már a medvét!”
Kecskemét teátrumai és színjátszása a millennium előtt 5

A kecskeméti Városháza Horthy-falképek története
kitekintéssel a kormányzó kecskeméti látogatásainak történeteire 14

A főtér szabályozása és rendezése a kiegyezéstől az I. világháború kitöréséig 22

KTV PILLANATKÉP

Remekművek a Kecskeméti Múzeumból 1.
Czigány Dezső: Ady-portré (1907) 26

A harmincéves háború (1618–1648)
és a békeszerződéshez kapcsolódó emlékérem 30

KTV TÜKÖR

Hercegi verseny a híros városban 38

A Baldió csoport Kecskeméten 46

ÉRTÉKŐRZŐK

Fellegi Jenő aranykoszorús fényképész életműve
a Kecskeméti Katona József Múzeum történeti gyűjteményében 50

Népi műemlékek Kecskeméten?
Egy népi építészeti felmérés margójára 52

Április 24. Szent György napja – A tavasz kezdete 58

Kecskeméti krónika, évfordulók, portrék

Kecskemét a nagyvilág előtt 62

Rác István Pelbárt – A híros városban gondolt először arra, hogy pap legyen 67

Cziffra György – A huszadik század egyik legnagyobb zongoraművésze 68

Kálmán Lajos – A Kecskemét környéki népdalok gyűjtésének kiemelkedő alakja 72

Múlt és jelen az évfordulók tükrében 74

Jeles magyarok kecskeméti kötődései 75

Szerzők:

Bezsényi Ádám történész
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

ifj. Gyergyádesz László
művészettörténész, osztályvezető
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Hibocsányi Norbert
főlevéltáros
(MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

Horváth Roland
történelem szakos pedagógus
(Corvin Mátyás Általános Iskola)

Kenyeres Dénes
hadtörténész
(Honvéd Hagományörző Egyesület)

Koncsek József
néprajzkutató
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Szabó Kocsis Zsuzsanna
néprajzkutató
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Tóth Anna
idegenvezető
(Séramóra Sétairroda)

Dr. Tóth Szilárd
levéltáros
(MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

Varga Géza
újságíró
(Híros Naptár)

HÍRÖS HISTÓRIÁK

A Kecskeméti Médiacentrum helytörténeti
magazinja 19. SZÁM (2022. TAVASZ–NYÁR)

ISSN 2498-4957

KIADÓ: Kecskeméti Televízió Nonprofit Kft.

6000 Kecskemét, Szabadság tér 2.

telefon: +36 76 570 440,

e-mail: info@hiros.hu

FELELŐS KIADÓ: KOZÁK POLETT

ügvezető-főszerkesztő

FŐSZERKESZTŐ:

KOZÁK POLETT

(kozak.polett@hiros.hu)

FELELŐS SZERKESZTŐ:

HAJAGOS CSABA

(hajagos.csaba@kkjm.hu)

SZERKESZTŐ:

IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ

(gyergyadesz@gmail.com)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:

EURO BIOINVEST KFT.

KORREKTOR: VARGA GÉZA

MARKETINGMUNKATÁRS:

PIRÁNSZKINÉ SERES SÁRA

seres.sara@hiros.hu

NYOMDAI MUNKÁK:

LÓCZI ÉS TÁRSA

NYOMDAIPARI KFT.

„LÁSSUK MÁR A MEDVÉT!”

KECSKEMÉT TEÁTRUMAI ÉS SZÍNJÁTSZÁSA A MILLENNIUM ELŐTT

A millenniumi építési láz egyik legjelentősebb eredménye Kecskeméten a két bécsi színháztervező specialista, Ferdinand Fellner és Hermann Helmer által tervezett, s Lestár Péter polgármester kezdeményezésére emelt állandó városi színház, jelenlegi nevén a Kecskeméti Katona József Nemzeti Színház. A historizáló, azon belül is neobarokk stílusban fogant épületet 1896. október 14-én adták át, Katona József Bánk bánjának ünnepi előadásával. Kecskeméten azonban már ezt megelőzően is komoly hagyományai voltak a magyar nyelvű színjátszásnak, ahogy az ország legszebb teátrumának is voltak – igaz, jóval szerényebb – építészeti előzményei...

Az első momentumok az iskolai drámajátékokhoz kapcsolódtak, melynek következetes művelői városunkban a piaristák voltak. Eleinte latinul folytak az előadások, így az 1715 és 1775 közötti évekből összesen 30 színjátékról maradt fenn följegyzés. Elsősorban ókori történelmi, illetve ószövegségi témájú darabokat adtak elő, de a címeik alapján három olyan műről is tudunk, melyek hajdanvolt uralkodóink (Salamon, Géza herceg, Szent László és Mátyás király) révén a nemzeti törekvések helyi jelenlétéről tanúskodnak. Első alkalommal 1772-ben került sor magyar nyelvű darab (Mesterséges ravaszság) bemuta-

tójára az ekkortájt itt tanító Simai Kristóf kegyesrendi szerzetes révén.

Az anyanyelvű világi színjátszás 18. század végi kezdeteinek egyik főszereplője a kecskeméti születésű Kelemen László (1762–1814) volt. Az 1790-ben Pesten és Budán alapított első magyar hivatásos színtársulat igazgatója („tulajdonos kormányzója”) mellett az alapító tagok közül a későbbiekben ügyvédi pályára lépett Szomor Máté és Nemes András, majd 1793-tól Szerelemhegyi (Liebenberger) András is Kecskemétet képviselte. Liszka Béla szerint e társulat egy része már 1796. június 4-én Kecskemétre érkezett, és írásbeli forrásokkal alá nem támasztható hagyomány szerint 5-6 előadást is tartottak az ún. „Cserepes” (cégére szerint „Arany sas”) vendégfogadó udvarán található színbén (a helyén 1950 óta a szocreál stílusban emelt ún. SZTK épülete látható a Piaristák terén). Ezzel szemben tényként kezelhetjük, hogy 1800. június 1. és augusztus 14. között a Kelemen vezette „Magyar Jadzo Társaság” többször is fellépett „ingyen engedett épületben”, s a „város barátságos elfogadásokon kívül szabad szállásokkal és fuvarozásokkal is segítette”.

Szalay Gyula: Kelemen László, az 1790-ben Pesten és Budán alapított első magyar hivatásos színtársulat kecskeméti születésű igazgatója (1960, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet)

„Annak idején bizony pompás fogadó lehetett az öreg Cserepes, ahol még színelőadások is folytak volt [...] s ahol Ferenc József császár és király is megszállt volt erre utaztában. Kítűnően is volt megépítve, hogy bíróságot, iskolát, mindent kiszolgált s annyi idő múlva is még alkalmasnak találhatik arra, hogy városunk legfőbb egészségügyi intézménye benne lakozzék” (Kecskeméti Közlöny, 1930. november 16., a fénykép szintén ekkortájt készülhetett, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Az 1810-es évektől kezdve számos vándortársulat fordult meg a városban, így például az Udvarhelyi Miklós és Láng Ádám, Ujfalussy Sándor, Kassay Sámuel, vagy éppen a Pergő Celesztin vezette. A hőkorszak színelőadásainak helyszínéről így írt – Fehér Péternek a Kecskemét című helyi lapban megjelent nem feltétlenül megbízható adataira hivatkozva – a Fővárosi Lapok (1873. november 9.): „a vándorszínészek vendéglőkben vagy magánházakban, névszerint a »nagy kávéház« (Bruckner-ház) termében, a »Cserepes« vendéglő ivószobájában s néhai Hercegh Lajos volt piaci házának földött

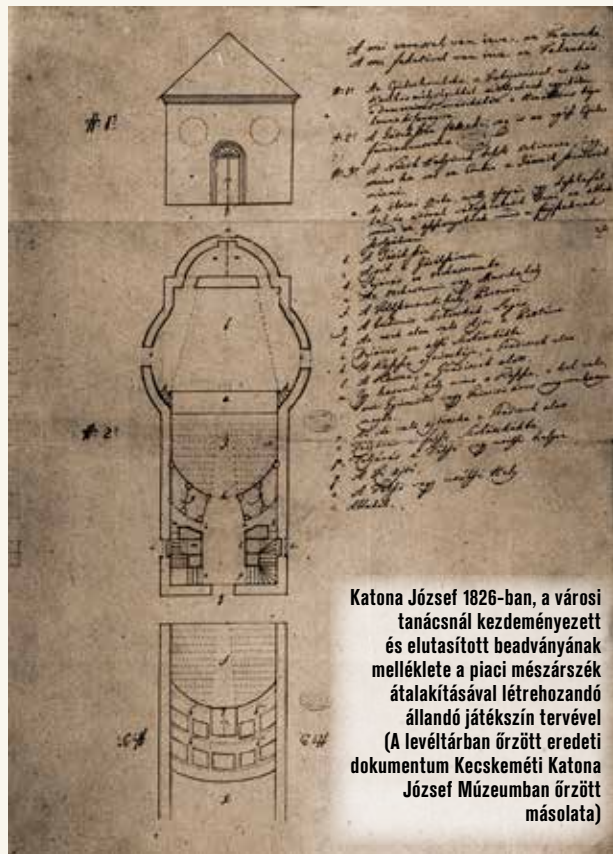
színjében játszottak”. Liszka szerint 1826 nyarán a „Kecskés” vendéglő kockás kerítésű kertjét is használták e célból. Joós Ferenc alapvető művében és cikkeiben pedig elsősorban a „Cserepest” emeli ki, amely mellett ritkábban a Czollner téri „városi »lóiskola«-ban..., vagy féligkész épületek vakolatlan négy fala között is estek színelőadások”. Katona József (1791–1830), Kecskemét egykori al- majd főügyésze, aki egyetemi éveit alatt részt vett a pesti színtársulat munkájában (s vallott szerelmet 1813-ban sikertelenül egy K. J. aláírású levélkében Széppataki Róznak, a későbbi Dérynének), a kecskeméti tanácsnál már 1826-ban kezdeményezett egy állandó játszóhelyet (a piaci mézárszék átalakításával), tervrajzot is mellékelve. „Kecskemét oly szerencsés, hogy több jeles férfakkal dicsekedhetik, kiknek neve az irodalmi téren hazaszerte ismeretes, 's kik részint saját kebeléből eredtek, részint jelenleg kebelében laknak. Illyen volt a' legujabban elhiresedett Bánk bánnak korán elhunyt írója, Katona József. Nevezetes e' férfinak hirtelen

A vándortársulatával Kecskeméten is megfordult Udvarhelyi Miklós, Katona József egykori színésztársa, jóbarátja, az első Mikhál bán, akinek a Bánk bán 1833. február 15-i kassai ősbemutatóját köszönhetjük (Rohn Alajos litográfiája, 1857, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet)

kimulása. Nem volt beteg 's mintegy tíz percz alatt meghalt.” (Szabó Richard: Kecskemét ismertetése. In: Életképek, 1845. II. félév/26. szám, dec. 27. p. 824.) Sajnálatosan, ahogy nagy nemzeti drámánk bemutatását sem érthette meg Katona, úgy a „Theatrom” tervét is elutasította a városi tanács.

Nem sokkal később, igaz magánvállalkozás keretében, de mégis felépült Kecskemét első teátruma, melyről így írt Kada Elek, még polgármesterré választása előtt a Pesti Hírlapban (1892. április 14.): „Király Sándor uram agyában megfogamzott a színházépítés terve, és addig tépelődött, míg egy szép napon kikanyarított egy darabot az udvara hátuljából s ráépített egy házat, aztán azt mondta: itt a színház. A színház külseje nagyon polgárjellegű volt. Először egy hosszú udvaron kellett keresztül menni. Azután jobbra volt egy szemetes gödör, balra pedig egy demokratikus dupla faalkotmány. Ezek közül emelkedett ki egy épület, a melynek szűk kis ajtaja felett keskeny falépcsők kanyarodtak fel a padlásra. Ez volt a színház »frontja«. Király uram úgy okoskodott, hogy nem azért

Katona József 1826-ban, a városi tanácsnál kezdeményezett és elutasított beadványának melléklete a piaci mézárszék átalakításával létrehozandó állandó játékszín tervével (A levéltárban őrzött eredeti dokumentum Kecskeméti Katona József Múzeumban őrzött másolata)

Kovács László az 1868. december 26-án megnyílt színházépületét a Halasi Nagy utca 12-13. számú saroktelkén építtette fel, a mai színházhoz meglehetősen közel, a képeslapon nagyjából a Szentháromság-szobor által takart részen (Kecskeméti Katona József Múzeum)

épült a színház, hogy kívülről bámulják, hanem azért, hogy benne mulassanak. A mi a belsejét illeti, az se volt valami nagyon kényelmes, sőt ha tűz üt ki, hát benn is éghettek volna, csak hogy abban az időben illendőségtudók lévén az emberek, nem azért jártak a színházba, hogy ott nyujtózzanak...”

A „Koronához” címzett vendégfogadó és kávéház udvarán emelt, s „Theatrum szála”-ként emlegetett épületet (helyét ma emléktábla jelzi a Hírös Agóra mögötti üzletközpont egyik bejárata mellett) 1833 tavaszán a „Borsod vármegyétől pártolt nemzeti színjátszó Társaság” vette elsőként használatba. Őket szeptemberben Komlóssy Ferenc székesfehérvári társulata követte „és harmad napra köz elégedést nyertt Szapáry Péter nemzeti darabbal pályáját megnyitá. Ambár még alig ment hirül kiterjedett városunkban ezen kedvelt társaság megérkezése, mégis a' Magyar csoportosan gyűlt a' magyar mulatságra, 's nem csak a' miveltbeknek látszók...”. Az első országos kiadású lapban megjelent kecskeméti színikritika (H – Eduard: V. Theatrum/Kecskemét. In: Honművész, 1833/51. pp. 410–411.) végig pozitív hangvételű volt: „Mi az említett

Roskovits Ignác: Katona József arcképe (1902, Kecskeméti Katona József Múzeum)

játék előadását illeti, tökéletes meglepedést, és számtalan zajló tapsokat nyere a' társaság, melly szorgalmatos igyekezete által bizonyítja, hogy a' nemzeti csinosodásra törekedő intézetnek valódi eszköze.” A Szapáryné megformáló Komlóssyné néhány évvel később a vidéken („a' magyar színészet' parlag ugarjain”) is megforduló színésztársaságok népnevelő szerepét emelte ki egy Vörösmarty Mihály által írt kritikára adott válaszában az Athenaeum (1839. I. félév/2. szám, p. 28.) hasábjain, mivel szerinte ennek köszönhető, hogy az 1837-ben átadott Pesti Magyar Színház „karzata, melly országos, sőt néha héti vasárkor is telve kecskeméti,

szegedi, 's más vidéki szűrös gubás, bundás hallgatókkal”.

Számos társulat fordult meg az elkövetkező 35 évben Kecskemét első állandó színházában, melyet 1842 nyarán a tulajdonosa a mellette lévő kertjében egy nyári színpaddal is kiegészített. Az 1842–1844 között a kecskeméti református főiskola jogi fakultásán tanuló – mellette a felsőbb tanulmányokra fölkészítő bölcsészeti tanfolyam második évét is itt végző – Jókai Mórnak tulajdonított egyik adoma szerint itt született az egyik híres szállóigénk: „Kecskeméten van egy fajta a tanyán lakó embereknek, kiket rövidség okáért neveznek gányóknak. Ritka nap veti be őket a városba, csak ha

A Bánk bán címszerepét Kecskeméten először eljátszó Komáromy Alajos mellképe (Pollák Zsigmond fametszete, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet)

Jókai Mór a kecskeméti születésű Simonyi Antal Pesten készített fényképén (1861, Petőfi Irodalmi Múzeum)

esett állat bőrét kell a gazdához bevinni, vagy mikor elfogyott a tarhonya [...] Tehát egy ily kivételes napon meghallja a tanyalakó, hogy komédia lesz Király Károly (sic!) uram pajtájában. Neki, mint alább látandjuk, igen szép fogalmi voltak e neméről a gyönyörűségeknek, s azoknak előélvezetében felvette magát a kakasülőre, lefizetvén az öt garasokat. A függöny tetszett neki, de ami a függöny után következett, az nem állta ki a kritikáját: valami vékony szindarab volt az hosszú beszédekkel. A gányó csak várja, hogy mikor lesz már vége a párbeszédnek, az egyik elhagyná már; a másik megint újrazekdi. Ez elmúlik, akkor meg az ottmaradt személy még magánybeszédhez fog, rettenetes gumielasztikumból készült véghetetlen magánybeszédhez. A gányó sem tűrheti már tovább, hanem lekiált onnan a paradicsomból:

– Nem ér semmit az a sok beszéd, ifjasszony; nem ütjük avval el; lássuk már a medvét!” (Délibáb, Nemzeti Színházi Lap, 1853. II. félév, XXVI. sz., dec. 25. pp. 828–829. Bár külön nem jelezték, jogosan vetül fel szerzőként a lapot főmunkatársként jegyző Jókai neve.) Egy még korábbi említése a szállóigének egy novella lábjegyzeteként jelent meg, szintén Jókaitól, aki a szabadságharc utáni években használt írói álnevét egy kutyától kölcsönözte: „Ez a közmondás a kecskeméti gányóról maradt el, ki abban a hiszemben látogatta meg a komédiaházat, hogy ott medvét fognak mutatgatni, s mikor aztán nagyon kezdte unni a véghetetlen tragoedia egymást nyújtó párbeszédeit: lekiáltott a galleriáról, hogy »nem ér semmit az a sok beszéd, nem ütjük avval el, lássuk már a medvét!«” (Sajó: A fránya hadnagy. In: Magyar Emléklapok

1848 és 49-ből. I. kötet. Szerkeszti: Szilágyi Sándor. Pest, 1850. p. 285.)

1843. január 12-én érkezett Kecskemétre Szabó József szintársulata, s velük az evangélikus elemi iskola hajdani diákja, Petőfi Sándor. Bár elsősorban színlapkihordó volt, s csak kisebb szerepeket osztottak rá, mégis örömtelivé tette az itt tartózkodást a viszontlátás pápai diáktársával, Jókai Mórral. Petőfi vándorszínészi pályafutásának a csúcspontját jelentette a március 23-án jutalomjátékként eljátszott bolond szerepe a Lear királyban, amely után április elején elhagyta a városunkat, s a társulatot is. 1847. október 14-én végre a szerző szülővárosában, egyben a mű keltezési helyén is bemutatták a Bánk bánt. A Király-féle teátrumban Góts Ede társulata lépett föl ebben az időszakban. A tagok közül a fő érdem a címszerepet mindössze

22 évesen eljátszó Komáromy Alajosé volt, aki jutalomjátékként választotta a darabot. A szabadságharc idején Mátrai István társulata keveredett konfliktusba a várost rövid ideig megszálló, Jellasics és Ottiger vezette, horvát és német katonákkal. Szuper Károly színész és rendező naplója örökítette meg az utókor számára a botrányba fulladt előadást, amelyet egy német tiszt kezdeményezett 1849. mácius 14-én azzal, hogy aznap este „ők mulatni és szórakozni akarnak”, s számukra a magyar nyelv sem akadály. „Természetesen ők azon reménnyel jöttek be este a színhelyiségbe, hogy majd ott összeismerkedhetnek a kecskeméti művelt közönséggel s különösen a hölgyekkel. Azonban ide egyetlen civil sem jött. Megtelt ugyan a színház megle-

hetősen, de tisztán csak katonatisztekkel, a kik aztán az udvarról és utcáról hajtották be a cselédséget és bábész népet, hogy civil is legyen a színházban. Volt is aztán lárma és olyan garázdálkodás, hogy a szót nem lehetett megérteni, s ily garázdálkodás közt kellett nekünk magyarul játszani, sőt fel is jöttek egynehányan a színpadra is és ők kezdtek komédiázni...” (Váli Béla: Szuper Károly színi naplója 1821–50. V. In: Hazánk. Történelmi Közöny, XI. kötet, 1889/3. füzet, p. 194.)

„Egy ily népes város építtethetne állandó színházat, s akkor nem volna kénytelen a közönség egy vendéglő udvarán szénáspajtából rögtönzött alkotmányban élvezni az előadásokat.” 1859. február 6-án így reagált a Király-féle játszóhelyet

Barabás Henriette: Petőfi Sándor (1865, Petőfi Irodalmi Múzeum), akinek vándorszínészi pályafutásának a csúcspontját jelentette az 1843. március 23-án, Kecskeméten jutalomjátékként eljátszott bolond szerepe a Lear királyban

A sikereiben gazdag négy évtizedes színigazgatói pályáját Kecskeméten, az 1873/74-es évaddal elkezdő Krecsányi Ignác portréja (Kossak József felvétele, Temesvár, 1880-as évek, Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet)

ért egyre szaporodó kritikákra a Vasárnapi Ujság, amely 1862. december 28-án már egy pozitív fejleményről tudósíthatott: „(Kecskeméten állandó magyar színház leend), ha a város elfogadja Kovács László kecskeméti birtokosnak hazafias ajánlatát, melyet az a város tanácsa elé következőleg terjesztett: »Én – ugymond a tanácshoz intézett levelében – a szentháromság-téren megkezdett új épületemet felajánlom állandó színháznak a következő feltételek alatt: a) nevezzen a tek. hatóság szakértő bizottmányt, mely megjelölje a tervet, mely szerint félben levő építményem a legcél-szerűbben volna 800 személyt befogadható színházzá alakítandó, s én a terv nyomán kész vagyok elvállalni a további kiépítést, – sőt még a színészek befogadására lakosztályokat is, s kávéházat, éttermet szintén építtetek; b) ha felépítem kívánat szerint a házat, becsültesse meg azt a tek. város, s ezen becsárnak 5% kamatját fizesse nekem évenként 32 évig; c) ha pedig a bel-fölszerelés költségeit is, – értvén a székek, padok megcsináltatását, s nem

A küszöbön.

— A Budapesti Hírlap eredeti tárcája. —

1873. október elseje rám nézve emlékeztetés és nagyfontosságú nap. Ekkor lettem színgazgatóvá.

E napról akarok önöknek egyetmást elmondani. De nagyon csalódnak, ha azt hiszik, hogy valami színlal közti titkot vagy függőny mögötti színészélményeket juttatok a nyilvánosság elé.

Nagyon diskrét vagyok. Nem mondom el, hogy operett-primadonnám milyen derült, aranyos, kedves és kicsapongó ártatlan palkoságot hoz magával próbáimra; azt is csak úgy titokban sugom meg önöknek, hogy drámai szendémnek gazella termete és gyönyörű szép szemei vannak s oly bájos, átható tekintetet vet néha rám és kollégáimra, hogy szinte égeti a kabátomat. Azt meg már pláne nem merném elárulni, hogy baritonistám olyan elmés, művelt gyerek, hogy még a színpadon is hírlapot vagy regényt olvas, pedig természetem éppen nem látszik meg, hogy holdvilágsugárral élne. Komikusaimhoz szó sem fér. Nagyon komoly, szolid gyerekek, legfőleg egymást szidják, persze tréfából s észre sem veszik, hogy köztük a harmadik komikus a „gajdos”. Szerelmes színészem nögyülölő s nem csapja a levet másnak, mint tizenhat és hatvanegy év közti „közönségbeli” nőknek, ezenkívül színésznőknek, no meg kardalosnőknek; pedig az a sugár termetű, ébenfekete hajú, arisztokratikus vonású hölcső már rég bilincset vert a csapodár szívére. Végül nem

foglalkozom tenoristám komolyságával, naiv énekesnőm igazi naivságával, mert ha mindezt körülmélyesen leírnám, még államcsinyt követnének el ellenem s a eszárságból képesek volnának köztársaságot alkotni.

De hát miről is akartam önöknek írni? Igaz! Már eszembe jutott. Színgazgatóskodásom első napjáról. Győződjének meg önök, kedves olvasóim, milyen változatos, milyen mozgalmas egy színgazgató élete.

1873. tavaszán még olyan pelyhes száju, tapasztalatlan fiatal ember voltam én, a kik a világot nagyon is rózsás színben látják. Telve voltam illúziókkal s vágyam — bár egyelőre visszaléptem a színésztől — ismét a színészethez vonzott. Egyetlen törekvésem az volt, hogy színgazgatóvá legyek.

A vágyat csakhamar tett követte s pályám kezdő célpontjává Kecskemétet szemeltem ki. Egy szép reggelen tehát vonatra ültem s elváltattam Kecskemétre, melyet azelőtt csak a földrajzból ismertem. Ott bemutattam magamat egy pár kapacitásnak s az ismerkedés vége az lett, hogy „kivettem” a várost.

A mint a várostól nyert engedély kezében volt, azonnal megszereztem a színi concessziót (akkor még nem kellett Bényei István mindenhatóságához folyamodni) s hozzákezdtem társulatot szervezéséhez. Persze ez nekem laikusnak nehezen ment s csakhamar meggyőződtem arról, hogy sokkal nehezebb munkába fogtam, mint azt egyelőre képzeltem. Visszalépésnek már nem volt helye. Dolgoztam tehát s pár hónapi küzdelmes munka s tömörkedés utáni végre együtt volt meglehetősen tá-

jékoztatansággal szervezett szintársulatom. Kecskemét városával kötött szerződésém értelmében az előadásokat 1873. év október elsején kellett a színházban megkezdenem.

A megnyitás programját már egy hóval előbb összeállítottam. Nagyszerű, ünnepélyes, páratlan volt! (Persze, az én 1873-diki felfogásom szerint.) Három egyfelvonásos darab: *Szigetvári vértanúk* első felvonása, *Házi kereszt* vigjáték és *Szép Galatea* operett volt kitűzve. Tehát három különféle műfaj egy este. Hadd jusson ki a közönségnek mindenképp. Hadd lássák, hadd bámulják, milyen Márkus Emiliákat, Jászay Marikat, Egressy Gáborokat és Nagy Imréket szerződtettem én egy csoportba. Szeptember hó utolsó napjaiban mi művész urak és hölgyek össze is verődünk a szélrózsa minden irányából, ki Budapestről, ki Kutya-bagosról Kecskemét városába s elkezdjük a próbákat. Október hó elsejétől, a megnyitás napjától tehát már csak pár nap választott el. Lazasan vártam a napot, melyen valóságos színgazgató leszek. Egy próba után a színház előtt állva, rendezőm megszólít:

— Igazgató ur! Hol vannak a fényes magyar ruhák a *Szigetvári vértanúk* előadásához?

— A fé... fényes... ma... gyar... ruhák? kérdém meglehetősen.

— Nos igen. Mert Zrinyi Miklóst, Jurancsot, Csákyt, Ivánfyt s a többi magyar urakat csak nem öltöztethetjük frakkba vagy szalonkabátba.

Meghűlt bennem a vér. Elfelejtettem, hogy azokat az urakat fényes magyarba kellene öl-

töztetnem, holott nekem egy darab ilyenfajta ruhám sincsen.

Igaz, volt valami ringyem-rongyom, a mit itt-ott kéz alatt vásároltam s a mire nagyon sokat tartottam. De hát persze, az olyan ruhátár volt, hogy minden hiányzott belőle, a mire szükség volt.

Mit csináljunk? kérdém a rendezőtől, ki már sok mezőváros „udvari” színházában megfordult s ilyen apró „csekély” bajoknál gyakorlottabb, találegnyabb volt, mint én.

— Tudja mit? Sürgönyözzön Rajkaynak. Az majd kér valahol kölcsön s segítve lesz rajtunk. Nincs mit aggódni. A színházat ugyanis csak holnapután nyitjuk meg. Negyvenyolc óra alatt könnyen megkaphatja a szükségeseket.

A sürgönyhivatalba rohanni, zavaromat, bajomat néhány kétségbeesett szóba foglalni, ruhát és sürgönyválaszt kérni, pár perc műve volt.

Visszamentem a színházhoz, hogy a *Szigetvári vértanúk*-ból próbát tartsunk. Elazalt vár-tara a sürgönyt. Körülbelül két óra múlva megjött a válasz: „Ruha leaz. Nemzeti színház ad. Holnapi vonattal megy. Várhatja. Rajkay.”

Rendezőmnek örömmel mutattam a sürgönyt. Tehát semmi baj. A nemzeti színház bizonyára első és legfontosabb teendőjének fogja tartani, hogy legdrágább, legényesebb magyar ruhát bepakoltatja, s sürgősen küldi a vasúthoz, hogy az a kecskeméti színház megnyitására valahogy el ne késsek.

Másnap, pénteken délelőtt várom a vasúti szolgát az értesítéssel. Nem jő. Kezdek nyugtalan lenni.

Megnyitási előadásom nagyhangú, sokat ígérő színlapja kihordva, a jegyek nagyrésze

elkapkodva. Nem csoda. Új szintársulat, fiatal kezdő színgazgató. Már napok óta fel volt keltve a közönség kíváncsisága.

Ebéd után személyesen mentem a vasúti főnökhöz.

— Kérem, főnök ur, miért nem küldte be az értesítőt?

— Miféle értesítőt? kérdi az udvarias főnök.

— No hát az értesítőt a málhámról, melyet a nemzeti színház igazgatósága küldött részemre.

— En nem kaptam semmit. Azonban menjünk a raktárhoz. Az talán tud róla valamit.

Hosszas utánjárás, keresés, kutatás után kiderült, hogy Budapestről nem érkezett címsem alatt semmi.

Lázás igazgatósággal siettem a telegráf-hivatalba.

— Az istenért, hol maradt a magyar kosztüm? Holnap kezdem s egy darab ruhátáram sincsen...

Másfél óra múlva jön Rajkaytól a válasz: „Legyen nyugodt. Holnap reggel megkapja...”

Hála Istennek, tehát a megnyitás napjára megérkezik.

Aggódva, de némileg megnyugtatta hajtottam este fejemet párnámra, bár keveset aludtam az igazgatóság miatt. Gondolatvilágomat a megnyitás ünnepének mámorea töltötte be. Elszunnyadva láttam a tömött házat... a lelkesült sokaságot... hallottam a felzúduló tapsokat... kihívásokat. Az oroszlanrész mind ezekből nekem jut! gondolám álomban.

Október elseje, a várva-várt nap felvirradt. Budapestről fél tizenegykor érkezik a

vonat Kecskemétre. Siettem az indóházhoz, hogy a fényes, ragyogó magyar ruhákat átveve, diadallal szállítsam a színházhoz. A vonat berobogott az indóházhoz. A mint a kocsi elshantak előttem, vagonról-vagonra találgattam, vajjon melyik rejti az én fényes magyar ruhákat méhében?

Mikor már mindent kímálháltak s a lokomotív éles füttye jelzé a tovább indulást, örömtől és kíváncsiságtól mohó arccal siettem a raktárhoz:

— Hol, hol van az értesítőm?

— Miféle értesítő? kérdi közömbösen a raktáros.

— Hát a budapesti pakkom értesítője! mondam én türelmetlenül.

A raktáros nyugodtan, lassu tempóval lapozta végig az érkezett szállítóleveleket. Hosszu szünet után hidegen feleli:

— Itt nincs uraságod címe alatt semmiféle értesítő.

— Nincs? kérdém én elszedülve.

— Nincs!

Kábultan, haláláspadtan, bomlortan indultam vissza a városba. A színház előtt több színész, köztük a rendező várt.

— Hol van a ruha, hadd osszszuk már ki! monda a rendező.

— Nincs egy darab se! felelém megsemmisülten. Meglepetten tekintettek rám.

— Mit csináljunk most? kérdém hosszu, kínos szünet után.

— Van önnek valami spanyol vagy rokokó ruhája? kérdi rövid gondolkozás után a rendező.

— Van három sárnga spanyol ujjasom és ugyanennyi sárnga köpönyegem. Nem éppen újak, de nem nagyon kopotak. A három spanyolra szántam „A háromcsőrü kacsá”-ban.

— Hát mi je van még? kérdi sürgetve a rendező.

— Pár darab spanyol- és néhány rokokó-ruhám.

— Meg vagyunk mentve! kiált örömmel a rendező.

— Hogy-hogy?

— Ruhatárosunk van. Az szedjen össze rögtön valamennyi szabót, a hány csak található és kapható a városban. Az igazgató ur pedig siessen a kereskedőhöz s vásároljon össze minden zsinórt, paszomántot, rojtot, a mi csak található a boltjában.

— Minek? kérdém én reménykedve.

— Nos, hát annak, hogy a spanyol és rokokó ruhákat felpaszomántozzuk, zsinórt és rojtot rakunk rájuk s olyan magyar ruha lesz belőlük, mint a parancsolat.

És ugy tevénk, a miként a rendező ur beszéle. Félóra mulva az öltöző szobában egy nyaláb paszománt, zsinór és rojt volt felhalmozva s öt-hat szabó lázas sietséggel magyarosította a spanyol és rokokó ruhákat. Elérkezett az est. A függöny felgördült. Mi komoly, ünnepies arccal, ihlettől áthatva állottunk a közönség előtt. Pedig bizony isten, egyik-másikunk úgy nézett ki abban a felsujtásozott spanyol és rokokó kosztümben, hogy bátran odaállhatott volna valamelyik panoráma ámbitusára közönségfogdosónak.

A jó kecskeméti közönség pedig tapsolt, tombolt. Fogalma sem volt arról, hogy én ez előtt tizenhét esztendővel milyen akadályok és keserves izgatottság közt kezdtem meg városukban színigazgatói pályafutásomat.

Hogy az isten áldja meg őket!

Krecsányi Ignác.

Krecsányi Ignác visszaemlékezésének folytatása és befejezése

az egykori Szentháromság téren, a Nádor vendéglővel egy telken (a mai Batthyány és Festő utca sarkán) emelt sajátos épületen gyakran gúnyolódtak a későbbiekben. Ágai Adolf, a legnépszerűbb dualizmuskori élclap, a *Borsszem Jankó* első főszerkesztője szerint például a város „színháza pedig arról nevezetes, hogy az úgy Ceresnek, mint Apollónak van fölajánlva”. (Aprópénz. Ágai „Kecskeméti bugyelláris”-ából. In: Kecskemét. 1883. április 26.) A Kakas Márton című élclapban (1894. október 7.) pedig a szomszédvárral való különbségek között említik, hogy „Kecskeméten színházban a vendéglő, Kőrösön a vendéglőben a színház. És ilyen ellentétek után hogyan lennének ellenségek?”

Az 1868. december 26-án megnyílt színházépületet, Kovács László halálát követően, már 1873. június 8-án bérbe veszi hat évre a helyi színügyi bizottság. A bizottság felújította és megnövelte a

Udvardy Gyula: Rakodczay Pál, Kecskemét második teátrumának utolsó, egyben az 1896-ban átadott közsínház első igazgatójának mellképe (Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet)

színház befogadóképességét (kb. 1000 néző). „Van benne tizennyolc, kissé nagyon is tág, kárpitozott páholy, s 198 felnyitható és leereszthető meggyiszin posztózártszék. Az új előfüggönyt Lehmann festette. Ez egy légben repülő, életnagyságú angyalt ábrázol, ki a gazdag aranyozási függönyt félrelebbentve, holdvilágos tájat s a távolból látható oszlopos épületet (színházat), az előtérben pedig diadalmenetet tartó angyalkákat szemlél.” (Fővárosi Lapok 1873. szeptember 7.) Az épület szokatlan alaprajzi megoldását azonban így sem lehetett orvosolni, melyet így érzékeltetett Rákosi Viktor a Budapesti Hirlapban (1891. november 29.): „...a legfurcsább színház Európában. Keskeny és hosszú, úgy, hogy a kik az egyik vagy a másik végén ülnek, ha végigtekintenek a nézőtérre, úgy érzik magukat, mintha egy jól kihuzott messzelátóban ülnének. Ezek mindig attól félnek, hogy egyszer csak odakint valaki összetolja a messzelátót.” A felújítást követő első igazgató a pályakezdő Krecsányi Ignác volt. A ma megszokottól igen csak eltérő műsorpolitikát jól érzékeltetik a Liszkai Béla által feltárt adatok: mintegy fél év alatt „összesen 144 előadást tartott. Színrehozott 2 eredeti szomorújátékot; 43 színművet, köztük 15 eredetit; 44 vígjátékot, köztük 14 eredetit; 12 népszínművet; 2 énekes színművet; 1 dramolettet; 3 bohózatot, köztük 1 eredetit; 36 operettet és 1 operát”.

ság megtiltotta. — A kecskeméti színházban botrányt idézett föl egy b. Hauser nevű hetedik osztálybeli gimnazista, botlatl utve rá egyik ottani lap szinbíralójára; elfogták a 50 frt. pénzbürságra és öt napi elzárásra ítélték, azonfelül pisztoly párbaj is volt az ellenfelek közt, de egyik sem sérült meg.

Botrány a kecskeméti színházban (Fővárosi Lapok, 1885. november 24.)

Miklóssy Gyula színidirektor 1883-ban egy megközelítően 2000 fős nyári színházat ácsoltatott fából a mai vasútállomás közelében. Vállalkozása azonban, a közönség hiánya és az ideiglenes építménnyel kapcsolatos anyagi tartozásai miatt, igencsak hamar megbukott. Mindeközben a Kovács-féle színházzal kapcsolatosan számos probléma merült fel az új tűzvédelmi rendelkezések fogadtatásánál. Ennek következményeként az 1888/1889-es szezonra bezáratták az épületet. Bár a valódi okokról a Fővárosi Lapok (1888. június 25.) munkatársa a háttérben mást gyanított: „a városi bizottsági tagoknak nagyon imponált az az érvelés: »Egy kis paprikás hus mellett eltölteni az estét többet ér, mint száz 'Hamlet' vagy egyéb színi előadás.« Tehát a 45,000 lakosu városban, hol eddig minden jó társulat megszédte magát, ezentul nem lesz színészet. Szép haladás!” Természetesen mindez csupán újságírói túlzás volt. 1889 és 1895 között Pesti Ihsz Lajos – egy ideig Dobó Sándorral közös – társulata, majd azt követően Rakodczay Pálék játszottak és egyben búcsúztatták el Kecskemét második színházépületét, ahol 1896. március 31-én, utolsó előadásként, Rátkay László és Erkel Elek *Felhő Klári* című népszínműve került színre.

ifj. Gyergyádesz László

A magát minden egyes szerepében fényképen megörökített Pál Rakodczay mint Macbeth (Singer S. felvétele, Zombor, 1895, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet)

VIDÉK.

Kecskeméti almacsutkák.

Tekintetes Bolond Istók úr! Motto: Hires város sátoái — —

Nekünk kecskemétieknek az a szerenese jutott osziállyrészul, hogy míg a fővárosban napirenden van a Dunába való ugrás, orgyilkosság, megmérgezés: addig minálunk imígyen szól a gyászrovati nóta: disznótorban, névnap murin s menyegzőn hirtelen kimúlt.

Ilyen hajmeresztő eset történt folyó hó 2-án Pázmány Gerzson lakodalman is. Csókás József mint násznagy többet talált inni abból a bűfelejtőből elannyira, hogy szokása ellenére tánczra kerekedett s addig járta, míg a lelkét is ki nem adta s a gutaütés következtében szörnyet halt. A városi statisztikai hivatal megdöbbent e hírre s a dolognak elejét vevendők, összeült egy rendkívüli ülés, melyen a következő határozatot hozták:

•Tekintve a számtalan disznótori sátoái áldozatra, s tekintve az itt működő s kopláló színészekre, mi alóltrottak bátrak vagyunk a tettes Városi Tanácsot megkeresni:

Méltóztassék a Jáni János szintársulatát oda utasítani (tekintve, hogy a kecskemétiak a disznótori baleseteken okulva, magukba tértek s a téli estéket ezentul a színházban akarják tölteni, mondjuk méltóztassék oda utasítani, hogy művészeti izlésünket kielégítendők, az eddigi unalmas színművek helyett adják elő a következőket: «Bánk-bán» helyett (városunk szülöttével magunk is elbánunk minden szentek napján s csupa szerénységéből ezen unalmas darabot kihagyandónak véljük) Görgey a hazafutó lélekemelő történetét Világosnál. Holmféle anglus Sexp r szomorújátékok helyett: «A kecskeméti pogósaalma, vagy Kecskemét diadala az országos kiállításon», kitünő történeti vigjátékok. Továbbá: «Szűz-dohány» «Makrapipa» sátoái színi irodalmunk magasatos egén mind megannyi fénylő csillagot képező szindarabokat. A színházi zenét illetőleg méltóztassék odahatni, hogy az eddigi operák helyett had szőljon Bandi szárazfáján: az Álom ringató «Kék nefelejcs», vagy még jobb fujja el a Körösi lányt a kiállítási orgonánkon böles Vámos képviselőnk. Az egészségügyi szempontból

Vitéz Sani m. p. Fénytelen Elek m. p. Sánta Bandi m. p.
működvelő. statisztikus. casinó tag.

Egy újabb élclapi élclődés, „tekintve az itt kopláló színészekre” (Bolond Istók, 1886. január 10.)

A szövegen belül külön nem jelzett/részletezett szakirodalom:

- A kecskeméti Katona József Színház ismertetője. Szerk.: Gyergyádesz László. Kecskemét, 1987
- Joós Ferenc: A vándorszínésztől az állami színházig. Kecskemét színészetének krónikája. Kecskemét, 1957
- Joós Ferenc: Kecskeméti sétaték. Kecskemét első „Theatrum szála”-ja. In: Népújság (Bács-Kiskun megyei), 1956. augusztus 5.
- Kada Elek: A mi színházunk. In: Pesti Hirlap, 1892. április 14.
- Liszka Béla (kiegészítette Hajnóczy Iván): A kecskeméti színház és színészet múltja. In: Katona emlékkönyv. A költő halálának százados fordulóján kiadja a Katona József Kör. Szerkesztette: Hajnóczy Iván dr., a Kör alelnöke. Kecskemét, 1930. pp. 96–130.
- Magyar színházművészeti lexikon. Szerk.: Székely Gábor. Budapest, 1994
- Magyar színháztörténet I. 1790–1873. Szerk.: Székely György – Kerényi Ferenc. Budapest, 1990
- Magyar színháztörténet II. 1873–1920. Főszerk.: Székely György. Budapest, 2001
- Magyar Színművészeti Lexikon. A magyar színjátszás és drámairodalom enciklopédiája I–IV. Szerk.: Schöpflin Aladár. Budapest, 1929–1931
- Orosz László – Füzsi László: Kecskemét irodalomtörténete. Kecskemét, 2003
- Színházi képregény. 100 év Kecskeméten. Főszerkesztő: Karácsony Ágnes. Kecskemét, 1996
- Váli Béla: A magyar színészet története. Budapest, 1887

A KECSKEMÉTI VÁROSHÁZA HORTHY KITEKINTÉSSEL A KORMÁNYZÓ KECSKEI

Kecskemét lakói először 1919. november 23-án, a nemzeti hadsereg bevonulása alkalmából rendezett ünnepi vacsorával adták tanújelét Horthy Miklós melletti elkötelezettségüknek. Az ekkor még távollevő fővezér nagyra értékelte a város köszöntését. Fővezérként, majd kormányzóként aztán – országjáró közútjai során – számos alkalommal ellátogatott szűkebb hazánkba, ezzel is támogatva a személye körül formálódó kultuszt, amelynek egyik erőteljes megnyilvánulása a kecskeméti Városháza közelmúltban felfedezett, a kormányzó kecskeméti látogatását megörökítő falfestménye. A mű történetének érdemi feldolgozásához nélkülözhetetlen, hogy nagy vonalakban áttekintsük a kormányzó és a város „találkozásait”, illetve a Horthy alakja köré szerveződő tisztelet kifejezésének egyes módjait is.

Horthy mint fővezér először 1920. február 7-én járt Kecskeméten. Délután 11 órakor különvonattal érkezett a városba, ahol díszszázad tisztelegése és a főispán köszöntőbeszéde fogadta. Ezt követően a Kőrösi utcánál, egy ideiglenesen felállított díszkapunál a polgármester üdvözölte a fővezért, a Szabadság téren pedig a helyi ifjúság fejezte ki tiszteletét. A Széchenyi téren Horthy katonai díszszemlét tartott, illetve köszöntötte a szomszéd városok delegátusait. A Héjjas-féle pincénél részt vett a város ezer szegény polgárának megvendéglésén, később egy városházi díszbéd és különböző küldöttségek fogadása után kíséretével együtt színházi

díszelőadást tekintett meg. Különvonatán 21 óra 50 perckor hagyta el a várost.

A látogatás kapcsán fennmaradt néhány díszesebb nyomtatvány, amelyek közül az akkori polgármester, dr. Szombatfalvi Majthényi Miklós nevére, február 7-re kiállított belépőjegy látható a 15. oldalon.

Horthy kormányzóvá választását követően azonnal elindult a Magyar Királyi Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum „Horthy fénykép akciója”. A későbbiekben évenként szolgáltatta fel a várost a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltártól kapott kizárólagos megbízás alapján Strelisky udvari fényképész, hogy vásároljon a kormányzó arcképéből. A rendelés megkönnyítése ér-

dekében levelezőlapot is mellékel, amelyet úgy állítottak össze, hogy az egész országban használható legyen. A dokumentum egységárat rendelt az egyes politikai vagy közigazgatási tisztviselők arcképeikhez a betöltött tisztség vagy hivatal alapján, így például egységáron rendelhetők voltak a kormányzó, az illetékes vármegyei főispán vagy alispánok, járási főszolgabírók, egyházfők, a magyar királyi honvédség vezető tábornokai vagy a nemzetgyűlési képviselők arcképei.

1922-ben Horthy Miklós ismét katonai csapatszemlét tartott Kecskeméten, fényes külsőségek között. Június 29-én a Kecskeméti Közlöny cikke magasztos szavakkal köszöntötte a kormányzót: *„Köszöntjük Horthy Miklóst falaink között újból, köszöntjük a város magyar népének, annak a magyar népnek a nevében, amely mindig törhetetlen hűséggel állott a Vezér mellett és amely most is sok-sok ezernyi tömegének lelkesedésével igazolta, hogy maradt és marad a réginek...”*

Már az 1920-as évek első felében szokássá vált Horthy Miklós távirati úton történő felköszöntése a kecskeméti

HORTHY-FALKÉPÉNEK TÖRTÉNETE MÉTI LÁTOGATÁSAINAK TÖRTÉNÉSEIRE

közyűlés részéről születés- és névnapja alkalmából, e jeles napokhoz az idők folyamán különböző programok, ajándékozások is kapcsolódtak a városban. Szintén ettől az időszaktól kezdve járt rendszeresen a kormányzó a Kecskemét birtokaihoz tartozó Kohárszentlőrincre vadászni kisebb-nagyobb társasággal, időnként a fiaival is. Ezekre az alkalmakra általában inkognitóban érkezett, a sajtót, így a nagyközönséget is csak utólag informálták az eseményről, ám a helyi előljárók számára többször adódhatott lehetőség az ország első számú vezetőjével való kötetlenebb találkozásra.

A kormányzó következő emlékezetes látogatására 1926. október 3-án került sor, ekkor a pusztai iskolák avatóünnepségén vett részt. Fáy István főispán és Zimay Károly meghívására október 3-án reggel 9 órakor érkezett Kecskemétre Klebersberg Kunó gróf kultuszminiszter társaságában. A vasútállomáson a város vezetősége és közönsége fogadta őket. A városi egyesületek testületileg vonultak fel üdvözlésükre. A kecskeméti nagyállomásról a küldöttség a tiszta vasútvonalon folytatta útját,

amely a vasútvonal mentén épült több új iskolánál megállt, s itt felavatási ünnepségekre és iskolaszentelésekre került sor.

A nemzetgyűlés 1920. március 1-jén választotta kormányzóvá Horthy Miklóst. A tízéves jubileum alkalmából az ország települései díszközgyűlések keretében fejezték ki hódolatukat a kormányzónak. Kecskeméten a polgármester 1920. március elsején fél 11-re hívta össze a törvényhatósági bizottság ülését. A jegyzőkönyv szerint a díszközgyűlés kinyilvánította, hogy „az elmúlt évtized eredményei megmutatták, hogy a nemzet várakozásában nem csalódott, mert a Kormányzó Úr kiváló személyében megtalálta a hivatott vezért,

Dr. Szombathelyi Majtényi Miklós polgármester belépőjegye a fogadásra

aki felébresztette szunnyadó életterejét, megerősítette hitét a jövő iránt és a fejlődés útjára vezette...". Elhatározták, hogy tiszteletük jeléül az akkor épülőben lévő közkórházat (a mai ún. Honvédkórházat) Horthy Miklósról nevezik el. Ehhez kiegészítésül a kisgyűlés módosító javaslatát is elfogadták, miszerint „Őfölméltóságához az lenne méltó, ha nem csak az építendő közkórház, de ez az egész

A nemzeti hadsereg bevonulása Kecskemétre 1919. november 23-án

városrész, melyben a kórház épülni fog, *Őfőméltóságáról nevezetnek el...*". Végül a közgyűlés a kisgyűlési módosító javaslatot elfogadta, így a városnak az új közkórház (a mai Honvédkórház) körüli részét, azaz az akkori „Széchenyi kört, Nyiri út, Vágó köz, Külső kört és Budai ut közötti városrészt Őfőméltóságáról Horthy Miklós városnak...” javasolta elnevezni.

A fenti magasztos döntés nagy bizonyalmat okozott a városrész lakóinak mindennapjaiban. Bár azonnal utasították a Polgármesteri Hivatal Építési Osztályát, hogy az utca- és házsztámtáblák kicserélése és új táblák kihelyezése ügyében sürgősen intézkedjék, az ügy elhúzódott. Számítások szerint a változtatás miatt 40 darab különféle feliratú utcajelző és 140 darab ugyancsak különféle feliratú ház-

számjelző horganyöntvény megrendelésére és cseréjére volt szűkség.

Hátráltatta az intézkedéseket az is, hogy nem volt megegyezés abban, vajon az új városrészt miként illesszék be a város tized-, illetve házsztámsztérsébe. A megosztott városrész a III. tized, azaz a Széchenyiváros volt, hivatalos nevén: „III. Tized Széchenyiváros”. Egy korabeli, 1933-as térkép végül egyértelműen tanúsítja, hogy a III. tizedet kettéosztották „III. a. Tized Széchenyiváros” és „III. b. Tized Horthy Miklós város” elnevezéssel.

Fontos történése volt még az 1930-as esztendőnek a Horthy Miklós Református Tanítóképző Intézet és a Bodor Zsuzsánna Református Leányotthon átadása. Az épületek felszentelésére Horthy Miklós

kormányzó jelenlétében került sor 1930. október 16-án.

1934 februárjában és márciusában újabb megemlékezéssorozatot vette kezdetét a kormányzó Budapestre történt bevonulásának 15. évfordulója alkalmából. Kecskeméten 1934. szeptember 28-án díszközgyűlést tartottak.

A budapesti bevonulás tizenöt éves jubileumára megemlékező események csúcspontja az Abaúj-Torna vármegye által kezdeményezett, majd a többi vármegye által hivatalosan is támogatott, 1934. november 16-án délelőtt 11 órakor a Vérmezőn megtartott katonai díszszemle volt, melyen Kecskemét városa is nagyobb küldöttséggel képviseltette magát.

Az 1935. év elején újabb nagyszabású évforduló megünneplésére készülődtek. A polgármester 1935. február 7-én este hat órára díszközgyűlést hívott össze Horthy kecskeméti fővezéri látogatásának 15. évfordulója alkalmából, amikor is „a közgyűlés egyhangú lelkesedéssel elhatározta, hogy ezer pengős költséggel megfesteti a kormányzó arcképét” – szól a közgyűlésről az MTI 1935. február 7-i híradása.

A megvalósítás ezt követően majd három évig nem haladt előre. Az ügy már kínosan kezdett elhúzódni, a festmény eredeti apropójául szolgáló 15 éves jubileum (Horthy kecskeméti fővezéri bevonulása) lassan érvényét veszttette.

Egyre közeledett viszont a kormányzó 70. születésnapja, ezért a m. kir. vallás- és közoktatási miniszter 1938. augusztus 25-én kelt körlevelében felszólította a helyhatóságokat, így a korábbi polgármesteren, Kiss Endre főispánon keresztül Kecskemét városát is, hogy a kormányzó

Sokszorosítási osztályunk kiadja és általunk megszerezhetők az alábbi arcképek:

a Kormányzó úr Őfőméltósága egyetlen sokszorosításra jogosított arcképe	ára	230.000.—
a Vármegyei Főispán úr Őméltósága arcképe	ára	480.000.—
a Vármegyei Alispán úr Őméltósága arcképe	ára	480.000.—
a Járási Főszolgabíró úr arcképe	ára	480.000.—
a m. kir. kormány Ministerelnökének és az összes Ministerek arcképe	ára egyenként	480.000.—
a Nemzetgyűlési képviselő úr arcképe.		480.000.—
a m. kir. Honvédség vezető tábornokainak arcképe	ára egyenként	350.000.—
a kath. és ref. egyházfők arcképei	ára egyenként	450.000.—
Gróf Széchenyi István arcképe	ára	450.000.—
Deák Ferenc arcképe	ára	450.000.—
Gróf Tisza István arcképe	ára	450.000.—

Szállítjuk a politika, egyház, közsztádsztágszt, irodalom élő és elhunyt nagyságainak arcképeit.

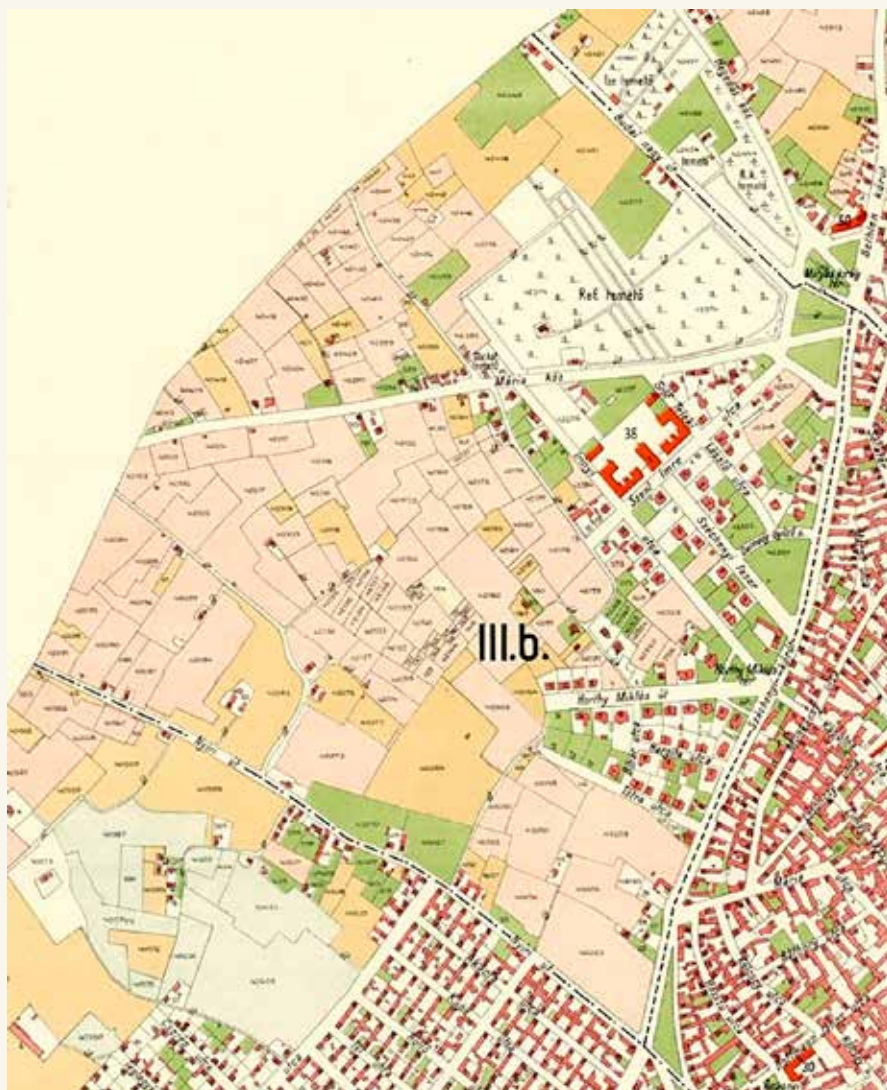
A képek árai méltó keretben üvegezve, bérmentes szállítással értendők.

Tökéletesen felszerelt műtermünk úgy külső, mint műtermi felvételeket, nagyításokat és reprodukciókat készsztéggel vállal.

Horthy látogatása Kecskeméten

közlegő, „70. születési évének megörökítése monumentális, művészi falképekben, szobrokban, domborművekben és egyéb, méltó művészi alkotásokban” öltönytet. Ennek hatására felpörögtek az események. Tekintettel arra, hogy egyelőre csak 1000 pengő fedezet állt rendelkezésre e célra a város költségvetésében, felkérték Hoffmann Géza festőművészt egy 150x100 centiméteres Horthy-arckép elkészítésére, amit a kormányzó 70. születésnapja alkalmából szeretett volna kifüggeszteni. A művész a festmény elkészítését elvállalta nyolcszáz pengőért, keretezése százhusz pengőbe került. Hogy az eredeti, 1935. február 7-i díszközgyűlésen elhatározott magasztos falkép is megvalósuljon, még az 1938. évi költségvetésben elkülönítettek 4000 pengőt, elkészítésére pedig Márton Ferenc festőművészt kérték fel.

A „III. b. Tized Horthy Miklós város”-t ábrázoló korabeli térképrészleten szaggatott vonal jelzi a városrész határát

A kecskeméti Csongrádi úti tanyai iskola avatőünnepsége, 1926. október 3.

**A kormányzó
Kecskeméten**

Kecskemét városa lobogódszbe öltözött az elmúlt héten, amikor Vitéz Nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója felavatta a két évi munka után most elkészült MÁV vasúti aluljárót. Az avató-ünnepélyt a vasúti aluljáró előtt rendezték és itt álltak fel azok, akik a Kecskemétre érkező kormányzót fogadták. A Főméltóságú Ur dr Kiss Endre főispán jelentkezését fogadja. Balról jobbra: dr Varga József iparügyi miniszter, vitéz Nagybányai Horthy István, a MÁV elnöke, dr Kiss Endre főispán, dr Liszka Béla polgármester, a csendőrség és a rendőrség képviselői.
(MFI foto.)

A kecskeméti MÁV-aluljáró felavatása

Hoffmann Géza a várostól megrendelt arcképpel 1939 júniusára készült el, így a művet a Városháza dísztermében az 1939. évi június havi közgyűlés előtt leplezték le ünnepélyes keretek között.

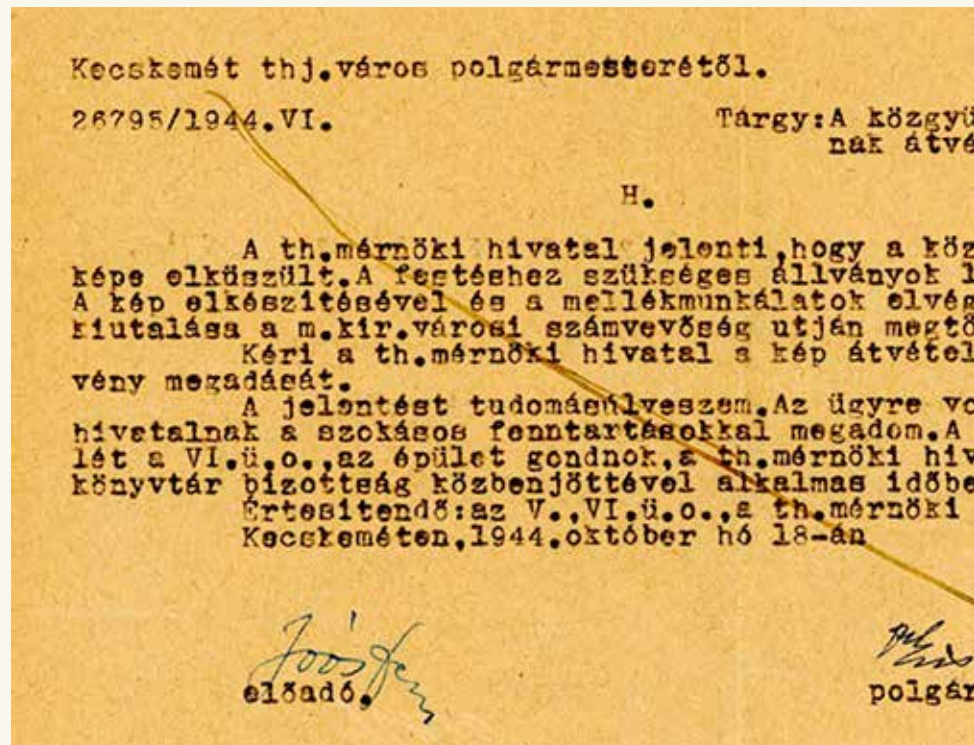
A kormányzó utolsó nagyobb, ünnepélyesebb vendégeskedésére Kecskeméten 1941. július 6-án került sor, amikor jelenlétében nyitották meg az új, két év alatt elkészült, kecskeméti MÁV-aluljárót. Az eseményről filmfelvétel is készült, a Keleti Újság pedig így tudósított: „A lobogódszbe öltözött városban a látogatás útvonalán hatalmas ujjongó tömeg hullámozott. A frontharcosok, leventék, cserkészek és iskolás gyermekek zászlók alatt vonultak ki és a járdák szélén sorfalat álltak. ...A kormányzót a város határában diadalkapu várta és amerre gépkocsija elhaladt, hatalmas tömeg mindenütt határt nem ismerő lelkesedéssel éltette. A Kormányzó Úr fiával, a MÁV elnökével érkezett az ünnepségre. A kecskeméti Polgári Daloskör elénekelt a Himnuszt, majd Liszka Béla polgármester üdvözölte Kecskemét város nevében a Kormányzót. Ezután Varga József miniszter engedélyt kért a Főméltóságú Urtól az aluljáró megnyitására. Hangzottatta, hogy Kecskemét polgárságának rég óta áhított kívánsága teljesült az aluljáró megépítésével. A Kormányzó Ur megadta a kért engedélyt, majd átment az aluljárón a megjelent előkelőségek társaságában.”

1942. augusztus 20-án hatalmas katasztrófa rázta meg Magyarországot és

a Horthy családot. Meghalt Horthy István, aki augusztus 20-án hajnalban a 25. harci bevetése során gépével lezuhant és életét veszítette. A tragikus hírt követően a polgármester 1942. augusztus 28-ra gyászközgyűlést hívott össze, melyen eldöntötték, hogy Horthy István emlékére az akkori 415. számú Kecskemét–Tiszaug–

Békéscsaba betonútnak a Kuruc körüttől a 6. kilométerkőig, azaz a tiszakécskei országút torkolatáig terjedő szakaszát „Horthy István út”-nak nevezi el.

Horthy Miklós 1943. június 18-án ünnepelte 75. születésnapját, amelyet ezen a napon Kecskemét városa díszközgyűléssel ünnepelt.

A tanítóképző intézet átadása

lési terem új freskójá-
tele.

gyűlési terem új freskó
bontása is megtörtént.
zégével járó költségek
rtént.
ét és részére a felment-
a felmentvényt,
nathozólagya th. mérnöki
kép bizottsági átvéte-
atal és a muzeum és
n külön fogom elrendelni.
hivatal.

ester.

Jelentés a freskó elkészültéről

A Horthy-falkép fordulatos története

Mint arra már korábban kitértünk, a kormányzó közelgő 70. születésnapja apropóján a vallás- és közoktatási miniszter 1938. augusztus 25-én kelt körlevelében felszólította a helyhatóságokat, így Kecskemét városát is, hogy a kormányzó alakját monumentális művészeti alkotásokon örökítsék meg. Végül még az 1938. évi költségvetésben elkülönítettek 4000 pengőt, a munka elvégzésére pedig Márton Ferenc erdélyi származású festőművészt kértek fel.

Véltetően 1939-ben Márton Ferenc nem haladt érdemben a megrendelt freskóval, és a városvezetés megelégedhetett, hogy a művész semmit nem tud felmutatni. Ennek tudható be, hogy 1940. január elején a főispán felhívta telefonon, s ultimátumot intézett hozzá, hogy az alkotást 1940. március 1-jéig készítse el vagy a megbí-

zásról mondjon le írásban. Márton Ferenc az utóbbit választotta.

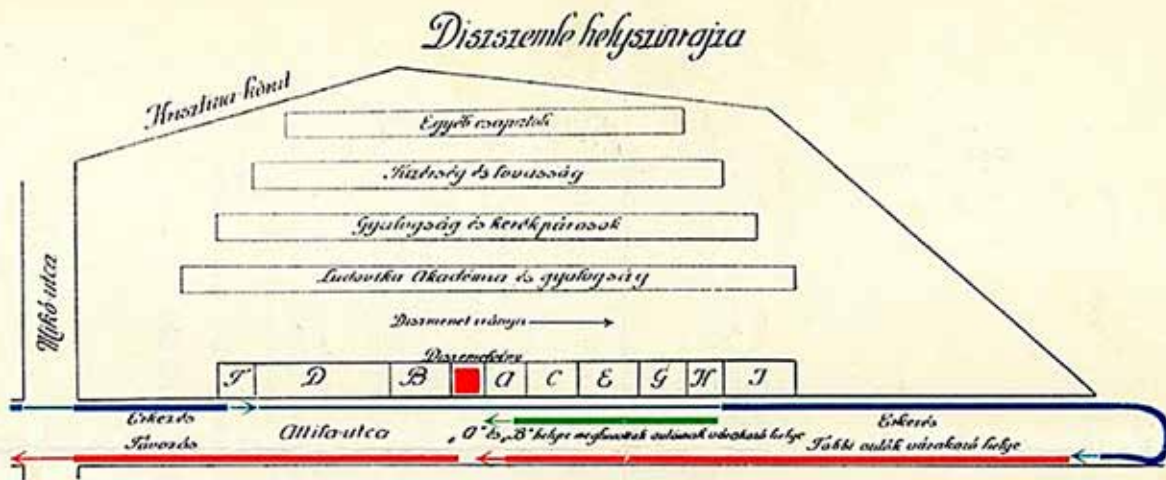
Miután Márton Ferenc visszalépett a megbízástól, a város Pándy Lajos tartalékos testőrfőhadnagyot, festőművészt kérte fel a feladatra. A város és Pándy Lajos között 1943. március 30-án az alábbi részletekkel jött létre a megbízási szerződés. A szekró helyéül a közgyűlési terem hátsó részét jelölték ki, az akkori helyén, majdani méretét pedig 295,4x228,5 centiméterben jelölték meg. A szekró alapját képező falsíkot a város vállalta a Székely Bertalan által használt kazeinos eljáráshoz alkalmas módon előkészíteni. Pándy Lajos a szerződés szerint köteles volt a Székely Bertalan által festett falképek színeihez és a terem összhangjához alkalmazkodni, illetve az első vázlatot 1943. április 15-ig bemutatni, valamint annak a megrendelő általi elfogadásától számított 60 napon belül a szekró készen átadni. Pándy Lajos a mű elkészítését 8000 pengő tiszteletdíj ellenében vállalta.

A költségekre 10 000 pengőt különítettek el fedezet gyanánt. Később kiderült, hogy a kijelölt falfelület nagy része elváltozásokat mutatott, azt sok helyen javítani, pótolni kellett, ami előre nem látható költségnövekményt eredményezett. Továbbá át kellett alakítani a falburkolatot, a fűtőtesteket át kellett helyezni, valamint a háborús években mind az anyagárakban, mind a munkabérekben jelentős emelkedés következett be. Így a beruházás költségeire a 10 000 pengőn felül a törvényhatósági bizottság 1943. szeptember 29-i ülésén további 4500 pengő költségráfordítást szavazott meg, amelyre írásban engedélyt kértek a belügyminisztertől.

Az utolsó pozitív sajtóhír 1943. július 24-én jelent meg a Kecskeméti Közlönyben. E szerint Pándy Lajos a szekő szénvázlatával 1943. július 23-án érkezett meg a városba, s a képet rögtön ki is függesztették közszemlére, illetve hogy megtekintsék, hogyan illeszkedik a terv a Városháza díszterméhez és annak többi falképehez. A cikkben részletesen leírják a vázlaton látható, a kormányzó 1920. február 7-i kecskeméti fővezéri bevonulását megörökítő idealizált ábrázolást:

„A freskóvázlaton impozáns hangulat uralkodik. A vázlat középpontjában a Kormányzó Úr délceg alakja tűnik szembe. Profilban áll a nézővel és sasszemeivel figyeli a jobb sarokban ábrázolt kecskeméti városháza főbejáratát. Háta mögött két délceg testőr teljes díszben, a magyar faj gyönyörű emberpéldányai. A Kormányzó Úr teljes tengernagyi díszöltözetben van, arcán tükröződő magyar elszántságból és akaratból ott mosolyog a szeretet is. Jobb kezében tengernagyi díszkalpagját tartja. Lábai előtt egy magyarruhás kislány és kislány áll. A kislány meghatott arccal nyújtja felé a kecskeméti határ színes virágcsokrait, a kislegény pedig pálcán a kecskeméti aranyhomok barackját kínálja fel.

A városháza árkádjai alatt a kecskeméti csoporthoz ünnepi lélekkel várja a Legelső Magyart. A tizenegytagú csoport közepén egy sudármagas, 40-42 év körüli ünnepi magyarruhás férfi áll hajadonfővel. Jobbján egy pitykegombokkal díszített kabátú, markánsarcú földbirtokos, balján egy cifraszűrös csikós áll. Jobb oldalt a második férfiről iparos mivolt sugárzik le. Az iparos és a kigazda között második-

JELMAGYARÁZAT:

Díszemelvény ■ = Főméltósági Asszony, Kir. hercegek, Hercegsprímás és a kíséret. A = Diplomáciai kar. B = Felsőház, Képviselőház elnöke és alelnökei, miniszterek, koronaőrök, legfőbb állami számvéviszék elnöke és alelnöke, kir. Kuria és közigazgatási bíróság elnöke és alelnökei, bpesti kir. ítélőtábla elnöke, korona-ügyész, államtitkárok, Budapest székesfőváros főpolgármestere, polgármestere és alpolgármesterei, főispánok.	C = Titkos tanácsosok, I. oszt. érdemkereszt tulajdonosai, felsőházi tagok és képviselők. D = Mária Terézia rend lovagjai, vitézi rend vezetői, tényleges tábornokok, törzsisztiek és főtisztok, nyugállományú tábornokok, törzsisztiek és főtisztok. E = Állami főtisztviselők, bírák, egyetemi tanárok, TESZ és MOVE vezetői, tudomány, irodalom, művészet, közgazdasági élet képviselői. F = Frontharcosok és hadirokkantak küldöttségeinek vezetői.	G = Budapest székesfőváros, vármegyei és városi törvényhatóságok küldöttségei. H = Külföldi és belföldi sajtó képviselői. I = Egyéb meghívott közönség. Díszmenet irányja → Autók érkezési irányja → ← „A” és „B” helyre meghívottak autóinak várakozó helye. ← Többi autók várakozó helye egy sorban. ← Autók távozási irányja.

A kecskeméti Városháza Horthy-falképe

ként egy subás parasztember tekint a kormányzóra, a háttérben már csak tiszteletet sugárzó férfifejek látszanak...

...Érdekes a kecskeméti csoport. Tömeghatása szerint idealizált fejek, de ha tüzetesebben vizsgáljuk az egyes alakokat, akkor meglepő hasonlóságokat ismerünk fel egyes kecskeméti vezetők arcából, mozdulataiból. A háttérben a színház körvonala bontakozik ki a kép baloldalán – jobb oldalán pedig néhány polgárházé. A kép hatását fokozni fogja a színezés, a freskószerűség és a keret...”.

A beszámoló az alábbi magasztos szavakkal zárul: „A magyar hősök, a honalapító és gyarapító királyok sorába kerül városházánk közgyűlési termében vitéz nagybányai Horthy Miklós is, aki a vörös rémuralom romjaiból építette az országot, és Felvidék, Délvidék, Erdély egy részének visszaszerzésével kiérdemelte a hongyarapító nevet...”.

A cikk szerzője úgy számolt, hogy a mű három hónap alatt, tehát 1943. október végére készül el. Ez nem így történt, a következő egy év történéseiről sem iratanyagot, sem tudósítást nem találtam. Egyetlen kézzelfogható

momentum a szekköval kapcsolatban egy 1944. október 18-án kelt irat, melyben elkészültét jelentették. Hogy miért tartott még több mint egy évig, hogy elkészüljön, az további kutatásokat igényel.

A sors furcsa firtora, hogy mire 1944. október 18-án elkészült a kecskeméti falfestmény, 1944. október 16-án Horthy Miklós lemondott, az orosz katonák már a város határában voltak, s hat nappal később, 1944. október 24-én elrendelték Kecskemét kiürítését. A mű rendkívül fontos lehetett a helyi politikai elit számára, hiszen a háború borzalmai ellenére végigvitték, hogy elkészüljön. Bár 1944. október 18-án készre jelentették, soha senki nem vette át, ünnepélyesen soha nem leplezték le, erre a háború viszontagságai között már nem maradt idő. Mint az alábbi jelentésből is kiderül, a polgármester a teljesítést és a készre jelentést elfogadta, azonban a kép átvételéről sejtelmesen így fogalmazott: „alkalmas időben külön fogom elrendelni...”. A mérnöki hivatal a tárgyban a következőket jelentette: „A th. mérnöki hivatal jelenti, hogy a közgyűlési terem új freskó képe elkészült. A festéshez szükséges állványok lebontása is megtörtént. A kép elkészítésével és a mellék munkálatok elvégzésével járó költségek kiutalása a m. kir. városi számvevőség útján megtörtént. Kéri a th. mérnöki hivatal a kép átvételét és részére a felmentvény megadását...”. Dr. Liszka Béla polgármester a teljesítést az alábbi mondatokkal ismerte el: „A jelentést tudomásul veszem. Az ügyre vonatkozóan a felmentvényt a th. mérnöki hivatalnak a szokásos fenn-tartásokkal megadom. A kép bizottsági átvételét a VI. ü.

o., az épület gondnok, a t.h. mérnöki hivatal és a muzeum és könyvtár bizottság közbenjöttével alkalmas időben külön fogom elrendelni...”. Az irat a későbbiekben az orosz megszállással okafo-gyottá vált, valaki keresztben át is húzta, 1945. május 5-én pedig „Intézkedésre nincs szükség” megjelöléssel irattárba helyezték.

Visszaemlékezések szerint az alkotást a szovjetek bevonulása után rajzszegekkel felerősített piros vászonnal takarták el, 1959-ben meszelték le, s utána fele-désbe merült. A szekkö végül 2014-ben, a Városháza dísz-termének felújításakor került elő, a meszelést lekapták róla, majd heves politikai viták után úgy döntöttek, hogy függönnyel takarják el, nem politikai kérdésként, hanem kordokumentumként kezelik, amit az idelátogató turisták is megtekinthetnek.

Tóth Szilárd

Zimay Károly polgármester budapesti díszszemlére szóló meghívójának első oldala

A FŐTÉR SZABÁLYOZÁSA ÉS RENDEZÉSE

A KIEGYEZÉSTŐL AZ I. VILÁGHÁBORÚ KITÖRÉSÉIG

Milyen lényeges városképi változásokra volt ahhoz szükség, hogy létrejöjjön Kecskemét jelenlegi városmagja? A jogi eszköztár bővülése milyen lehetőségeket biztosított a városzabályozási folyamatoknak? Az alábbiakban ezekre a kérdésekre keressük a válaszokat.

Látványos fejlődés szemtanúi voltak a dualizmus korában élt kecskemétiiek: az egykori falusias mezőváros néhány évtized alatt a puszták metropoliszává vált. A kiegyezés és a dualista államszerkezet olyan gazdasági és politikai feltételeket teremtett, melyek lehetővé tették a modernizációs városfejlődés kibontakozását. Az 1870-ben törvényhatósági jogú várossá vált Kecskemét szinte azonnal felismerte, hogy a városiasodás folyamatának elősegítésében elengedhetetlen a középkori és újkori eredetű, sűrűn és rendszertelenül beépített városmag szabályozása és rendezése.

Az 1872-es városrendezési terv

A városfejlesztési tervek sorában kimagasló fontossággal rendelkezik az 1872-es általános városszabályozási és rendezési terv. Ennek közvetlen előzménye a városi tanács által megrendelt Szilády-féle részletes kataszteri felmérés, melynek jelentőségét mutatja, hogy majd hatvan éven keresztül az összes többi városrendezési terv erre a felmérésre támaszkodott.

1870. szeptember 5-én a közgyűlés külön határozatban rendelte el a város szabályozási tervének elkészítését. Ennek okán állították fel Nagy Lajos polgármester elnökségével a városszabályozási bizottságot, melynek tagjai között volt Lestár Péter, Hajagos Illés, Kovács József, Tormássy Mihály, Horváth György, Kun Kálmán és Szűcs Imre. A bizottság tervezetét a közgyűlés 1872. január 22-én fogadta el és foglalta határozatba.

A határozat egyértelműen megfogalmazza, hogy a tervet azon indok miatt vált

szükségessé, mivel „*a házak és épületek utcai vonalának meghatározása és szabályozása minden nagyobb városban a rend, ízlés, szépészeti tekintetből és a forgalom kényelméből felettebb fontos kérdés, (...) ugyanis egy város szabályozásánál az utcáknak, a rendeltetéséből minél egyenesebbnek, ízlés és szépészeti szempontból egyenlővé, párhuzamos oldalaknak, a forgalom kényelme tekintetéből minél szélesebbnek kell lenniük*”.

Vizsgáljuk meg, hogy a tervezethez készített jegyzőkönyv milyen javaslatokat tett a városmagban található piactér kapcsán. A legfontosabb pont a régi városháza épületének bontási igénye, amelynek helyére új székházat kívánunk emelni. A piactér területének növelése érdekében kisajátításra kell kerülnie a Nagytemplom és a városháza közötti Buttinger-féle telkeknek, valamint a római katolikus egyház bazársorának, mivel ezt követeli meg „*a jó ízlés és szabályozottság rendezése*”. Ugyanakkor a piactér további növelése érdekében a Templom- és Széchenyi utca közötti Kovács Sándor-féle telektömböt ugyancsak ki kívánja sajátítani a város. Az eddigi felsorolásból érzékelhetővé válik milyen jelentős városrendezési szándékok fogalmazódtak meg a piactér kapcsán. Ezeket a szándékokat realizálni kellett, a gyakorlati kivitelezést azonban a város pénzügyi gondjai megakadályozták.

Az 1870-es évek eredményei

Az 1870-es évek városrendezési eredményei közül az első a Nagykőrösi- és a Budai – Nagy utca közös piactéri torkolatának kialakítása volt. Muszáj megemlíteni,

a Nagykőrösi utca korabeli jelentőségét az biztosította, hogy olyan reprezentatív útvonalként funkcionált, mely összekötötte a városmagot a pályaudvarral. A két utca sarkán álló egykori Mazanetz-féle telek a város egyik legfontosabb pontjának számított, így a városvezetés kiemelt figyelmet szentelt a telek sorsának. Az 1872-es városszabályozás terv szerint ez a telek is a szabályozni kívánt telkek közé tartozott, mivel túlságosan szűkre szabta a Nagykőrösi utca piactéri torkolatát. Bagi László polgármester hosszas levelezésbe kezdett a telek Bécsben élő tulajdonosával, Mazanetz Erzsébet Amáliával a kisajátítási szándék miatt. A tulajdonos azonban nem fogadta el a város által megajánlott vételárat (24 704 forint). A megegyezés nélküli helyzetet a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület vezetőségének ajánlata oldotta meg. Lestár Péter bankigazgató a pénztár részére megvásárolta (28 500 forint) a Mazanetz-féle telket, és tovább folytatódtak a szabályozási tárgyalások a város és az új tulajdonos között. A telekvásárlás után mindkét fél részéről felmerült annak igénye, hogy a pénztár részét saját székházat emeljen a telken, melyet a város közgyűlése 1874. január 22-én kelt határozata is támogatott: „*szépészeti tekintetből nagyon kívánatos, hogy ezen elsőrangú utcának, különösen a piac felőli részén olyan épület álljon, mely a piac díszére szolgáljon*”. A belügyminiszteri jóváhagyásra felterjesztett határozat szemléletesen felvázolta Kecskemét városszabályozási hiányosságait. „*Őseink nem eléggé gondos eljárása folytán, a későbbi nemzedékeknek s most már nekünk az elkövetett mulasztásokat többnyire tetemes áldozattal kell jóvátennünk. Ilyen régi mulasztás maradványa és ily sürgős szabályozási feladatot képez a városunk nagypiacán álló Mazanetz-féle telek, mely a Nagykőrösi utcának piaci torkolatát huszonöt ölnyi hosszúságban három ölnyi keskenységben elszűkíti, annál fogva, ennek szabályozása útján*

A főtér és a Rákóczi út 1905 körül. A kép bal sarkában az egykori Kaszinó-tömb épületei. A Cifrapalota és a református templom közötti lakóházak kisajátítása után épülhetett meg az Újkollégium (Kecskeméti Katona József Múzeum)

leendő kisajátítása már elhatározott, de kisajátítási törvény hiányában s a ház volt tulajdonosainak követelései miatt mind- eddig véghezvihető nem volt.” A belügy- miniszteri leirat ugyanazon év májusában jóváhagyta a város kérelmét, de a város és a pénzügyek között zajló egyeztető tárgyalások szabályozási és pénzügyi ellentétek miatt egyre jobban elhúzódtak. Az egyre kínosabb vitát végül Lestár Péter bankigazgató kompromisszumos ajánlata zárta le 1875 októberében. A Nagykőrösi utca szabályozása elérte a célját, az utca piactéri torkolatát kiszélesítették, ugyanakkor a szabályozási eljárással párhuzamosan Pártos (Punczmann) Gyula tervei alapján megépült a pénzügyek sajtó székháza, mely a későbbi főtér kialakítását és szabályozási vonalát előre meghatározta.

Az 1870-es évek másik eredménye, mely befolyásolta a főtér kialakításá- nak folyamatát, a református templom környékének rendezése volt. 1874-ben a közgyűlés újratárgyalta az 1872-es város- rendezési tervezetet, viszont a javasolt változtatások többségét elutasította, mivel azok „nagyobb költséggel és rombolással járnának, és habár ezek sok tekintetben előnyére szolgálnának utcáink és tereink alaki csínjának, és célszerűségének, még is, miután azok nagyobb rombolások- kal járnának, melyekhez városunk sem

kisajátítási törvénnyel, sem kisajátítási pénzalappal nem rendelkezik, ezen köz- gyűlés által elfogadhatóak nem voltak”. A javaslatok közül – szinte egyedülként – a közgyűlés a református templom körüli falazat és a régi bazársor megszünte- tését fogadta el. A templom környéké- nek rendezését egy sajátos körülmény tette szükségessé: 1875-ben Kecskemét egyezményt kötött a Szabadalmas Osztrák Állami Vaspályatársulattal, melynek értelmében a város elvállalta egy makadámút megépítését, ami a pályaudvart összekö- tötte volna a Vásártérrel. Viszont a kijelölt útvonal olyan erős kanyarulatot mutatott a református templom szabályozatlan telke miatt, ami súlyos pluszköltséget jelen- tett, illetve megakadályozta az útvonalra tervezett lovasút létesítését. A református egyházközség támogatta a város szán- dékát, mivel egy új bazárépületet kívánt építeni. A város és a református egyház- község tanácsa által közösen elfogadott szabályozási vonal szerint az azon emelni kívánt emeletes bazárépület a piactérnek „minden esetre nagyobb díszre lenne, mint a templomnak a kerítés elbontása által pusztán és fedetlenül hagyott dísztelen külseje”. A hosszan elhúzódó kártalanítási tárgyalások ellenére a református tanács 1877 szeptemberében bejelentette építke- zési szándékát és benyújtotta Pártos Gyula terveit. A bazársor építésének befejezé-

se után, 1883-ban került sor a kisajátítási szerződés aláírására, mely kiemelte, hogy az a piactér szabályozását szolgálta.

A vizsgált évtized eredményeinek értékelése során megállapítható, hogy a felzárkózás és korszerűsítés jegyében végrehajtott városrendezési munkálatok még csak részeredményeket értek el a piactér kapcsán. Ennek egyik legfőbb oka a tőkehiányban keresendő. A véghezvitt szabályozások azonban évekig elhúzó- dó pénzügyi vitákhoz vezettek, melyek hátráltatták a piactér további rendezését. Ezekben az években készült el a város első, a piactéren átfutó makadámútja, melyet 1876. augusztus 1-jén ünne- pélyesen átadtak. Eredetileg lovasutat terveztek az útvonalra, ez azonban nem valósult meg.

A piactér kibővítése

Az 1880-as években a városrendezést elősegítő feltételek tovább gyarapodtak. Tovább bővült a jogi eszköztár, mikor az országgyűlés elfogadta a kisajátítási tör- vényt (1881: XLI. tc.), valamint ugyanebben az évben Kecskemét új építési szabályren- deletet adott ki. Ugyanakkor Lestár Péter polgármestersége alatt a város bevételei- nek növekedése megeremtetten a város- rendezés anyagi erőforrásait.

A feltételek megteremtése után kezdetét vehette a városmag szabályozása. A szakmai köznyelv által középület-építési programnak jelölt közgyűlési határozatokat 1889. november 28-án fogadta el a közgyűlés, amelyekben a városvezetés elhatározta egy új városháza megépítését, a laktanya-építkezéseket, a Piac-tér kibővítését, valamint a várost Lajosmizsével összekötő vasút kivitelezését.

Az első határozat értelmében a régi városháza telkét akként kívánták szabályozni, hogy a búzapiac helyét, valamint a Buttinger-féle telek egy részét a városháza területéhez csatolják. A határozat híven követve az 1872-es városrendezési tervezet ide vonatkozó javaslatát.

A Piac-tér kibővítését elrendelő harmadik határozat és a hozzá készített pénzügyi tervezet kimerítő részletességgel indokolta meg a városvezetés döntését. *„A jelenlegi rendszertelen piactér a folytonosan fejlődésben lévő piaci forgalom befogadására nem elegendő, s a vásárló és elárúsító közönség a hely hiánya miatt összezsúfolva szorongani kénytelen, ami sokszor – kivált gyümölcsérés idején – a közlekedésnek majdnem teljes fennakadását idézi elő, mely helyzet a jövőben még rosszabbodni fog az által, hogy a jelenlegi búzapiac-tér is a felépítendő új városháza telkéhez csatolttatik. Ezért oly piactér létesítése, mely úgy a kereskedelem érdekének, mint a város haladásának előmozdítására lenne multhatatlanul szükséges.”* A tervezet kiemeli, amennyiben kisajátításra kerülnek a bazársorok és lakóházak, akkor *„egy oly piactér létesíttetik, melyet egyrészt a Casinó és a Népbank, valamint a takarékpénztári épületek, másrészt a Beretvás-féle vendéglő és izr. templom, ismét másrészt a ref. egyház bazárépülete, s végre a negyedik oldalon a róm. kat. Nagytemplom és új városháza határolnának. A kisajátítandó épületek eltávolítása által városunk közepe rendes alakot nyerne, mely megadná a keretet további kiépüléséhez, s ekként más nála sokkal kisebb városok által túl nem szárnyalhatnák. A kérdéses házak egy része különben is kisajátítandó volna a Temető utca kinyitása végett”.*

A fentebb tárgyalt középület-építési program határozatai több éves előkészítés után születtek meg, így érthetővé válik, hogy a város már 1886-tól kezdődően elkezdte kisajátítani a Takarékpénztár és a Főiskola tér (ma: Kálvin tér) közötti telkeket, így 1888-ig három telek minden

nehézség nélkül kisajátításra került. További hat tulajdonos egyetértett a kisajátítás céljával, azonban a felkínált kisajátítási vételárat keveselltek. A pénzügyi természetű vita miatt a város először a Belügy-minisztériumtól, majd a Kereskedelemügyi Minisztériumtól kért jogi segítséget. A minisztériumok végül a város kérelmét támogatták és a város által korábban megjelölt összegeket fizették ki a tulajdonosoknak 1893 nyarán.

A városi tanács 1894. szeptember 20-án elrendelte az épületek bontási munkálatait. Miután 1894 novemberében elkezdődtek a bontási munkálatok, a helyi sajtó örömmel üdvözölte az elkezdődött fejlesztéseket: *„ez a piactérbővítés, ez a szabályozás, ez a szállítás csak kezdete lehet a további fejlesztésre váró munkálatoknak, amely további fejlesztést nemcsak a piac egységes kiképzése, hanem a körülötte már is emelkedett csinos épületek is megkívánják, nincs benne kétség, a közeljövőben még szaporodni fognak”.* Az 1890-es évek közepére az egykori Szlemenics utca körüli ingatlanokat elbontották, ezzel pedig létrehozták a Takarékpénztár, a neológ zsinagóga és a Kálvin tér közötti térrészt.

A régi búzapiactér szabályozása egyet jelentett az új városháza telkének kialakításával. 1893 elején elbontották a régi városháza épületét, majd kialakították a ma látható Városháza telkét. A régi búzapiactérből csatoltak néhány részt az új telekhez, majd kisajátításra került a Buttinger-féle épület telke – utóbbi épület ugyancsak 1893-ban került elbontásra. Az új Városháza telkét ebben az időszakban többször szabályozták, az első szabályozás szerint a beépítendő telek trapéz alakot mutatott – az új városi székház 1890-ben meghirdetett tervpályázatának pályaművei eme telekforma figyelembevételével készültek. Ennek a szabályozott teleknek a főtéri határvonalát a Nagytemplom főhomlokzati síkjára húzható egyenes szabta meg. A beépítendő telek újbóli szabályozására a tervpályázat után került sor. Miután Pártos Gyula és Lechner Ödön építészpáros elnyerte a tervezői megbízást, a tervek átdolgozása miatt a beépítendő telek alakja szabályos négyszögben lett újraszabályozva.

A piactér kibővítésének egyik fontos állomása a búzapiac közepén álló katolikus bazársor/bérház megszüntetése volt. Előnytelen elhelyezkedése miatt minden érv az elbontása mellett szólt. Kisajátítására és elbontására 1894-ben került sor.

A Széchenyi-tér kialakítása

Az első lépést a közgyűlés 1894. május 18-án tette meg, mikor elfogadta a Városi Kaszinó és a katolikus plébánia között fekvő, ún. Kozma-négyszög épülettömbjének kisajátítását, annak céljából, hogy ott *„a Piacteret kiszolgáló kisebb park”* létesüljön. 1895 áprilisában újra megerősítette a közgyűlés a város kisajátítási szándékát, mivel *„az épületek dísztelen állapotuk miatt a piactér legkiválóbb részén sokáig nem tűrhetők”.* Ugyanakkor a közgyűlés elrendelte az 1874-es miniszteri határozat hatályon kívül helyezését, ami a telektömbből csupán két háztelket engedett volna kisajátítani. 1897 októberében a kisajátítási eljárás részeként a város tájékoztatta a tulajdonosokat a kisajátítási szándékról és a kártalanítási összegeket 54 ezer forintban állapította meg, ezzel szemben a tulajdonosok 95 ezer forintra becsülték a nekik járó összeget. A közgyűlés igyekezett elkerülni a pénzügyi vitát, ezért a kisajátítási eljárás azonnali megkezdését javasolta. A források szerint még 1897-ben sikerült megegyezni a tulajdonosokkal, majd a következő évben a belügyminiszteri leirat engedélyezte az eljárás lebonyolítását. 1902 júliusára elbontásra került a Kozma-négyszög, valamint a város kikövezte a tér nagyobb részét.

A tér szabályozási vonalai elvileg 1905-ig változatlanok maradtak, azonban az Iparegyesület tervbe vett építkezési szándéka a vonalak újbóli kijelölését tette szükségessé. A közgyűlés 1905. május 31-én tartott ülése akképp határozott, hogy a szabályozási vonalat a görög templom déli sarokpontja és a Kaszinó telkének sarokpontja közé húzott egyenes vonal jelölje ki. Az új szabályozási vonal figyelembevételével épülhetett meg Komor Marcell és Jakab Dezső tervei alapján az Iparos Otthon (1906–1907), majd a szomszédos telken a Tormássy-bérpalota (1913–1918), melynek terveit Stoy Antal kecskeméti építőmester készítette.

A főter kialakításának utolsó szakaszai

Kada Elek polgármesterségének idején került sor a főter végső szabályozási

Kecskemét főtere egy 1915-ös képeslapon (Sebestyén Imre képeslapgyűjteménye)

eljárásaira. A piactér (először Deák tér, majd Szabadság tér) északnyugati térfalát a Kaszinó-tömb képezte, mellyel az volt a legnagyobb probléma, hogy alaposan túlnyúlt az 1899-ben elfogadott szabályozási vonalon, és ezáltal szűkre szabta a főtér középső területét. Az említett szabályozási vonalat a Takarékpénztár főtér felőli sarokpontja és a katolikus plébánia telkének sarokpontja között jelölték ki. Érdemes visszautalni az 1872-es városrendezési javaslatokra, amelyek ugyancsak meg kívánták szüntetni ezt a tömböt.

A végleges szabályozási vonal megállapítása azonban több évet vett igénybe, mivel a közgyűlés rendre elutasította a polgármester által vezetett Szabályozási Bizottság javaslatait. Végül 1907 nyarán a szabályozási vonal végleges megállapításának ügyében öt javaslatot terjesztettek a közgyűlés elé, melyek közül Pacsu Mihály népbanki igazgató beadványa került elfogadásra, mivel „a város közönségének ezen vonal elfogadása jár a legkisebb pénzügyi kiadással”. A kisajátítási eljárást Kada Elek polgármester 1909 májusában indíthatta el, mely során egymással szorosan összefüggő megállapodásokat kötöttek az érdekelt felek. A város megvásárolta a katolikus egyháztól a Kaszinó-tömbben lévő Dimó-féle házat, mely kisajátítás majd

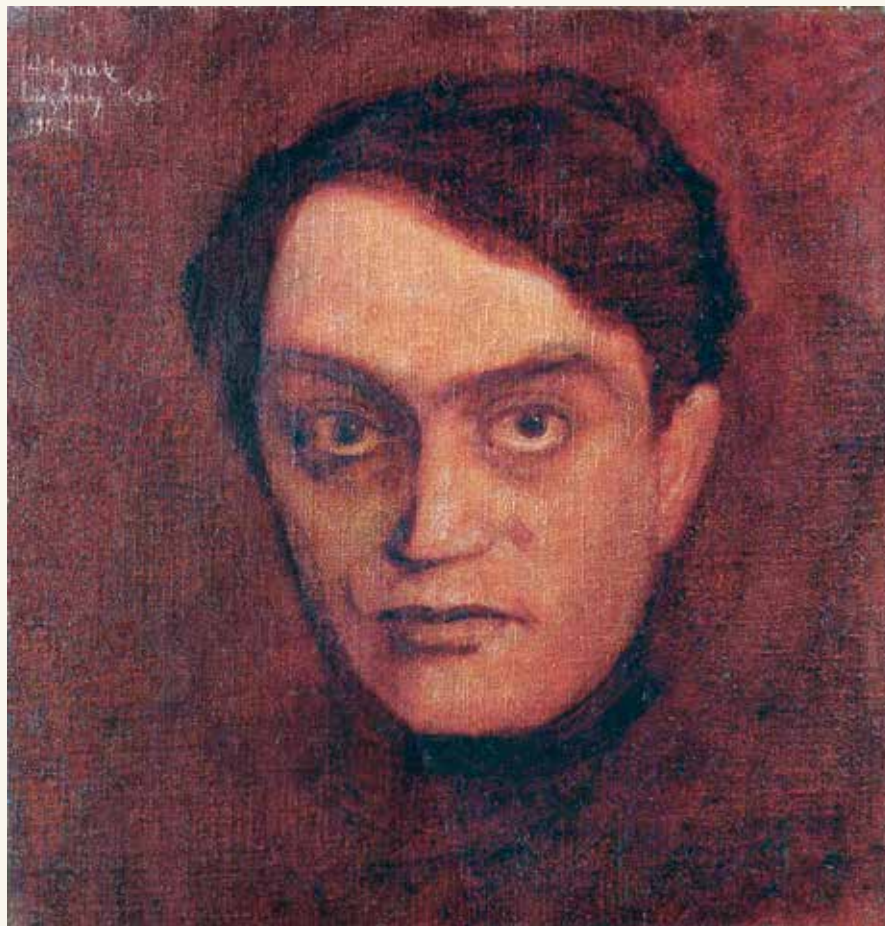
később elbontásra került. A Dimó-féle ház melletti területet (a Városi Kaszinó fennmaradó telekrészét) a katolikus egyház kapta meg, míg a Városi Kaszinó a Rákóczi úton kapott építési telket. Az eljárás véghatározatát a közgyűlés 1910. január 26-án fogadta el. A határozat kifejti, hogy a „Dimó-féle ház kisajátítása és az így kapott telektömb beépítése által a piactér szép és megfelelő képet fog nyerni, és így ezen kisajátítás mielőbbi keresztülvitele nemcsak a városrendezés és szépészeti szempontból, de forgalmi szempontból is szükséges”. A szabályozási vonal által kijelölt új telkekre szinte azonnal beépítendő területként tekintettek. A Dimó-féle ház mögötti telket a Népbank vásárolta meg és a kecskeméti születésű Korb Flóris tervei alapján új intézeti székház épült, míg a szomszédos, a római katolikus egyház tulajdonába került telkekre Jánszky Béla és Szivessy Tibor építéssz páros tervezett egy új bérpalotát.

A főtér szabályozásának és kialakításának utolsó mozzanatát azon telektömb szabályozási eljárása képezi, amelynek helyén a Mende Valér által tervezett Újkollégium található. Az említett telektömbön kettő szabályozás alá eső telek volt: az Adler/Papp Ferenc-féle telek és a Szilágyi-féle telek. A telektömbbel kapcsolatban már

az 1890-es évek elején is felmerültek bizonyos elképzelések. Ezeket a telkeket Lestár Péter egyik javaslata szerint a város tulajdonába kellett volna megszerezni, hogy azok helyén megépülhessen a város saját színháza vagy a Vigadó-épülete. Végül a színház nem ott, hanem a Szentháromság terén (ma: Katona József tér) épülhetett meg, míg a Vigadó megépítésének igénye lekerült a városvezetés legfontosabb céljainak listájáról. Bő egy évtizeddel később, már Kada Elek polgármestersége alatt, az általa vezetett Szabályozási Bizottság 1904. november 18-án új javaslatot dolgozott ki a telektömb szabályozása kapcsán. A javaslat szerint az új szabályozási vonalat a református templom melletti bérházak templom felé eső homlokzatvonalára jelölje ki, így az Adler- és a Szilágyi-féle telek lemetszendő a telektömbből és ezáltal kisajátítás alá vehetőek. Az 1908-as városrendezési szabályrendelet rendelkezett végül a két telekről, melyeket a Szabadság-térhez kell csatolni, mivel azok túlestek a kijelölt szabályozási vonalon. 1908 augusztusában lezárultak a telkekkel kapcsolatos kisajátítási eljárások, majd a református egyháztanács felvásárolta a telektömb további telkeit és felépülhetett az Újkollégium.

Horváth Roland

REMEKMŰVEK A KECSKEMÉTI MŰTÁR CZIGÁNY DEZSŐ: ADY-PORTRÉ

Czigány Dezső: Ady-portré (1907, Kecskeméti Katona József Múzeum)

a „hírös város” múzeuma számára. A vásárlás körülményei, egyes mozzanatai még a korszak múzeumi műgyarapítási gyakorlatát tekintve is sajátosnak tekinthetők, s jól mutatja azt a fajta rugalmasságot, mely hozzájárult Kecskemét hetvenes-nyolcvanas évekbeli kulturális felemelkedéséhez, virágkorához. Édesapámat, aki ekkor a (21 fős!) művelődési osztály egyik vezetőjeként

Czigány Dezső:

Az elsősorban a Nyolcak tagjaként ismert Czigány Dezső (1883–1938) négy alkotással is képviselteti magát a Kecskeméti Katona József Múzeum képzőművészeti gyűjteményében. Már Nemes Marcell – 1911. május 30-án egy bútorszállító kocsiban Kecskemétre szállított – adományában találhatunk egy Ferenczy Károly erőteljes hatását mutató korai alkotást (*Férfitanulmány*, 1906). A *Kévért vivő asszony* című vásznát hét évtizeddel később egy szolnoki magángyűjtőtől sikerült megvásárolni. A *Nevető önarckép* pedig már e sorok szerzőjének a közreműködésével – és mindenekeelőtt egy Amerikába szakadt honfitársunknak köszönhetően – került ajándékozás útján a kecskeméti múzeumba. (Az 1912–1914 közötti időszakból származó festmény egyike a Rembrandt-kedvelő művész majd hetven önarcképének, melyeken 1910 táján kezd el szerepet játszani, „beöltözni”, mint ahogy esetünkben egyszerű parasztleánynek.)

Czigány Dezső kisméretű Ady-portréja a Cifrapalota II. emeletén található állandó kiállítás egyik legféltettebb kincse, melyet Dénes Zsófiától (Zsuka), Ady Endre egyko-

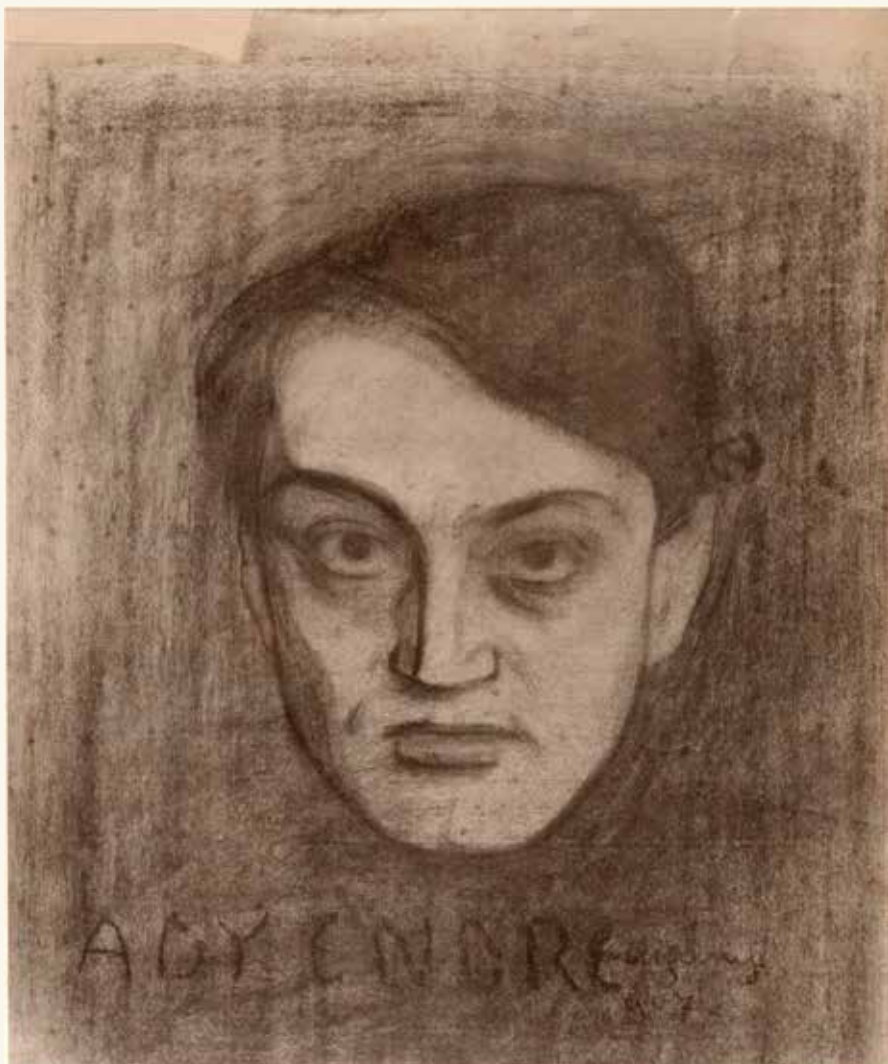
ri – 1913 végén, s mindössze három héten át – menyasszonyától, majd barátjától, krónikásától vásárolta meg a nyolcvanas évek közepén a Bács-Kiskun Megyei Tanács

ZEUMBÓL 1. RÉ (1907)

dolgozott, az író harminc évvel fiatalabb férje, Szalatnyay József festőművész, azaz Szepi bácsi hívta fel egy szép napon. Mint kiderült, az ismerős házaspárnak anyagi nehézségei támadtak, így felajánlották megvételre a festményt, melyet egy tartozás kiegyenlítése reményében „zálogba” helyeztek egy trafikosnál. (Bár apám szerint lehetséges, hogy a trafikos, egy akkori

Nevető önarckép (1912 körül, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Czigány Dezső: Ady Endre képmása (a *Vér és Arany* első kiadásában közölt szénrajz eredetije, 1907, Petőfi Irodalmi Múzeum)

„trükkös” műtárgyvásárlási gyakorlatnak megfelelően, csupán közvetítői feladatokat látott el.) Mindenesetre Gajdócsi István megyei tanácselnök azonnal engedélyezte, a pénzügyi osztály pedig át is adta a kért összeget apámnak, aki másnap készpénzéért cserébe átvette, majd vonaton a fővárosból Kecskemétre hozta a portrét.

A kép sok évtizeden át rejtve volt a szakma előtt, ugyanis mindössze 1985-ben, az író 100. születésnapja alkalmából rendezett budapesti kiállításon (Állami Gorkij Könyvtár) volt először nyilvánosan megtekinthető. Dénes Zsófia, az addig a szobája falán őrzött mű történetéről így írt ez alkalomból (Czigány Dezső első Ady-arcképéről. In: *Élet és Irodalom*, 1985. március 16.): „Czigány több ismert portrét is festett Adyról. A *Vér és Arany* első kiadásában közölt szénrajzot ennek az első

arcképnek az alapján vetette papírra. Ez a szépiával festett arckép annyira megtetszett Adynak, hogy mindjárt megkérte, adja neki Czigány. Ő örömmel dedikálta a kép felső sarkában: »Adynak Czigány Dezső, 1907.« A művészettörténészek előtt ez az Ady-arckép eddig ismeretlen volt.”

A mindkettejünkkel baráti viszonyt ápoló Bölöni György újságíró, műkritikus 1934-ben, párizsi emigrációja idején kiadott könyvében, *Az igazi Adyban*, az alábbiakat tudhatjuk meg a képről: „A falon pedig Czigány Dezső szépiás képe függött Adyról, e sápadt, éterikus látomány, aki arcvonásaiban sem volt Ady, inkább naiv, akaratos abszintes vízió. [...] Az arckép mulatságos szerepet játszott a Léda és Bendi között történt összetűzések idején. Ilyenkor Ady az arcképet Lédától visszakövetelte. Néha Léda haragos keze a falról letépte, és kire-

Ady Endre (A *Holnap* idején, Lambert Ede fotója, Nagyvárad, 1908, Petőfi Irodalmi Múzeum)

Ady Endre (Székely Aladár fotója, 1915, Petőfi Irodalmi Múzeum)

pült a portré a szobából a folyosóra, hogy ugyanez a kéz pár nap múlva szeretettel és mosolygósan újra a helyére akassza. Sokszor vándorolt át a Czigány-portré a női öltöző faláról Ady hoteljébe.”

Ady Endre számos festővel került ismeretségbe, sőt baráti kapcsolatba is (pl. Rippl-Rónai Józseffel, Czóbel Bélával, Márffy Ödönnel, Kernstok Károllyal), azonban Bölönitől tudjuk, s ezzel a művészek is tisztában voltak, hogy nem rajongott különösebben a kiállításokért, s műértőnek sem lehetett nagyon nevezni. Ennek ellenére Márffy Ödön (Csinszka második férje) visszaemlékezése szerint: *„Mint a modern művészet képviselőivel, velünk érzett szolidaritást Ady, különösen Kernstokkal, Tihanyival és Czigánnyal.”* (Kovalovszky Miklós: *Emlékezések Ady Endréről V.* Budapest, 1993. p. 693.) A Nyolcak közül az utóbbi festette róla a legtöbb – jelenlegi ismereteink szerint összesen nyolc – portrét. Az *„emberkerülő Ady”* (Krúdy Gyula) nem szívesen ült modellt. Czigány-nyal – akit 1908-ban, a *Nagyvárada* című lapban *„nagy lélek-rajzolóként”* mutatott be – azonban úgy tűnik, néha kivételt

Dénes Zsófia, Ady egykori menyasszonya, s képünk korábbi tulajdonosa (1913 körül, Petőfi Irodalmi Múzeum)

tett. Czigány Lászlótól, a festő öccsétől tudjuk (Horváth Béla művészettörténész vele készített interjúja alapján), 1907-ben és 1908-ban többször is előfordult, hogy „*Ady ott mellette iszogatót, néha órákig nem beszéltek. Dezső gondolkázott, Ady hallgatott, s iddogált órák hosszat. [...] Gyönyörű domború szeme és homloka volt...*” Érdemes ez utóbbi fél mondathoz hozzátcsolni Rippl-Rónai József *Ady Endre szemei* címmel 1923-ban, a *Nyugat* 23. számában megjelent sorait: „*Ady Endre festői szempontból nézve is nagyon érdekes jelenség volt. Szemei nemcsak azért voltak szépek, mert feketék, mint a bogár, de azért főleg, mert álmos nézése mély és szerelmes, oly sokat mondó, hogy merem állítani, ha csak a szemeit rajzoljuk is meg, már egy igen hasonló Adyt kapunk. Én, mikor festettem, legtöbbit a szemét néztem, – erre fektettem a fő súlyt. Évekig beszélgettem ezekkel a nagyvívésű, okos szemekkel.*”

Vedres Márk: Ady Endre halotti maszkja (1919. január 27., Petőfi Irodalmi Múzeum)

Mindent kiolvastam belőlük, a költőn kívül a legjobb embert, a gőgös mokány legényt, a széthulló magyarság tragikus szimbólumát, akinek különös egyénisége fenségességet árult el, mást, nagyot, nagyobb embert, mint bárki korunkban. [...] Szemében benne volt az egész ember, a sokszor megsebzett, az igazságtalanul megbántott.”

S végül egy érdekesség. A maszkszerűen megformált portré keletkezése évében történt, s éppen Adyval kapcsolatos barátságához köthető az a korszakra oly jellemző életrajzi mozzanat, hogy a Wimmer Ignác pesti zsidó bádogos fiaként született festő áttért a református hitre. (Bár a keresztapja nem a költő volt, ahogy azt sokáig tévesen gondolták, hanem – Rum Attila kutatásai szerint – a már többször említett Bölöni György.)

ifj. Gyergyádesz László

Külön nem jelzett szakirodalom:

- Horváth Béla: *Czigány Dezső Ady-képei*. Budapest, 1977
- Rockenbauer Zoltán: *Új képek, új versek, új zene. A Nyolcok szövetségesei Adytól Bartókig*. In: *A Nyolcok*. Szerk.: Markója Csilla és Bardoly István. Pécs, 2010. pp. 70–89.
- Rum Attila: *Czigány Dezső*. Budapest, 2004

Léda, azaz Brüll Adél fiatalasszony korában (Fekete Sándor fotója, Nagyvárád, Petőfi Irodalmi Múzeum)

A HARMINCÉVES HÁBORÚ (16 ÉS A BÉKESZERZŐDÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ

Az 1. honvéd huszárezred sapkajelvényei, 1914–1918

A harmincéves háborúban az Erdélyi Fejedelemség a Habsburgok ellen több hadjáratot is bekapcsolódott. Ezek a csatározások leginkább a Magyar Királyság északi és nyugati területeire terjedtek ki. Sok esetben tehát az erdélyi katonák a magyar honfitársaik ellen vették fel a küzdelmet. Két erdélyi fejedelem, Bethlen Gábor és I. Rákóczi György vezetett hadjáratot koalíciós államokkal közösen abban a háborúban. A fejedelmek számára, a vallási okok mellett, Erdély politikai mozgásterének megerősítése, valamint területének növelése volt az elsődleges feladat! Főleg Bethlen ért el sikereket a politikában és némi eredményeket a csatatereken. Ennek a háborúnak a békekötéséhez kapcsolódik egy nagyon ritka emlékérem, amelyből egy példány Kecskeméten található.

Gyorsan szövetségesek után kapkodtak. Kirobbant a 30 évig tartó fegyveres konfliktus, amelybe rövidesen bekapcsolódott az Erdélyi Fejedelemség is. A gyűlölet és a szembenállás vallási, politikai konfliktussá szélesedett. A katolikusok szembekerültek a protestánsokkal. Mindezek mögött azonban súlyos politikai, gazdasági és egyéb érdekek húzódtak meg. Egész Európára kiterjedő különböző koalíciók alakultak,

A 400 éve is zajló, harminc évig tartó küzdelem a XVII. század legnagyobb háborús konfliktussorozata volt. Kitörésének igazi okai a Német-római Birodalom vallási és politikai konfliktusai, a spanyol–holland, illetve a Francia Királyság és a Habsburg Birodalom közti ellentét, valamint az európai uralkodóházak külpolitikai ambíciói voltak. Az 1618–1648 között tartó háborúskodás eseményeiben, nagy fordulataiban a vallási jelszavak mögött mindig fellelhetőek a fejlődést támogató törekvések a feudalizmust konzerválni igyekvő hatalmakkal szemben.

A háború gyújtószikrája Csehországban lobbant lángra, ugyanis a cseh rendek Prágában fellázdak a Habsburg-uralom ellen. 1618. május 23-án a Hradszinban tanácskozó cseh parlamenti képviselők kidobták az ablakon a császár helytartóit. Ezzel a cseh rendek és a Habsburg-hatalom közötti ellentét kibékíthetetlené vált. A császárvárosban, Bécsben óriási riadalom támadt az uralkodói körökben.

Kecskeméti huszár a Bug folyónál a lovát itatja, 1915

18–1648)

EMLÉKÉREM

amelyek a harminc év alatt többször is módosultak. A háborút négy szakaszra lehet bontani.

Cseh szakasz, amely 1618–1623 közt zajlott.

A cseh rendek és a Habsburgok közti éles politikai ellentét miatt Csehországban fegyveres harc bontakozott ki. Lényegében a cseh országgyűlés határozata értelmében, nemzeti okokból elszakadtak a Habsburg Birodalomtól. 1619-ben II. Ferdinánd császárt és királyt (uralkodott 1619 és 1637 között) a cseh rendek trónfosztottnak nyilvánították. Ezzel egy gyorsan kiszélesedő vallásháborúba kényszerítették a Habsburg Birodalmat. Ezt a spanyolok és a lengyelek nem nézték jó szemmel. III. (Vasa) Zsigmond (1566–1632) lengyel király a katolikus Habsburgok mellé állt. Megkezdtek a csapataik toborzását, mozgósítását, majd felvonulását. A kiszélesedő háborús konfliktusban részt vevő országok más-más szövetségbe tömörültek. Megalakult a Katolikus Liga, ezzel szemben pedig a Protestáns Unió.

Szolgálati idő emléklap huszár részére

Hogy vagy picinyem?

Magyar részvétel a háborúban

Bethlen Gábor (uralkodott 1613 és 1629 között) 1619-ben több mint 20.000 fős seregével a cseh-erdélyi protestánsok segítségére. Bethlen fejedelemnek a Habsburg Birodalom elleni hadjárataihoz a 30 évig tartó háború teremtett igazán kedvező lehetőséget. Az erdélyi fejedelem mint a protestantizmus védelmezője, valamint a Habsburgok európai hatalmi túlsúlya ellen lépett koalícióba több állammal is. A fejedelem nemcsak kiváló államférfi, hanem jó seregszervező is volt. Rövid idő alatt ütőképessé tette hadseregét. Hadai között gyalogosok, lovasok és némi tüzérség, valamint műszaki alegységek is szerepeltek.

Az erdélyi seregek a mozgósítást és a szemléket követően 1619 szeptemberében vonultak be Kassára. De szigorú rendben

Az M. kir. 1. Jász-Kun Huszárezred II. osztály 6. százada, 1940 körül

Az 1. honvéd huszárezred géppuskás osztaga

és meghatározott hadicéllal meneteltek tovább. Szeptember 30-án bevették Érsekújvár megerősített várát is. Az út közbeni csekély ellenállásokat legyőzve Bethlen Gábor seregei elfoglalták Felső- és Alsó-Magyarországot, valamint a Dunántúl jelentős részét, majd Pozsony térségében egyesültek a cseh–morva szövetséges csapatokkal. Pozsony október 14-én behódolt Bethlen Gábornak.

A fejedelem birtokába került a magyar Szent Korona is. A hadjárat óriási hadi siker volt! Akkor a vezetők részéről felme-

rült Bécs elfoglalásának a gondolata is, de Bethlen nem vállalta fel ezt a nagy kockázatot. 1620. január 20-án inkább fegyverszünetet kötött II. Ferdinánd császárral.

A fegyverszünet lejártával Bethlen újabb hadjáratot kezdett a királyi Magyarország területén. Elfoglalta Nyitrát, majd a harcok színtere a Dunántúl lett. Csapatai Bécs környékén is portyáztak, időnként pedig rajtaütéseket hajtottak végre az ellenséges csapatokon.

1620. november 8-án azonban – a fehérhegyi csatában – a szövetséges hadak

gróf Jean Tilly t'Serclaes (1559–1632) tábornagy, vallon származású hadvezér, a Katolikus Liga seregeinek parancsnoka vezetésével döntő vereséget mértek a cseh csapatokra. A megtorlás jelentős méreteket öltött. Csehországból kiűzték a kálvinistákat és a lutheránusokat. Ezeket még vagyonelkobzás is kísérte.

Bethlen csapatai 1621. július 10-én fényes győzelmet arattak a császári erőkkal szemben Érsekújvár mellett. Nikolsburgban 1622. január 6-án aláírták a küzdő felek a békeszerződést. Bethlen Gábor lemondott királyi címéről és visszaszolgáltatta a magyar koronát Ferdinándnak. Bethlen megkapta a Szent Római Birodalom fejedelme címet, valamint Oppeln és Ratibor hercegséget, ezen felül a királyi Magyarország területéből több várost. Erdély pedig hét vármegyével bővült. A legnagyobb eredménye az volt a békeszerződésnek, hogy II. Ferdinánd és Bethlen kölcsönös segítséget ígért egymásnak a török támadásokkal szemben!

Az 1623. augusztus 15. és november 18. közötti időszakban Bethlen Gábor újabb hadjáratot vezetett a Habsburg-seregek ellenében. A fejedelem a békeszerződés megszegésére hivatkozva egészen a morva határig nyomult előre. A Morva folyónál, Hodolinnál jelentős győzelmet aratott Wallenstein tábornagy serege ellenében. Külső segítség hiányában azonban 1624. május 8-án Bécsben kénytelen volt a császárral békét kötni.

Kecskemét, honvéd huszárlaktanya tiszti épülete, Szolnoki út, 1914 körül

Pohorloutzon, 1915. december

Az M. kir. 1. Jász-Kun honvéd huszárezred II. osztály 6. század, 1939. tavasz

A dán–holland szakasz, amely 1624 és 1629 között tartott

A háborúnak ez a szakasza lényegében már Németország területén zajlott. 1624-ben a németországi protestáns tábor katonai helyzete súlyos helyzetbe jutott. A Habsburgoknak az a törekvése, hogy megvessék lábukat Németország északi részén és az Északi-tenger partján nemcsak a Holland Királyság függetlenségét veszélyeztette, hanem a Francia Királyság, Anglia, sőt Oroszország és a Svéd Királyság érdekeit is sértette. IV. Keresztély (1577–1648) dán király 1625. december 9-én szövetséget kötött Angliával és Hollandiával.

1626-ban ehhez a szövetséghez is csatlakozott Bethlen Gábor erdélyi fejedelem. Bethlen politikai és hatalmi súlyát jól kifejezi az, hogy 1626-tól már az Angol Királyság, Brandenburg, Hollandia és Dánia szövetségese lehetett! 1626. augusztus 25. és december 20. között vezetett hadjáratot a húszezer fős haderejével Felső-Magyarország területére. Szeptember elején érkezett Besztercebánya térségébe. Az erdélyi portyázó seregek állandóan veszélyeztették a császári főerők élelmeszer-utánpótlását. A közben kitört járvány és a folyamatos rajtaütések következtében az ellenség ereje jelentősen csökkent.

Bethlen Drégelypalánk környékén szembesült azzal a ténnyel, hogy korának híres

hadvezére, Wallenstein marsall ellen kell hadakoznia. Inkább kitért a várható ütközet elől. Még kisebb-nagyobb manővereket végrehajtott, majd téli szállásra vonultatta seregét. A fejedelem 1626. december 20-án újabb békét kötött, ezúttal Pozsonyban.

A dán király a hollandok és az angolok pénzügyi támogatásával hadsereget toborzott, majd az Elba folyó mentén megindította seregét a Katolikus Liga csapatai ellen. 1626. augusztus 27-én a lutteri csatában a dán hadsereg vereséget

szenvedett a herceg Albrecht Wallenstein (1593–1634) tábornagy irányítása alatt álló császári csapatoktól. A katolikus seregek 1627–28-ban mindenütt felülkerekedtek és jelentős győzelmeket arattak. Csapataik mindenütt raboltak, harácsoltak és könyörtelenül gyilkoltak. A dán király a lübecki békében, melyet 1629. július 7-én kötöttek, elismerte vereségét. A katolikusok diadala nem volt tartós. Ellentétek keletkeztek a koalíción belül is. II. Ferdinánd császár menesztette Albrecht von

Huszárlaktanya épületei a Szolnoki úton, 1914 körül

Bezerédj Tibor őrnagy (1927–1929)

Perczel Dénes alezredes (1937–1939)

Wallenstein marsallt. A zsoldoshadseregek rablásai, zsarolásai és kegyetlen módszerei következtében Németország, Ausztria és Csehország különböző részein megélnék a helyi parasztmozgalmak.

1630–1635 között zajlott a háború ún. svéd szakasza

A hadjáratot II. Gusztáv Adolf (uralkodott 1611 és 1632 között) svéd király indította meg. A protestantizmus védelmének jelszavával és a balti tengeri svéd befo-

lyás megszilárdításáért 1630. július 6-án partra szállt Pomerániában. A breitenfeldi csatában 1631. szeptember 7-én a szász seregekkel együtt vereséget mért a Tilly tábornagy vezette császári zsoldos csapatokra. A svéd király vezette hadsereg 1631–32 telét már Mainzban töltötte. 1632-ben Bajorországra támadt és Lützennél november 17-én fényes győzelmet aratott Wallenstein tábornagy seregei felett. Az ütközetben II. Gusztáv Adolf király is hősi halált halt. Ezután a svéd csapatok diadalmasan vonultak végig Németország területén.

A svéd hadsereg irányítását átvevő Oxentierna Axel Gustavsson (1583–1654)

kancellár, svéd politikus a protestáns német fejedelmek csatlakozásával 1633 áprilisában létrehozta a Heilbronni Ligát. 1634. február 25-én II. Ferdinánd császár parancsára a tisztek meggyilkolták Wallenstein hadvezért. 1634. szeptember 6-án Nördlingennél ismét véres összecsapás történt a két koalíciós hadsereg között. A császári csapatok nagy győzelmet arattak a protestáns seregek felett, mert a szász „szövetségeik” cserbenhagyták őket. A veszteség következtében a Heilbronni Liga felbomlott, a szász és a brandenburgi fejedelem kiegyezett II. Ferdinánddal az 1635-ben megkötött prágai békében.

1635 és 1648 közt a svéd–francia szakasz eseményei

A Francia Királyság a Habsburg Birodalom erősödésétől tartva 1635-ben belépett a háborúba. XIII. Lajos (uralkodott 1610 és 1643 között) francia király szövetséget kötött a protestáns svéd uralkodóval és Hollandiával. A franciák Németországban, Itáliában és Spanyolországban indítottak hadműveleteket a Habsburg császári seregek ellen. A hadszíntér főleg Németország maradt, amelyet az idegen hadseregek

Schwarlose típusú géppuska huszárlóra málházva, 1915 körül

Kecskeméti huszárok sebesült társukat szállítják

teljesen tönkretettek, feldúltak. A háború francia hadüzenettel kezdődött 1635. május 19-én, melyet Spanyolországnak küldtek. Ebben a szakaszban Franciaország játszotta a főszerepet. Brandenburg 1641-ben békét kötött Svédországgal. A svéd csapatok a következő évben bevették Lipscht. Condé francia herceg a rocroi csatában 1643. május 19-én legyőzte a flandriai spanyol hadsereget.

Több magyar vonatkozása is van még a harmincéves háborúnak. 1643–1645 között Svédország végleg megtörte Dánia erejét. 1645-ben a svéd seregek Jankovnál, a francia hadak pedig Allerheimnél arattak győzelmet. Bár a császári-királyi seregekben szép számmal küzdöttek magyarok is, azonban a legérdekesebb az volt, amikor az erdélyi fejedelem, I. Rákóczi György (uralkodott 1630 és 1648 között) is belépett csapataival a Habsburg Birodalom ellen a svédek és a franciák oldalán. Rákóczi György ugyanis 1643. április 26-án szövetséget kötött a svédekkel és a franciákkal. Novemberben írták alá a konföderált államok küldöttei és Rákóczi György a gyulafehérvári egyezményt, amely az Erdélyi Fejedelemség ismételt hadba vonulását jelentette. Rákóczi a következő években ebben a szövetségben próbálta megvalósítani a hatalmi és külpolitikai terveit.

Rákóczi fejedelem a magyarországi protestánsok jogainak korlátozása ellen lépett fel és avatkozott be a nagy európai konfliktusba. 1644. február elején mintegy húszezer fős hadával indult ki Erdély területéről. Elfoglalta Felső-Magyarország egy részét, megközelítette Pozsonyt, elérte a Vág folyó völgyét. Sajnos a svéd csapatok helyett császári-királyi egységekre bukkantak. A fejedelem seregei a túlerő elől és a szövetségesek csatlakozása hiányában Kassáig hátráltak. Sőt, a fejedelem hada 1644. október 28-án jelentős vereséget szenvedett. A császáriak tetemes hadizsákmányt és foglyot ejtettek.

1645. február 2-án az erdélyi seregrészek ismét hadjáratra indultak. Július elején megtámadták a Habsburg császári erőket a morva főváros térségében. A fejedelem Brno ostromára, illetve az ausztriai tartományok területére portyára

Honvédhuszárok díszruhában, 1910 körül

küldte katonáit. Az erdélyi hadak július 5-én egyesülhettek a svéd sereggel, azonban a szultán parancsára Rákóczi hadai kénytelenek voltak visszavonulni. 1645. augusztus 22-én a lampersdorfi táborban megállapodást írtak alá a felek, majd december 16-án megkötötték a linzi békét. Rákóczi György fejedelem a linzi békekötésben jelentős eredményeket ért el a valásszabadság biztosítása vonatkozásában.

Az erdélyi fejedelmek hadseregeiben hajdúk, székelyek is szolgáltak. A külföldiek közül lengyel, olasz, skót, román és német zsoldos katonákat is felfogadtak a fejedelmek. A gyalogos katonák általában puskát (mordályt), pikát, kardot, a lovasok pedig szablyát (pallóst), pisztolyokat és rövid csövű karabélyt kaptak fegyverként. Természetesen a fejedelmeknek voltak még ún. udvari hadai és testőrsége (palotások) is.

A 30 éves háború vége

A franciák és a svédek még három évig pusztították hadseregeikkel Németország területét. Viszont a hosszan tartó háborúban a hadvezérek kidőltek, a hadseregek kimerültek, létszámban pedig megfogyatkoztak, a csatatereteket ezrek, tízezrek kiontott piros vére borította. A háború okozta borzalmakat le sem lehet igazán írni! A kegyetlen és véres vallásháború 1648 második felében véget ért. Münsterben és Osnabrückben 1645-től felgyorsultak a béketárgyalások a küzdő felek közt. A Habsburg császári-királyi csapatok 1648-ban súlyos vereséget szenvedtek a szövetségesektől,

Perczel Olivér ezredes, az I. huszárezred parancsnoka volt 1928-33 között

A szemle fénypontja: a zajbosláda titka...

ezért kénytelenek voltak béketárgyalásokat folytatni a győztes hatalmakkal. A Habsburg Birodalom elfogadta a Német-római Birodalomra nézve súlyos békefeltételeket. A sokáig küzdő felek Vesztfáliában 1648. október 24-én békét kötöttek egymással.

A békeszerződés lényegesen megváltoztatta a nyugat-európai államok térképét. A császári hatalom visszaszorult, a spanyol nagyhatalom megsemmisült, nyugaton a Francia Királyság, északon pedig Svédország vált a kontinens vezető államává. Hollandia és Svájc önálló államiségét a békeszerződésben nemzetközileg elismerték. Németország számára azért is volt súlyos a békekötés, mert rögzítette a széttagoltság állapotát. Meghiúsult tehát a spanyol-osztrák Habsburg keresztény világbirodalom terve. Talán ez a legnagyobb eredménye a három évtizedes háborúnak és az azt lezáró vesztfáliai békeszerződésnek!

Jelentős eredménynek számít az is, hogy az Erdélyi Fejedelemség és a Rákócziak bekerültek a 30 éves háborút lezáró vesztfáliai békekötés záróokmányába. Mindez bizonyítja, hogy az Erdélyi Fejedelemség közép-európai tényező volt a harmincéves háború végén. A harmincéves háború egyszerre volt az utolsó nagy vallásháború, amely a katolikus és protestáns vallások egyenrangúságának jegyében zajlott, és dinasztikus, nagyhatalmi küzdelem, mely az európai egyensúly jegyében zárult le.

A vesztfáliai békeszerződésre adott emlékérem

(A ritka érem Kecskeméten van egy gyűjteményben)

A győztes hatalmak vezetői, a fegyvernynyugvás és a békeszerződés aláírása után, a győzelem bizonyítására, örömeire és emlékére az európai béke helyreállítását követően nagyon szép emlékérmeket verettek. Az érmet a békeszerződésben érintett államférfiak (uralkodók) és nevesebb személyek részére adományozták.

Az emlékérem kör alakú, ezüsthől készült és tüzaranyozott. Főül karikát illesztettek a szalag számára. Az előlapján közepén kétkerekű, római típusú harci szekéren a győzelem istennője áll, kezében merkfurbot, és koronás fejű oroszlánokat hajt paripák helyett. Az előtérben harci eszközök szétszórva (kard, puska, páncél, mellvéd, ágyúcső, pajzs, ágyugolyók és dárdák). Az érem peremén belül körben felirat: ET. IVNCTI. CVRRVM. DOMINAE. SVBIERE. LEONES. A latinul írt szöveg magyar fordítása: Az úrnőnek az oroszlánok és társaik kitérnek az útjából. Alul, a harci eszközök alatti EK monogram valószínű, hogy az éremművész szignója. A középmező felső felében két sorban: PAX HIS PANO. BATAVA. /Béke Spanyol- Hollandus.

Az emlékérem hátlapján csak szöveg olvasható tíz vízszintes sorban, szintén latinul:

PACIS. FOELICITAS
ORBI. CHRISTIANO. QVA. RESTITVTA
QVA. AD. INCITAMENTVM.
DEMONSTRATA
TOT. REGNIS. ET. PROVINCHS
AD. VTRVMQVE. SOLEM. VTRVMQ 3
OCEANVM
TERRA. MARIQVE. PARTA. SECVRITAS
TRANQVILLITATIS. PVBLICAE
SPE. ET. VOTO
MONOSTERY. WETPHA
ANNO. MDCXLVIII

A szöveg magyar fordításban: „*A béke szerencséje a világnak, a keresztényeknek, amely helyre állítva, és amely hivatalosan bebizonyítva minden országnak és tartománynak, minden naptájnak, égtájnak, minden óceánnak, szárazföldön és tengeren. Megszületett a biztonság nyugalma a közösségnek. Reménylik és fogadják az általános biztonságot, és erre fogadalmat*

tesznek. A vesztfáliai monostorban. Kelt: 1648.”

Egy másik fordításban így olvasható a szöveg: „*A béke boldogsága a keresztény világ számára helyre van állítva, az erre irányuló szándékát megmutatta minden ország és tartomány. Napkeleten és napnyugaton, mindkét világtengeren, szárazföldön és vízen létrejött a nyugalom és az általános közbiztonság. Ezt fogadták meg és ebben reménykednek a vesztfáliai monostorban, az 1648-as esztendőben.*”

(A régi latin szöveg fordítása lehet, hogy nem egészen pontos. Évtizedekkel ezelőtt katolikus papok fordították le Veszprémben.)

Az emlékérem átmérője 59 mm, vastagsága 2 mm, a fülkarika átmérője 10 mm, súlya 22 gramm. Rendkívül ritka emlékérem. Kevés gyűjtő és néhány múzeum rendelkezik vele. A magángyűjteményemben lévő példányt Veszprémben cseréltem az ottani katonai szolgálatom idején, még a múlt évezred második felében.

Kenyeres Dénes

Felhasznált irodalom:

Főszerk.: Köpeczi Béla: Erdély története. Második kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986

Szerzői közösség: Világtörténet. IV. kötet, Budapest, 1963

Schiller Frigyes: Harmincéves háború története. Pest, 1864

Liptai Ervin főszerkesztő: Magyarország hadtörténete I. kötet, Zrínyi Katonai Kiadó. Budapest, 1984

Kovács Gergely István: Bethlen Gábor és I. Rákóczi György. Duna International Könyvkiadó Kft. Budapest

Pálffy Géza: Magyarország története. Romlás és megújulás 1606–1703. Kossuth Kiadó, 2009

B. Szabó János – Somogyi Győző: Az Erdélyi Fejedelemség hadserege. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1996

Szerk.: Hermann Róbert: Kis magyar hadtörténet. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013

Katonai ispotály Kecskeméten, 1930 körül

HERCEGI VERSENY A HÍ

II. Erzsébet angol királynő férje, Fülöp edinburghi herceg (angolul: Prince Philip, Duke of Edinburgh) 2021. április 9-én reggel békésen elhunyt a windsori kastélyban. A halálhír szerte a nagyvilágban, így Magyarországon is gyorsan terjedt, s a következő napokban sorra jelentek meg a személyével kapcsolatos tanulmányok és interjúk. A herceg kétszer is járt Kecskeméten, először 1978-ban, amikor a városban zajló fogathajtó-világbajnokságon vett részt. Mi is volt ez az esemény?

Kecskemét gazdasági életéhez évszázadokon keresztül szorosan hozzátartozott a lótenyésztés is. A város igen nagy kiterjedésű legelőin sok lovat tartottak és híres volt a bugacmonostori (bugaci) ménese is. 1853-ig, a vasút kecskeméti megjelenéséig kizárólag nagy testű állatokat, főként lovakat (latinul: *Equus caballus*) tartottak igavonásra, teherhordásra és lovaglásra. A 19. század második felében, majd a 20. században a lótenyésztés háttérbe szorult a gépesítés, a sertéshizlalás és a növénytermesztés (gyümölcs, szőlő, zöldség) elterjedése miatt. A lóversenyezés évszázadokon keresztül a hadsereghez volt köthető, az itt állomásozó lovas katonák jelesebb napokon vagy a hadgyakorlatok során mutatták meg az ügyességüket.

A polgári lóversenyezés nem volt jellemző, mint például a pesti turfon (lóversenyen). 1926-ban a Kecskeméti Gazdasági Egyesület rendezésében tartottak egy nagyszabású helyi versenyt a „kőrösi nyomás nagykiterjedésű homokos és gyepes

területén”. Az eseményről tudósító újságíró a következőt írta: „A közel múlt években alig alig emlékszünk Kecskeméten oly nevezetes eseményre, amely ily hatalmas érdeklődést tudott volna kiváltani városunk minden rendű és rangú lakosságából, mint a tegnapi impozáns lovasünnepély.”

1945 után megváltozott a politikai és társadalmi élet, 1950-ben önállósodtak Kecskemét külterületei, például Bugac 1950-ben önálló község lett. Az új gazdaságpolitika miatt a gépesítés erőteljesebb lett a mezőgazdaságban, ennek következtében a megmaradt állati vonóerők még jobban háttérbe szorultak. Ugyanakkor megnőtt az igény a sport- és versenylovak iránt, s a lovassportok fellendülésének időszaka lett az 1960-as és 1970-es évek. 1963 szeptemberében a kecskeméti Széktőn rendezték meg a nagy sikerű országos lovasnapokat, ahova már a kapitalista blokk országaiából is érkeztek a lósporthoz rajongó szurkolók. Ez a sportprogram állandó rendezvény lett Kecskeméten.

Ez a korszak a turizmus fellendülésének időszaka is volt. Bugacon állandó lovasbemutatókat (lófektetés, ostorpattogatás, anyósverés, pusztatöltés stb.) tartottak a nyugat-európai turistáknak, amelyek létrejöttében fontos szerepe volt a Pusztatourist szervezőmunkájának.

A lovassportok nevelésbázisai voltak a lovasiskolák, szerte az országban jöttek létre ezek az intézmények, melyeket állami gazdaságok és termelőszövetkezetek működtettek. 1973-ban a Szikrai Állami Gazdaság és a kiskunfélegyházi Egyesült Lenin Termelőszövetkezet vezetői megalapították a Kecskeméti Lovasiskolát a város Kisfái részében, ott egy régi épületet alakítottak át. Az alapítók az állatokat a Lenin Termelőszövetkezet bugaci méneséből (22 hátaslova) és az Országos Lótenyésztési Felügyelőség állományából (8 ménét) hozták. Az iskola felavatása pedig 1974-ben történt meg ünnepélyes keretek között a korszak párt, tanácsi és vállalati vezetőinek jelenlétében. Dr. Pál János (1928–2020), az Országos Lótenyésztési Felügyelőség akkori igazgatója (1969 és 1982 között) avatóbeszédében a következőt mondta: „Kecskemét és a

Megnyitőünnepség, balról jobbra: Butor Sándor, Beckl Sándor, Fülöp herceg, dr. Gajdócsi István

RÖS VÁROSBAN

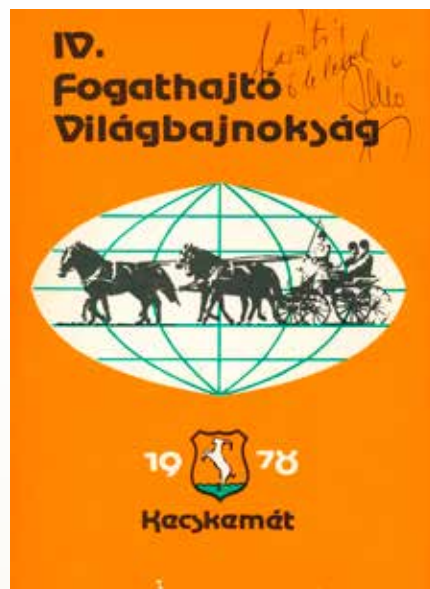

Versenyfogat, 1960–1970-es évek, MNL BKML

megye a lósporthoz, a -tenyésztésben és az -exportban élen jár. Csak egy szám: a tőkés országokba szállított sportlovak értékének

21 százalékát a megye adta. Itt él Abonyi Imre, aki Európa-bajnokságot szerzett a fogatversenyben. Ez a fogat tagja volt az aranyérmes magyar együttesnek is.”

Nem véletlen, hogy a lausanne-i székhelyű Nemzetközi Lovas Szövetség (franciául: Fédération Équestre Internationale, FEI, 1921-ben alapították) 1977-ben Magyarországnak ítélte oda az 1978-as fogathajtó-világbajnokság megrendezésének jogát. A fogathajtás akkoriban az új sportágak közé tartozott. A Nemzetközi Lovas Szövetség csak 1969-ben ismerte el hivatalosan. Az első Európa-bajnokságot 1971-ben rendezték Budapesten, a Vadászati Világkiállítás alkalmából. A sportág történetében az első Európa-bajnoki aranyérmet a Magyar–Szovjet Barátság Termelészövetkezet (később bugaci ménes) fogathajtója, Abonyi Imre (1919–1994) nyerte el, és a csapatversenyben is Magyarország győzött. Az első világbajnokságot 1972-ben Münsterben (NSZK) tartották meg, és azóta minden páratlan évben Európa-bajnokságot, minden páros évben pedig világbajnokságot rendeznek. A magyar lovasok minden eddigi világversenyen kiténtek. 1974-ben Frauenfeldben (Svájc) egyéniben Fülöp Sándor (1942–)

A IV. Fogathajtó Világbajnokság logója. Kecskemét, 1978 (programfüzet)

nyerte a világbajnoki címet, 1976-ban Appeldoornban (Hollandia) Abonyi Imre lett világbajnok, csapatban szintén Magyarország diadalmaskodott. 1977-ben a Donaueschingenben (NSZK) rendezett Európa-bajnokságon Bárdos György (1949–) győzött egyéniben. A Magyar Lovas Szövetség vezetője, dr. Pál János (1963–1973, majd 1976–1983 között) megkereste a Bács-Kiskun Megyei Tanácsot, hogy a IV. Fogathajtó Világbajnokság megszervezés-

Fülöp herceg, a fogathajtó, 1978 (www.fei.org)

Kecskeméti lovasnapok, 1960-as évek (MNL Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

sében részt tudna-e vállalni. Dr. Gajdócsi István (1924–1989), a Bács-Kiskun Megyei Tanács elnöke (1972 és 1989 között) a nemes ügy mellé állt és a Széktói Stadiont ajánlotta fel a verseny színhelyéül. A vb

előkészületére igen nagy csapatmunkára volt szükség, amiben állami, megyei és városi közigazgatási szervek, a honvédség, vállalatok és sportszervezetek vettek részt. A szervezés összehangolására létrehoztak

egy 46 tagú bizottságot, melynek elnöke dr. Pál János lett, tagja lett dr. Király László (1932–) osztályvezető, főiskolai tanár is, aki emlékblogjában a következőképpen mesélte el a szervezőmunkát: „*Azt nem tudom, hogy milyen előzmények után, de a megyei vezetés 1977 karácsonya és 1978 újéve között elvállalta a vébé Kecskeméten történő megszervezést. Ezek után – gondolom azért, mert lovokról van benne szó – úgy döntöttek, hogy a verseny feltételeinek a megteremtése, vagyis a hadtápmunka, a Megyei Tanács Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Osztályának a feladata legyen. Ez a hatvannyolc fős csapat eddigre már megoldott sokféle feladatot, de a vébé szervezés igencsak nagy falatnak látszott, mert csak nagyon ködös elképzeléseink voltak, hogy tulajdonképpen mit is kellene csinálni. Próbáltunk tájékozódni a lovas szövetség vezetőitől, mert úgy gondoltuk, hogy nekik lehetnek idevágó ismereteik. A versenyre magára, a csapat felkészítésére, a verseny bonyolítására voltak is, de mi nem erre voltunk kíváncsiak, hanem olyasmire, hogyan lehet elhelyezni több száz lovat a versenypálya közelében, azokat takarmánnyal ellátni, a csapatok tagjait, a versenyzőket, a segédhajtókat, a lóápolókat, meg egyéb tartozékokat a lovak közelében, megfelelő szinten elhelyezni, be-*

Fülöp herceg látogatása a Bábolna Nemzeti Ménesbirtok Dióspusztai Angol Telivér Ménesében, 1973 (Fortepan)

leértve az angol királynő férjét, Fülöp herceget is. Nekünk kellett kitalálni a verseny maratoni számának útvonalát, valamint az akadálypálya helyszínét. A lovas szövetség vezetői dr. Pál János, dr. Várady Jenő, megmunkatársaik szerint ez külföldön úgy történik, hogy a verseny végén kihirdetik a következő vebét rendező országot, ahol létrehoznak egy szervezőbizottságot és két év alatt felkészülnek. Nekünk erre mindössze egy félévünk volt. De megoldottuk.”

1978. március 9-én a Magyar Sajtó Házában dr. Gajdócsi István és dr. Pál János sajtótájékoztatót adott a vb előkészítéséről, programjáról és sportolóink felkészüléséről. Gajdócsi ismertette, hogy a bajnokságot Kecskemét a Hírös Napok keretében fogja megrendezni augusztus 24–27. között, ahova várhatóan 14 országból érkeznek a versenyzők és a vendégek. Hangsúlyozta, hogy méltóképpen tudják majd bemutatni a magyar mezőgazdaság eredményeit, a futóhomokot „arany homokká” változtató szorgos munkászekek sikereit. Ez egyben garanciája annak is, hogy a Hírös Napok keretében megrendezésre kerülő kiállítások, árubemutatók és tanácskozások méltó keretek között reprezentálják ágazatunkat. Említette, hogy lesz egy természetvédelmi és vadászati

Bevonulás, 1978 (www.lovasok.hu)

kiállítás a vasútkerti múzeum épületében, melynek célja bemutatni a megye természeti értékeit, vadgazdálkodását, kihangsúlyozva a mai magyar vadászati kultúra eredményeit. A kiállítás keretében megyei nagyvadtrófea-bemutató is lesz. A számos

tanácskozás, gépbemutató és filmvetítés mellett a megyei művelődési központban rendezendő „Emberek, lovak, szerszámok” című kiállítás már szorosan kapcsolódik a fogathajtó-világbajnoksághoz, melynek előkészületeiről dr. Pál János a következőket mondotta: „A sportág szakmai vezetése, állami gazdaságaink és termelőszövetkezeteink minden segítséget megadnak versenyzőinknek, hogy felkészülten képviselhessék a már nemzetközi tekintélyt szerzett magyar fogathajtó sportot. Az elmúlt évek győzelemsorozata kötelez is erre.” Pál megemlítette, hogy Fülöp herceg is jelen lesz a FEI elnökeként, de még nem lehet tudni, hogy versenyzőként is részt fog-e venni.

Júliusban már híre ment a városban, hogy Fülöp herceg meggondolta magát és bakra ül, tagja lesz az angol válogatottnak is. Az érdeklődés rendkívül nagy volt Magyarországon és külföldön a vb iránt, mert a nyár közepére a belépőjegyek hatvan százaléka gazdára talált. Ekkorra közel 100 tudósító jelentette be a részvételét, külföldről 58 fő jött. A legtöbben az NSZK-ból, akik az angol és a Magyar Televízióval együtt közvetítést, illetve filmkészítést is terveztek.

Augusztus 21-én és 22-én megérkeztek a külföldi versenyzők Kecskemétre és már edzést és próbát is tartottak az erre a célra kialakított edzőpályán a Széktói Stadionban. Itt volt Fülöp herceg is, akivel Banczik István újságíró készített interjút:

Fülöp herceg mint lovaspóló-játékos (www.thesun.co.uk)

Fülöp herceg a fogathajtó, 1975 (www.gettyimages.com)

versenyző (pl. Anglia 5, Magyarország 7 versenyzőt indított) egyéni indulóként vehetett csupán részt a versenyben.

Elérkezett a csütörtöki nap, a megnyitó előtt már egy órával szinte zsúfolásig megtelt a Széktói Stadion. A lelátókon 22-25 ezren zsúfolódtak össze, hogy tanúi legyenek a vb ünnepélyes megnyitásának. A program a tervezettek szerint zajlott, először a Honvédség Budapesti Központi Helyőrség 72 tagú zenekarának bevonulása történt meg a nézők hatalmas tetszésnyilvánítása mellett. A 20 perces műsor utolsó felében a légtérben AN-2-es típusú repülőgépek jelentek meg, fedélzetükön ejtőernyősökkel és különféle produkciókat mutattak be. Ezután a bálolnai lovas harsonások vonultak be hagyományőrző, huszáregyenruhában, őket követte két görög harci kocsi vezetésével a nemzetek lobogóit vivő osztag a nézők nagy tapsa közepette, majd utánuk megkezdődött a fogatok bevonulása. Előttük két huszár a nemzeti zászlót hozta, s ugyanakkor a felvonuló nemzetek himnuszát játszotta a zenekar. Rendkívül impozáns látvány volt a 12 ország (más forrásban 13 ország szerepel) fogatainak bevonulása, először az angol csapat négy fogata gördült be, az egyes számmal Fülöp herceg Cleveland Bay pej négyese volt. Az utolsó a magyar csapat volt hét versenyzővel, ezek közül Fülöp Sándor képviselte Kecskemétet, aki a Kecskeméti Testedzők Egyesülete tagjaként vett részt a versenyen. A felállás után a megnyitóbeszédet következtek, először dr. Pál János, majd a vezérszónok, dr. Beckl Sándor (1924–2006) államtitkár,

Velstra holland fogatának bírálata, IV. Fogathajtó Világbajnokság, Kecskemét, 1978 (programfüzet)

„– Hogy érzi magát Kecskeméten?
 – Jól, sok régi ismerőssel találkoztam már. – Hogyan sikerült az ön és csapata felkészülése a IV. Fogat hajtó Világbajnokságra?
 – Azt hiszem közepesen...
 – Mi a véleménye a mezőnyről?
 – Sok versenyzőt ismerek. Persze a lovaik időközben változtak. Az osztrákokat, spanyolokat például senki sem ismeri. Ettől függetlenül az a benyomásom, hogy nagyon kiegyenlítetté vált a mezőny. A tíz legjobb fogat között nagyon kicsi a különbség.
 – Mely országok fogatait sorolná a legjobb tíz élmezőnyébe?
 – A németek hagyományosan jól felkészültek, fegyelmezett fogatokkal rendelkeznek, a hollandok, a franciák... A magyarok is minden bizonnyal jól fognak hajtani.
 – És az angolok?
 – Remélem, hogy mi is a tíz legjobb közé kerülünk. Szerencse is kell ehhez... Nem láttam még a világbajnokság színhelyét, a maratonpályát, de az alföldi terephez

szokott lovak itt bizonyára előnyt élveznek majd a hegyvidékiekkel szemben.

– Milyen összetételben versenyez az angol csapat?
 – Bowmann, Bristow és én képviselem, az angol csapatot.
 – Egyéniben milyen reményekkel rajtol?
 – Szerény reményekkel. De azért, aki Bárdost és engem le akar győzni, annak nagyon meg kell küzdeni!...”

A verseny előtti napon, szerdán este 6 órakor került sor Kecskeméten, a városi tanács dísztermében a vb első hivatalos aktusára, a fogatok sorsolására. A sorsoláson valamennyi részt vevő ország képviselői megjelentek, a vendégeket Gódor József (1934–2015), a városi tanács elnöke fogadta és köszöntötte. A sorsolás egy nemzetközi bizottság jelenlétében történt meg. A vb-re 12 ország csapata nevezett be 39 fogattal (más forrás szerint 13 ország és 40 fogat), 117 hajtóval és segéddel. Minden ország csak háromtagú csapatokat indíthatott, ebből a két legjobb fogat eredményét értékelték, míg a többi

az Országos Testnevelési és Sporthivatal elnöke nyitotta meg a versenyt. A stadion dísztribünjén – főhelyén – foglaltak helyet a korszak hatalmi elitjének tagjai és a meghívott külföldi vendégek, például Fülöp herceg, a FEI elnöke, dr. Gajdócsi István, a megyei tanács elnöke, dr. Kőrös Gáspár, a városi pártbizottság első titkára és Gódor József, a városi tanács elnöke. A beszédek után a főarbcera felhúzták a vb emblémás zászlóját, ezzel a szimbolikus jelenettel elindulhatott a verseny.

Ki is volt a főszereplő, a versenyzők vagy Fülöp herceg? A korszak híradásait végignézve, leginkább az utóbbi személy képe bontakozott ki. Az elmúlt negyven évben Kecskeméten nem tartózkodott koronás herceg politikai okok miatt. Korábbi évszázadokban gyakran megfordultak királyi hercegek a városban, akik a katonai állomáshelyeken tartózkodtak, hadgyakorlatokon vagy vadászatokon vettek éppen részt.

Az angol csapat tagja volt George Bowmann, Alan Bristow, J. A. Parker és Fülöp herceg. Ki is volt ez a koronásfő? Fülöp herceg II. Erzsébet angol királynő férje, a Consort herceg és az edinburghi hercegi (Duke of Edinburgh) cím viselője volt. Apja által a dán és a görög királyi család (Schleswig–Holstein–Sonderburg–Glücksburg-ház) leszármazottja. Édesanyja révén a Battenberg-Mountbatten családdal volt rokonságban, a familia a Hessen (Hessen-Darmstadt) nagyhercegi dinasztia morganatikus (rangon aluli) mellékága volt. 1921-ben Korfun született és innen menekítették ki narancsos ládában – a legenda szerint –, amikor a családjának száműzetésbe kellett mennie. A brit haditengerészeti tisztje és második világháborús veterán is volt. 1952-ben elhunyt az angol uralkodó, és Erzsébet lett a királynő. Fülöp herceg addigi élete is megváltozott. Ettől kezdve életét alapvetően meghatározta, hogy a királynő férjeként a figyelem középpontjába került, ugyanakkor megfelelő munkát kellett találni számára. Aktív tengerészeti pályafutását abba kellett hagynia, és sokszor reprezentatív tevékenységet teljesített a királynő mellett vagy önállóan. Az ő feladata lett például a windsori birtok irányítása, az 1953-as koronázás felügyelete, ő nyitotta meg az 1956-os melbourne-i olimpiát és számtalan egyesületnek volt tiszteletbeli elnöke.

Sokféle sport kedvelője volt, vitorlázott, kriketkezett és sportrepülőzött. Rendszeresen játszott lovaspólót (Polo Field), amit

A világbajnokság egyéni helyezettei, IV. Fogathajtó Világbajnokság, Kecskemét, 1978 (programfüzet)

egy 1971-ben történt baleset miatt kénytelen volt felhagyni és áttért a fogathajtásra. A lovassport iránti szenvedélyét felesége, II. Erzsébet királynő is osztotta, és továbbadták gyermekeiknek és unokáiknak. Az angol királyi család tagjaként, a személyét övező tisztelet és a lovak iránti szeretete miatt, 1964-ben a Nemzetközi Lovas Szövetség elnökévé választották, ezt a tisztséget 1986-ig töltötte be. Sokat tett a fogathajtásért, nevéhez fűződött a fogathajtó-bajnokságok és a verseny szabályainak kidolgozása, illetve az, hogy elismerjék új sportágként. A magyar versenyzők tudását régen ismerte. Nem mulasztott el egy alkalmat sem, hogy már az istállóban meglátogassa a magyar csapatot vagy éppen edzés közben szót váltson velük. Abonyi Imrével pedig jóbaráti kapcsolatban volt. Szintén jól ismerte Fülöp Sándort is, akit 1972-ben, a windsori nemzetközi fogathajtóversenyen ismert

Fülöp Sándor és Fülöp herceg (www.hiros.hu)

meg. A herceg fogatbíróként kísérte végig a 26 kilométeres szakaszon a magyar versenyzőt. A verseny után Fülöp Sándor a kecskeméti füttyülős barackpálinkával megvendégelte a herceget.

Fogathajtóként először 1973-ban már az Európa-bajnokságon szerepelt. Az 1970-es és az 1980-as években hatszor indult fogathajtó-világbajnokságon és háromszor Európa-bajnokságon. Világbajnokságon

az egyéni versenyben először 1976-ban vett részt, ekkor a 24. helyen zárt. Ügyes, technikás, jó hajtónak tartották a sportársai. A FEI elnökeként, illetve versenyzőként többször látogatott Magyarországra a hetvenes és a nyolcvanas években. Az 1950-es és az 1960-as években Magyarország és Nagy-Britannia között nem nagyon volt szoros a diplomáciai kötelék, viszonylag hűvös volt a két ország közötti viszony. 1963-ban nagyköveti szintre emelkedett a kapcsolat, de így is viszonylag alacsony szinten maradt. Diplomáciai közeledést jelentettek Fülöp herceg budapesti látogatásai 1971-ben és 1973-ban. 1971-ben vadászati világtalálkozást rendeztek Budapesten, amelynek keretében tartották az I. Fogathajtó Európa-bajnokság versenyszámain. Ennek a tiszteletére Losonczi Pál (1919–2005), az Elnöki Tanács elnöke hívta meg Fülöp herceget, mint a FEI elnökét, aki el is fogadta a meghívást és el is látogatott. A herceg külföldi látogatásainak voltak protokolláris eseményei is, amit a budapesti brit nagykövetség a királyi udvar főtisztviselőivel együtt igen alaposan megszerveztek. Intézték a herceg fogadásait, vendéglátásait, a sajtóval való kapcsolatát és a magyar politikai vezetőkkel való találkozásait. Általában Fülöp herceget a Ferihegyi repülőtéren egy küldöttség várta,

a magyar kormány részéről Cseterki Lajos (1921–1983), az Elnöki Tanács titkára fogadta, majd a herceg részéről mindig volt egy parlamenti udvariassági látogatás is, ahol Losonczi Pállal találkozott, aki a korszak államfője volt. A herceg szívélyes kapcsolatot tudott kialakítani az állami vezetőkkel, nem csak a sportemberekkel.

Az 1978-as látogatása szervezéséhez az angol királyi család főtisztviselői, Sir Tom Blackburn (1945–) kapitány, Fülöp herceg titkára és Sir John Mansel Miller (1919–2006) alezredes, a királynő főlovászmestere járult hozzá leginkább. Miller ismerte a magyar viszonyokat, mert az 1971-es budapesti Eb-n a királynő négy szürke oldenburgi ménből álló fogatát hajtotta. A vb előtt, június elején egy angol katonai géppel Budapestre jöttek és bejárták a kecskeméti helyszíneket, illetve tárgyalásokat folytattak a magyar kormányerőkkel biztonsági szempontokról. Dr. Király Lászlótól tudjuk, hogy a bajnokságot szervező kecskemétieknek igen nagy gondot jelentett a herceg megfelelő szintű elhelyezése. A következőt írta: „...eszünkbe jutott, hogy kikérjük Abonyi Imre bátyánk véleményét, akiről tudható volt, hogy szoros sportbarátság fűzi a herceghez. Megnyugtatót, hogy a herceg igazi sportember, így verseny idején nincsenek extra igényei. Magyar

Feri a Szikrai Állami Gazdaság igazgatója javasolta, hogy a gazdaság szolgálati villája, amelyben a revizorokat szokták elhelyezni alkalmas lehetne. Az is volt, még a biztonsági szolgálat sem emelt kifogást ellene, valakikkel úgy egyeztek meg, hogy a kerítésen belül a herceg kísérete, a kerítésen kívül a magyarok biztosítanak. A verseny ideje alatt a környező kertekben mindig »kapálgattak« is jól fejlett fiatal emberek. A szálláshely hollétét csak néhányan ismertük és jól szórakoztunk a nyilvánosságban terjedő – terjesztett – híreken, hogy pl. a herceg Solton a megyei üdülőben lakik és naponta helikopter hozza, de beszéltek a bugaci vadászházról, meg az angol követség budai vendégházáról is. A helyszínt be kellett mutatnunk az angol nagykövetnek és feleségének is, aki fehér kesztyűs kézzel tapogatta végig a fürdőszoba berendezéseket és mindent jóváhagyott. Volt egy kérdése a nagykövet úrnak is: »hol van az a csengő, amely megnyomásával a herceg a hátsó kis épületben lakó gondnokot hívhatja«, Magyar Feri közölte: csengő nincs, ki kell küldeni az inast, hogy szóljon a gondnoknak.»

Hogy is zajlott a verseny? A fogathajtás négy versenyszámból állt: bírálatból (be mutatásból), díjhajtásból, terephajtásból és az ügyességi akadályhajtásból. A versenyen

Maratonhajtás, 1968 (Kecskeméti Katona József Múzeum)

4 lóból álló fogatok vettek részt és minden fogat 5-5 lovat hozhatott a versenyre. Tetszés szerint indíthatták a különböző versenyszámokban a hajtók. A startnevezés alkalmával azonban meg kellett nevezni őket. A házigazda jogán Magyarország legtöbbet, 7 fogatot, a lengyelek 5-öt, az angolok 4-et, míg a legkevesebbet, 1-1 fogatot a dánok és a svédek indítottak.

Augusztus 25-én egy nemzetközi versenybírószám (Jury d'Appel) felmérte (bírált) a lovak állapotát, a felszerelést (szerszámozottságát), a kocsit, a hajtók öltözködését, vagyis az egész fogat megjelenését. Fülöp herceg lovasfogata lett az első, a második pedig Fülöp Sándoré. Szintén aznap zajlott le a díjhajtás, melynek keretében a fogatok 40x100 méteres pályán hajtottak végre különböző feladatokat. Itt a legtöbb pontot a holland Tjeerd Ritske Velstra (1939–2019) kapta keletfríz lovai-val. Fülöp herceg hatodik helyezést ért el. A terepverseny (marathonhajtás) augusztus 26-án zajlott. Útvonala a Széktói Stadionnál kezdődött és érintette Miklóstelepet, Hetényegyházát, a Nyíri erdőt és a Mária-kápolnát. A kijelölésnél a kor politikai propagandaszemlélete is tükröződött, a szervezők a tájban a szocialista nagyüzemek magas színvonalú és korszerű munkájának bemutatását helyezték előtérbe. A terepen a rendezők a 35 kilométeres távon 7 akadályt alakítottak ki, amit külön-külön megállapított szintidőn belül kellett leküzdeni. Fülöp herceg a 3. számú (Nemzeti Park) akadályt nagy ütemben vette be és a kocsija felborult. A Népsport tudósítója, Salánki Miklós (1952–) a következőt írta a borulásról: „... a rudasló nem húz, az első kerék rászalad a kunyhó meredek falára, emelkedik, dől, majd borul a kocsi és repül a herceg, segédhajtói és a fogatbíró, Abonyi Imre. Eltörrik a »pápaszem«, a két elülső ló ágaskodik, az emberek gurulnak a földön, a kocsi kereke pedig az égnek meredve pereg... Ugrik a segédhajtó, fogja a két megvadult lovat, felkel a herceg és Abonyi Imre is.” Majd így folytatta az újságíró: „A hatmázsás kocsi nehéz, a falfehér arcu herceg is erőlködik, világoskék inge csupa sár. A kocsi már áll, Abonyi kézzel hajlítja az elferdült »pápaszemet«, segédhajtók próbálják visszaakasztani

Fülöp herceg és Abonyi Imre terepversenyen, 1978 (www.fe.i.org)

a két első ló istrángját. Izzik a levegő, a herceg testőre rohanva érkezik, Fülöp egy szót sem szól. Abonyi: »A kutyafáját, de megüttem magam« – tapogatja a volt világbajnok a bordáit. A hajtó visszaroohan a baleset színhelyére, megkeresi kettőtört ostorát – és felül a bakra, folytatja a versenyt.”

A második napi marathonthajtás igen nagy érdeklődést váltott ki a szurkolók és a nézelődők között. A szervezők nem számítottak rá, hogy 50-100 ezer ember jelenik meg, főleg a Nyíri erdőben. Megfigyelték, hogy a parkolóban 20-féle országjelzésű autóval lehetett találkozni, amik közül a Mozambik jelzésű volt a legkülönlegesebb. Végül a terepjárást a magyar csapat nyerte.

A verseny befejező részét, az akadályhajtást az utolsó napon (augusztus 27-én) a stadionban rendezték meg. A versenyszámban egy 800 m hosszú pályán 20 akadályt kellett leküzdeni a fogatoknak. Még aznap délután gálaműsor keretében került sor a bajnokavatóra, vagyis az 1978.

évi fogathajtó-világbajnokság csapat- és egyéni győztesének kihirdetésére. A lelátón 25-30 ezer néző között 4 miniszter, 3 miniszterhelyettes, 1 államtitkár, 1 munkásorparancsnok, egyesületek, a tanács és a párt vezetői ültek, akiknek ünnepi szerep is jutott, a dobogós helyezesű versenyzőknek díjakat adták át. Az egyéni helyezettek négyesfogathajtásban mind magyarok voltak: az aranyérmes Bárdos György, az

ezüstérmes Fülöp Sándor, a bronzérmes Muity Ferenc lett. Csapatban szintén a magyarok lettek az elsők, utánuk a németek, majd az angolok következtek, így Fülöp herceg is bronzérmes lett.

A bajnokavató és a díjak átadása után Fülöp herceg a FEI elnökéként beszédet mondott: „A Nemzetközi Lovas Szövetség nevében megköszönöm a Magyar Lovas Szövetségnek, hogy megrendezte ezt a világbajnokságot. Nagyra értékeltük azt a lelkesedést, amelyet a közönség három napon át tanúsított, s ugyanúgy szurkolt az eredményekért, mint a versenyzők. A rendezőknek, a versenyzőknek, a bírálóknak, a házigazdáknak elismerésemet fejezem ki. Köszönetet mondok a maratoni pálya építőinek is, annak ellenére, hogy felborultam. Mindenkinek, minden jót kívánok.” Percekig zúgott a taps, a hallgatóság így köszönte meg a versenyt és magát a herceg mondanivalóját. A vb befejeződött egy szimbolikus zászlólevonással, majd a résztvevők hazamentek.

Fülöp herceg nagy élményekkel – borulás, bronzérem, pálinka – utazott haza. 1984-ben jött újra Magyarországra, ahol ezúttal Szilvásváradon vett részt a világbajnokságon. 1993-ban pedig már feleségével, az uralkodónővel együtt tért vissza Kecskemétre és Bugacra, megmutatva neki is az itteni vendégszeretetet és a lovasménest, de ez már egy másik történet.

Hibocsányi Norbert

Felhasznált irodalom: A MEDOSZ Lapja 1978 | Csonkamagyarország 1926 | Hippodrom és Lovarda Magazin 2018 | Kecskemét 1899–1905 | Kecskeméti Közölny 1926–1934 | Kecskeméti Lapok 1898–1913 | Kecskemét és Vidéke 1926 | Magyar Hírlap 1971–1989 | Magyar Nemzet 2001 | Nemzeti Sport 1994–1998 | Népszabadság 1978 | Petőfi Népe 1971–1978 | Bubik Gyöngyi, Garadnai Zoltán: A lovak szerelmese. Fülöp edinburgh-i herceg és Magyarország kapcsolata. A hét dokumentuma. | www.mnl.gov.hu | www.bugacpuszta.hu | www.fe.i.org | www.8danosnyugger.blog.hu | www.royal.uk

A BALDIÓ CSOPORT KECSKÉMETEN

A szokott medrében csordogáló kecskeméti nyarat alaposan felrázta az első Hírös Hét. A rendezvényt előkészítő országos reklámkampánynak és Móríc Zsigmond rádiós közszönhetően felfokozott érdeklődéssel kísérte a közvélemény az 1934. július 21-től 29-ig tartó ünnepi napokat. A nagyszabású eseménysorozatnak voltak előzményei: a korábbi években, évtizedekben sikeresen bonyolítottak le több mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi kiállítást is, ezeket szerették volna ugyanazokra a napokra szervezni, Kecskemét hagyományait, értékeit is megismertetni a szélesebb közönség előtt. A Hírös Hétnek közszönhetően pedig turisztikai népszerűsítés szempontjából is kiemelt lehetőséget kapott a város. A rendezvény ideje alatt összesen 60 ezren voltak kíváncsiak a programokra, ezért nem csoda, ha sokan meglátták az üzleti lehetőséget is az ide látogatók nagy számában. Ilyen volt például a Baldió artistacsoport is. A formáció egyik tagja 1934. július 17-én terepszemlét tartott Kecskeméten, hogy érdemes-e leutazniuk, hogy a városban vendégszerepeljenek. A Kecskeméti Közlöny közlése szerint megfelelőnek találták a viszonyokat és bejelentést is tettek közelgő, igen nagyszabású produkciójukról.

Diószegi Sándor sosem veszette el jókedvét

Délvilág, 2008. február 2.

A Baldiók

A társulatot két fiatal hódmezővásárhelyi fiú, Balogh Mihály és Diószegi Sándor alkotta. Csoportjuk megalakulásáról és a névadásról Balogh Mihály így nyilatkozott a Színházi Magazinnak 1939-ben:

„– Mindenki azt gondolja, – mondja – hogy ez olasz név, pedig nem más, mint a Balogh és Diószegi nevek első három betűjének egyszerű egymásutánja.

– Ki az a Diószegi?

– Ő volt az első partnerem. Mikor tizen-négy évvel ezelőtt érettségiztem Hódmezővásárhelyen, elhatároztam, hogy kötél-táncos leszek. Minden más pálya túlzású volt akkoriban, csak éppen kötél-táncos nem volt Magyarországon. Diákkoromban többször voltam a KISOK országos tornász-bajnoka, így hát nincs azon csodálni való, hogy ezt a pályát választottam. Partner nélkül azonban nem vághattam bele. A szabóm segédje, Diószegi Sándor ajánlkozott, hogy partnerem lesz. Pompás artista és a legjobb barátom lett belőle. Éveken át kettesben dolgoztunk a vidéki városok piacterein, emeletes házak és templomtornyok között kifeszített drótkötélen. A bátyám pedig perselyezett a közönség között. Rendkívül gazdag gombgyűjteményem van ezekből az időkől.”

Balogh Mihály rendszeresen és jól nyilatkozott sajtónak, sportos, jó megjelenésével népszerű alanyává vált a képes riportoknak. Ez, a Színházi Magazinban megjelent eset is ilyen volt, annak apropóján keresték fel, hogy újságban kerestek új társulathoz tagokat, akiket a saját házában udvarán ki-

Balogh Mihály
(Csongrád Megyei Hírlap, 1972. február 13.)

alakított edzőpályán trenírozott. Kisfiának is tanította a fogásokat, aki ekkor még igen kicsi volt.

Kecskeméti fellépések

Kecskeméten is a szárnybontogatás időszakában jártak először 1933 augusztusában és meleg fogadtatásban volt részük. Ebben az évben a színház mögötti téren mutatták be produkcióikat (nincs konkrétum azzal kapcsolatban, hogy két

épület közé feszítették-e ki a kötélüket vagy önálló szerkezettel dolgoztak volna). A Kecskeméti Közlöny megírta, hogy főleg a Máriavárosból érkezők érdeklődtek a duó iránt és egyik este több mint kétezer ember volt kíváncsi a fellépésre.

„Annál hatásosabb volt azonban a vacsorázó jelenet, amikor is a két Baldió kivitt a kötél közepére egy asztalt és két széket. Fehér abrosszal terítettek meg. Cigarettáztak s bort ittak. Nagyon megkapó jelenet volt a sötét ég háttérében mozgó két fehér figura. Ekkor már csepegett az eső s messziről cikkázó villám hasogatta meg az eget. A fiúk azonban látható jókedvre derültek a magasban, egymás után ürítgették a poharakat s lekiáltottak:

– Éljen Kecskemét! Éljenek a kecskeméti szép lányok!

Majd az egyik kézállást csinált az asztalon, aztán kirúgták maguk alól a széket s lelökték az asztalt, amelyek behullottak az alól kifeszített hálóbá és vígan elsétáltak a kötélről. A zárószám nagy tetszéssel találkozott: A két fiú ismét kiment a kötélre és elkezdett birkózni. Lelökdösték egymást a drótról. Nagyon szép volt az a mutatvány is, amikor az egyik kézállást csinált a dróton, a másik pedig lelógott róla.”

(Kecskeméti Közlöny, 1933. augusztus 23.)

Ezek a merész elemek a csapat jellegzetességeinek számítottak és védjegyként bukkantak fel az artisták későbbi pályafutása során is. Az itt töltött idő alatt bemu-

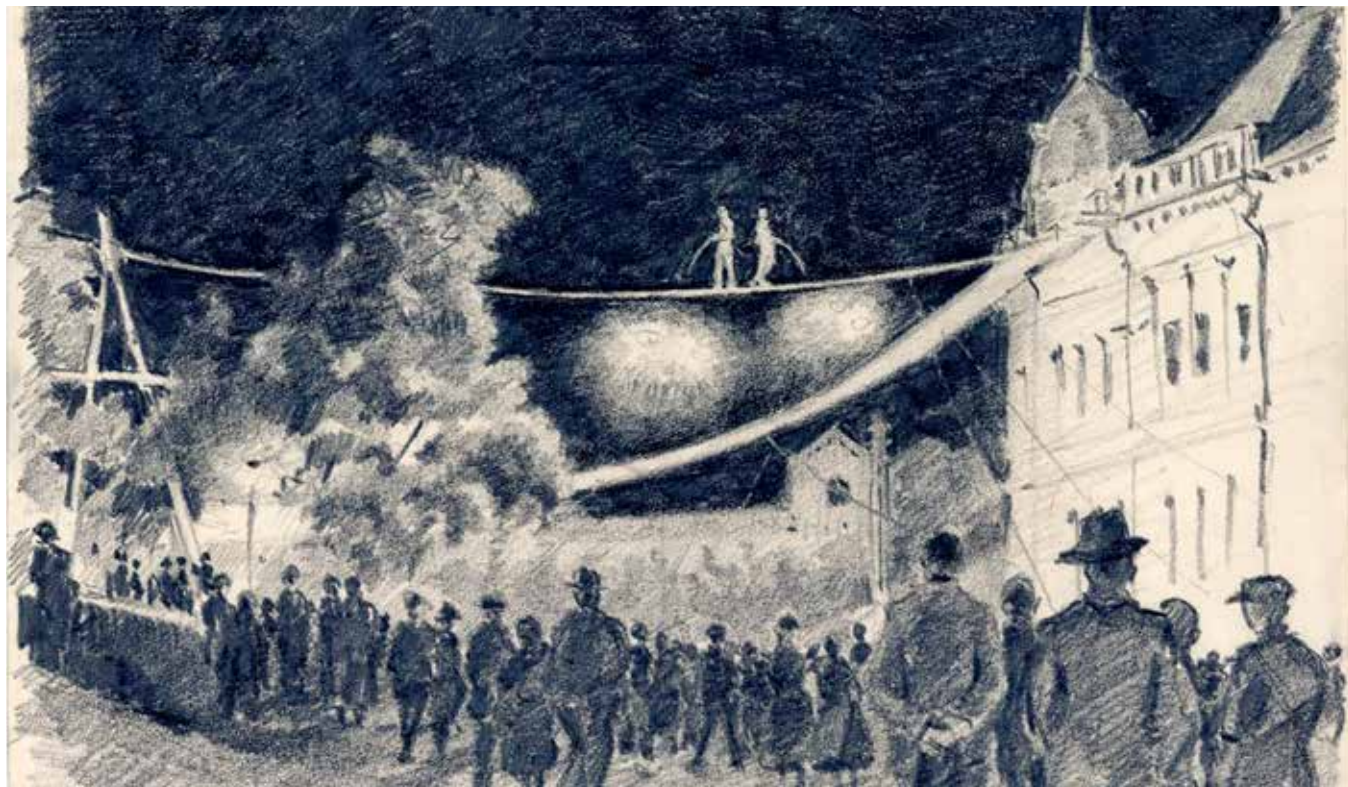
KEMÉTEN

tatták létrás számukat is, melynek lényege, hogy egy háromméteres létrát felvittek a kötélre, ott felállították, felmásztak rá és azon gyakorlatoztak. Komikus elemeket is használtak, az egyik beszámoló szerint egyikük zsákba varrva ment végig a kötélén. Alapvetően elmondható, hogy jól mérték fel a közönség igényeit. A gramofonzene, amit zenei aláfestésnek használtak, erősítette a hatást, míg a szuvenírek (melyeket az adománygyűjtéskor kínáltak és az ó fényképekkel ellátott olcsó képeslapok voltak) extra bevételhez juttatták a csapatot. Szívesebben is adakozott a közönség, ha úgy érezte, cserébe kap valamit – a produkción kívül.

Búcsúestjükön emlékezetes előadást tartottak, megismételték sikerszámaikat, pazar tűzijátékot is szolgáltattak és egy rövid interjút is adtak, amiből kiderült, hogy meglehetősen elégedettek voltak Kecskeméttel, esténként kb. félezer pengőt adakoztak számukra (ebben az időszakban havi kétszáz pengő fixszel az ember könnyen viccelt, szóval félezer meglehetősen jó bevételnek számított). Ezután Ceg-

A három Baldió, óriás szemafor, 1953 (Filmhíradók Online)

Irányi István: Baldió testvérek Kecskeméten, 1933 (Kecskeméti Katona József Múzeum)

lédre mentek, majd Budapesten próbáltak szerencsét.

Ilyen sikerek után közönségkedvenként jelenthették be magukat a Hírös Hétre. A téteknél természetesen emelkedniük kellett, de a Baldió csoport egy év alatt rengeteg tapasztalatot szerzett turnéja során. Már nem a színház mögött léptek fel, jóval frekvenciáltabb helyet választottak maguknak: drótkötélpályájukat a Rákóczi úton építették fel 22 méter magasban a Leszámitoló Bank és a Gazdasági Egyesület palotái közé. (A volt Szigma Áruház és az Úri Kaszinó épületei közé.) Az amúgy is forgalmas utcát a Hírös Hét miatti megnövekedett számú látogatóktól kordonnal kellett lezárni a fellépések idejére.

Új elemként a közönség soraiból választottak jelentkezőt (fiatal fiút vagy lányt, aki könnyű), akit nyakukba kapva mentek át a kötélén (a nyár folyamán más variációban is játszották ezt a számot, talicskába is ültették a jelentkezőt, azt tolták végig).

Becslések szerint a toronyzene estéjén (a Nagytemplom erkélyén zenekar és énekar lépett fel) közel húszezren lehettek kíváncsiak a főtéren zajló látványosságokra,

így nyugodtan gondolhatjuk, hogy alaposan megsokszorozódott a nézők száma. Ezzel együtt a perselypénz is. Valószínűleg a Hírös Hét egyébként is eseménydús napjai miatt nem készült külön beszámoló – az új elem kivételével – a Baldió műsoráról, de alapul vehetjük a két hónappal később készült budapesti fellépésükről készült érdekes leírást az előadás fénypontjairól:

„Legszebb mutatványuk a sok közül talán az, amikor egy egész kis szobaberendezéssel bejönnek a „színpadra”, asztal, székek, boros-, üvegek, poharak és egy rejtélyes hat méteres létra a felszerelésük, elhelyezkednek a székeken az asztali két oldalán, barátságosan felteritenek és koccintanak, (...) aztán bespiccelnek és merész fogadást kötnek.

Két borosüveget felállítanak az asztalon, ezekre felállítják a létrát, Diószegi felmászik rá, tótágast áll a tetején percekig, míg társa a széken ülve egyensúlyozza magát, az asztalt, az üveget s a rajtuk nyugvó létrát cimborájával egyetemben. Most eláll a lélegzete a tömegnek: a kicsi hátrafelé száltomortálézik, miközben minden felszerelésük a hálóba hull, aztán megérkezik a

légi utró: és társának nyakába hull, gratulálnak egymásnak a sikeres mutatványért s aztán Balogh, fején ülő fivérével kiszalad a kötélről.

(...) Következik a bohózat: a fele kacagás, a fele pedig könny ...

Dráma az ég természetes hátterével, fenséges szabadtéri játék, szédítő magasan, szóltanul is beszédes pantomim, halk valcerkísérettel.

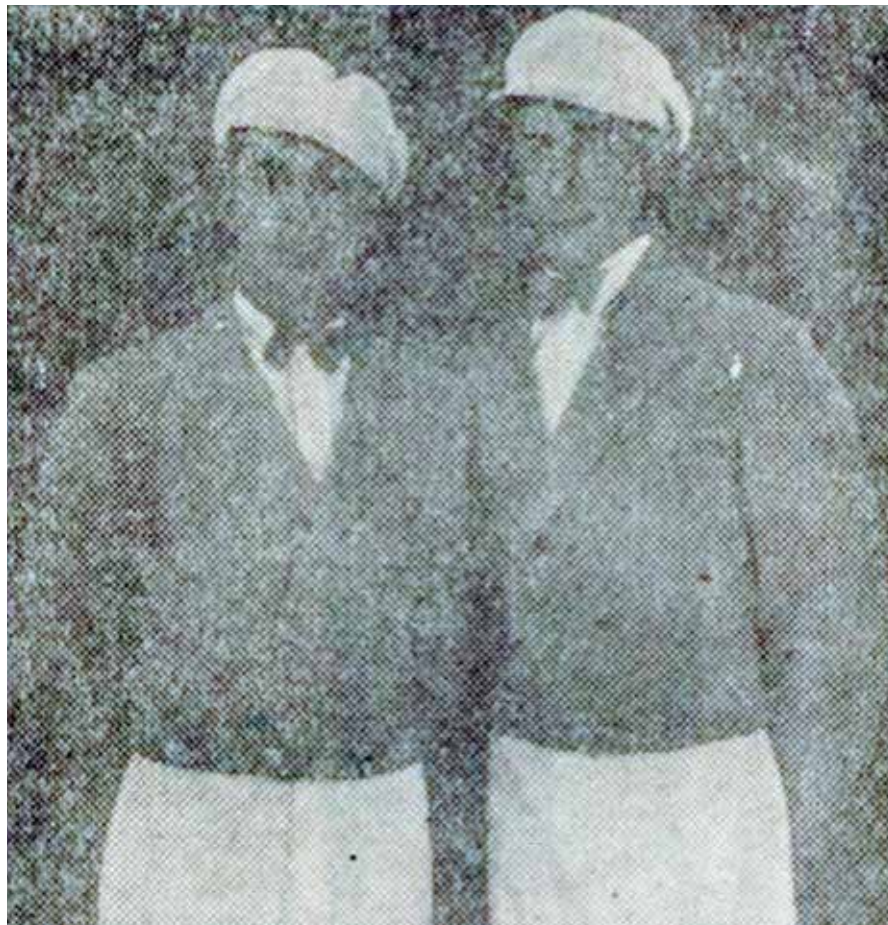
Pompás maszkokban felvonul a kötélén az ifjú szerelmes pár, a kötél közepén adnak találkát, negédeskednek és megcsókolják egymást. (Egy pillanatra kialszik a fény.) Mulatságos! Sikere van a fiatalság körében. A gógós gazdag s a koldus. A gazdag alamizsnát dob a mélysége, a koldus búsan néz utána . . . és az isteni igazságszolgáltatás: a gazdag- elejti a pénztárcát s lent a földön egy másik koldus elszalad vele. Csupa ilyen megkapó, rövid kép a való életből, könnyesen kacagató, mély erkölcsi tartalommal ... Szintiszta művészet, egyszerű eszközökkel, az egy szál kötél adta érdekes helyzet lehetőségeinek ügyes kihasználásával, fenséges, őseredetű díszletekkel.” (Ellenzék, 1934. október 3., 4. o.)

Budapesti fellépéseik is öregbítki hírnevüket, a Ferencvárosban és Angyalföldön kemény közönség előtt szerepelnek, alkalmanként 5-10 ezer fő között nézik meg őket. Ezeket az előadásokat már Pisky Károly, a Bektow Cirkusz volt titkára egyengeti, aki jó impresszáriónak bizonyul, mert 1935-ben már Kecskemétre is, mint a Bektow Cirkusz tagjai, szerettek volna visszatérni Baldióék.

A Baldió nevet Balogh Mihály a duó szétválása után saját művészneveként tartotta meg, illetve későbbi formációinak neveként is használta. A Fővárosi Nagycirkuszban szerepelt új csapataival, több filmfelvétel is megmaradt róluk. Ilyen például egy 1953-as híradó, amiben a cirkusz új műsorából (*A siker jegyében*) adtak ízelítőt. (0:33-tól Óriás szemafor <https://filmhiradokononline.hu/watch.php?id=11291>). Aktív fellépéseit zárva az utánpótlás kineveléséért dolgozott, több generációnyi artistát tanított az Artistaképző Intézetben. Még egy évvel halála előtt, 1987-ben is artistatanfolyamot indított érdeklődő gyerekeknek.

Diószegi Sándor a szétválás után több együttesben is működött artistaként, majd az 1970-es években Kanadában telepedett le, ott élt 2008-ban bekövetkezett haláláig.

Tóth Anna

Diószegi Sándor és Balogh Mihály (Csongrád Megyei Hírlap, 1988. augusztus 4.)

Színházi Magazin, 1939/18.

Lakodalmi zenekar az 1970-es években

A Fém munkás Vállalat javítóműhelyében készült riportfotó

FELLEGI JENŐ ARANYKOSZORÚS ÉLETMŰVE A KECSKEMÉTI KATONA JÓZSEF MÚZEUM TÖRTÉNET

2018-ban adományozta intézményünknek Fellegi Jenő közel 40 év szakmai munkájának eredményét, hozzájárulva ezzel a város kulturális örökségének megőrzéséhez. A 200.000 tételt meghaladó, pótolhatatlan értékű fotónegatív- és papírképpálmány Kecskemét 1975–2007 közötti mikrotörténelmének kiemelkedő jelentőségű archívuma, mely helytörténeti jelentősége mellett jól dokumentálja a fotós szakmában bekövetkezett digitális váltás előtti utolsó korszakot.

Fellegi Jenő 1945. szeptember 30-án született Kerekegyházaán. Feleségével, Németh Margit hegedűművész tanárnővel négy gyermekük született, a Kecskeméti Piarista Gimnáziumban érettségizett, 1969 tavaszán fényképész szakvizsgát,

A Forradalom utcai iskola bejáratánál az 1980-as évek elején készült osztálykép

Portré az 1970-es évekből

FÉNYKÉPÉSZ ti gyűjteményében

majd 2000 őszén fényképész mestervizsgát szerzett. Magas színvonalon végzett munkájáért a Magyar Fényképész Ipartestület „aranykoszorús mester” címmel tüntette ki. Karrierje elején a Fényképész Szövetkezetben dolgozott, ahol szakmai ismereteit mesterétől, Kuna Lajostól szerezte meg. 1974-ben Kecskeméten önálló vállalkozásba kezdett, amelynek eredményeként idővel négy műtermet épített ki és üzemeltetett. A Magyar Fényképész Ipartestület alapító tagja, majd éveken át a felügyelőbizottság elnöke is volt. Emellett tanított is, többen nála tanulták meg a fényképész-mesterség szakmai fogásait, a retusálás művészetét.

Szakmáján belül fő tevékenységi köre a műtermi fényképezés és portréfotózás volt, emellett gyakran külső helyszíneken is dolgozott, városi rendezvényeken, ünnepségeken is megjelent hivatalos fotósként. Kecskemét és környékének üzeimben készített riportfotókat, reklámanyagokat, azonban főként családi eseményeket: templomi és polgári esküvőket, lakodalmakat, elsőáldozásokat, bérnálásokat, összejöveteleket fotózott. Munkásságának másik kiemelt szegmense az iskolai fotózás volt, osztályképeket,

A lajosmizsei kefégyár számára 1989-ben készült reklámfotó

tablókat, ballagásokat, iskolai eseményeket örökített meg, valamint a megyei kórház éves tablóképeit is neki köszönhetjük. A közgyűjteményi archívum szempontjából kiemelten értékes szobrász, építész iparosok műveit is fotózta, amely művészeti produktumok kiállításokon, útikönyvekben kerültek a nagyközönség elé.

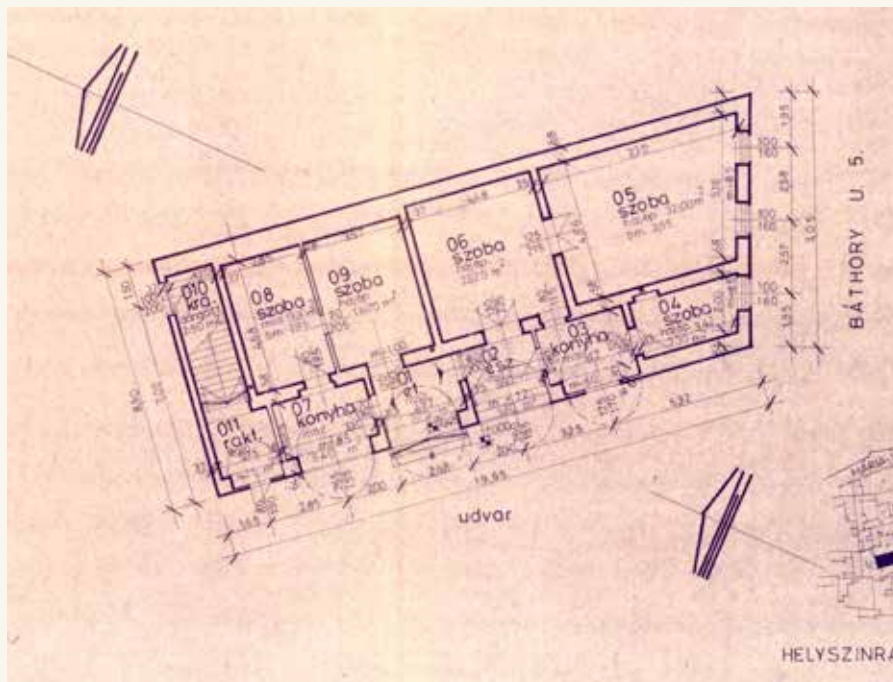
A fentiek tudatában bátran kijelenthető, hogy Fellegi Jenő életműve elsődleges forrásként aposztrofálható Kecskemét szocialista korszak végi és rendszerváltás utáni éveinek kutatásához.

Bezsenyi Ádám

Esküvő a piarista templomban az 1970-es évek második felében, balra Tóth Géza plébános

NÉPI MŰ EGY NÉPI ÉP

A Bátorhy utca 5. szám alatti porta felmérési rajza
(Kecskemét népi műemléki vizsgálata, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Régi kecskeméti utcakép, a Tatay András utca 1902-ben
(Szalontay-album, Kecskeméti Katona József Múzeum)

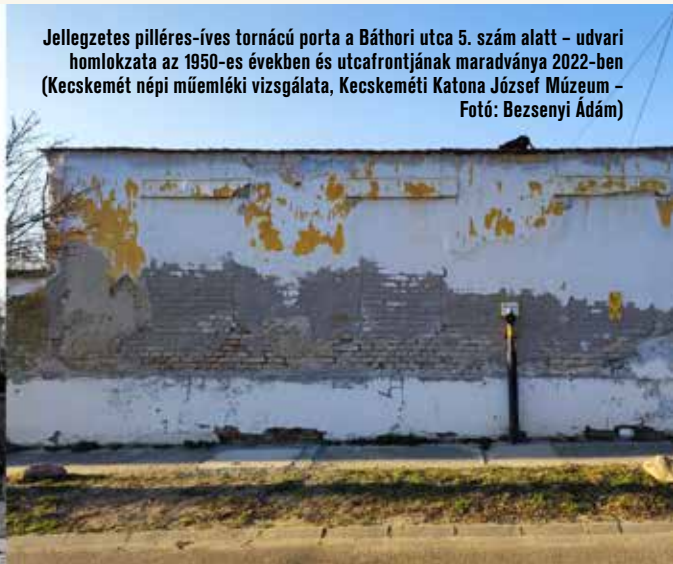
Hajlamosak lehetünk azt hinni, hogy Kecskemét népi építészete évszázadokkal ezelőtt eltűnt, a polgárosodás magába olvasztotta és eltüntette ebbéli hagyományait. Ez részben igaz is, viszont még mindig található belvárosunkban néhány olyan épület, mely magán hordozza a városra egykor jellemző paraszt-polgári stílus jellemzőit – bár számuk folyamatosan csökken. Hasonló – ha nem súlyosabb – tendenciákat látva a város vezetése már 1974-ben elkészítette Kecskemét népi műemléki felmérését, mely számos, mára eltűnt lakóház dokumentációját tartalmazza, ezzel örökítve meg az utókornak egy mára alig látható városképet.

Ma a műemlékvédelem stagnáló szerepe, valamint a közízlésben időről időre bekövetkező változások határozzák meg az elbontás-megőrzés örökségvédelmi dilemmáját. Természetesen ikonikus épületeink többnyire fennmaradtak, de felújításuk vagy átalakításuk ma is óriási vitákat kavart. Nem is beszélve azon országosan nem

kiemelkedő, de mégis védendő helyi értékeinkről, melyek fennmaradása főleg az itt élő közösség kezében van, mégsem ütik meg a lokális közmegebecsültség ingadozó mércéjét, így könnyen eltűnhetnek.

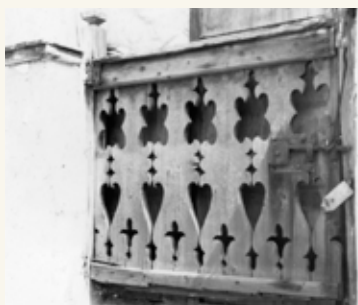
A helyi örökségi érték fontosságának kérdőjeleire épp Kecskeméten felhívni a figyelmet azért célszerű, mivel a város

műemléképületeknek mindig is híján volt. Az országosan ismert és a nagyközönség számára is egyértelműen értékelhető gótikus, barokk, klasszicista stílusok jegyeivel rendelkező emlékművek nem jellemző Kecskemétre. Jelenleg 48 műemléki védettségű épület tartanak nyilván városunkban, melyek főképp a főtéren és környezetében található templomok és a köztisztviselők palotái. Persze minden város főleg lakóépületek tömkelege, és ha rajtuk kevésbé felfedezhető valamely egyéni stílus, tájegységre jellemző karakter, hajlamosak vagyunk elsiklani amúgy létező kvalitásaik fölött. Ennek kivédésére 2008-ban az önkormányzat épületkatasztert készíttetett a helyi építészeti örökségről

Jellegzetes pilléres-íves tornácú porta a Bátorhy utca 5. szám alatt – udvari homlokzata az 1950-es években és utcafrontjának maradványa 2022-ben
(Kecskemét népi műemléki vizsgálata, Kecskeméti Katona József Múzeum -
Fotó: Bezsenyi Ádám)

EMLÉKEK KECSKEMÉTEN? ÉPÍTÉSZETI FELMÉRÉS MARGÓJÁRA

A műemléki felmérés olyan népművészeti részleteket is megörökített, amelyek ma már csak elvétve láthatóak – fűrészelt díszítésű kiskapu (Kecskemét népi műemléki vizsgálata, Kecskeméti Katona József Múzeum)

Klasszicista jellegű paraszt-polgári porta utcai és udvari homlokzata az 1950-es években a Bánk bán utca 12. szám alatt – elbontva a 2000-es években (Kecskemét népi műemléki vizsgálata, Kecskeméti Katona József Múzeum)

és 320 épületet vont helyi védelem alá. Az ebben szereplő épületállományra általában a historizmus és a szecesszió stílusjegyei jellemzőek, főként a köznyelvben polgárháznak nevezett épületek találhatók a listán. Azonban nagyrészt hiányoznak a védett épületek közül a helyi történelmi fejlődés miatt paraszt-polgárinak nevezett – ma általánosan parasztházként aposztrofált – lakóházak, melyek egykor meghatározták a városképet.

Épp ez a régebbi, kevésbé látványos, korábban népi műemléki kategóriába sorolt épületállomány megy folyamatos változáson, ha nem éppen fogyáson keresztül. Ez egyáltalán nem újdonság, a korábbi évszázadokban is folyamatosan alakultak,

épültek-pusztultak a lakóépületek, de a 20. század technikai fejlődése teljesen új alapokra helyezte az épületekről való gondolkodást, mely karöltve az ingatlanfejlesztéssel gyakran gyökerestül eltüntette a hagyományos beépítési módokat.

Mi is az a népi műemlék?

A népi műemlék fogalma az 1960-as években jelent meg a magyar műemlékvédelemben. Voltaképpen olyan lakóházak és egyéb gazdasági jellegű épületek tartoznak a kategóriába, melyek a paraszti életforma kívánalmai szerint, elsősorban funkcionálisan meghatározott tömegalkotással,

térszervezéssel épültek. A parasztház – népi műemlék – elsősorban mezőgazdasági termeléssel foglalkozó munkahely. Ennél fogva a főszerep a gazdasági funkciónak jut, a lakás helyzete ebből a szempontból csak másodlagos. A rendeltetések ilyen keveredése más jellegű építészetben csak helyenként, időnként vagy korlátozottan figyelhető meg. A polgárháznak is volt gazdasági szerepe, de ez a ház és lakója szempontjából nem elsődleges, nem meghatározó jellegű volt. A népi építészetben elsődleges a növénytermelés és az állattartás tereinek helyszükséglete, a lakhelyfunkció ennek alá- vagy mellérendelődött, persze ez vidékenként változott. Ez a lakótér vidékünkön szoba-kony-

A felmérésben védelemre javasolt népi építészeti emlék a Galamb utca 5. szám alatt, utcai homlokzata 1974-ben és 2022-ben (Kecskemét népi műemléki vizsgálata, Kecskeméti Katona József Múzeum – Fotó: Bezsényi Ádám)

ha-kamra traktusból állt soros elrendezésben, többnyire a szoba nézett az utcára, ahogy ez az alföldi háztípusnál ismert. Jellemző erre a típusra, hogy építőanyaga is lokális: általában fa, nád és vályog, köszönhetően annak, hogy az Alföldön könnyebben és olcsóbban beszerezhetőek, mint a kő vagy akár a téglá és a cserép. A népi műemlékek védelmének egyik legsúlyosabb problémáját, a nem időtálló vagy folyamatos karbantartást igénylő falszerkezetek és tetőszerkezetek gyors pusztulása, állagromlása jelenti.

A népi műemlékek létrejöttük körülményeiben rejlik megismételhetetlenségük: a paraszti gazdálkodás eltűnésével ezek a sajátos épületek is eltűnnek. Klasszikus műemlékek születnek még Magyarországon, a jövőben is fognak, de népi műemlék már egy sem. Ez a kategória zárt, számuk csak csökkenhet, de újra nem termelődhet. A szabályzott építési rendszer nemhogy sajátos népi építészeti karaktert nem tud adni egyes régióknak, nem beszélve az uniformizált építőanyagok miatti szerkezeti szükségszerűségekről, de többnyire az ott élőknek sincs rá igényük. Ezért van szükség a még fennmaradt emlékek védelmére. A népi építészet emlékei törvényes védelem alá 1960-ban kerültek az első hivatalos műemlékjegyzékben, majd az azt követő megyei jegyzékekben. Ekkor kezdődött meg a magyar népi műemlékálomány szervezett felkutatása, mely aztán a skanzenek létrejöttével indult el az intézményszerűsítés irányába.

Kecskemét népi építésze

A népi műemlékek Kecskeméten és más nagy alföldi városokban sajátos keverékét adják a paraszti és polgári építészetnek, ezért nevezik jobb híján cívus vagy pa-

A Homokdomb hozzávetőleges területe Kecskemét 1933-as térképén (Kecskeméti Katona József Múzeum)

raszt-polgári stílusnak. Ezek az épületek már nem kalákában épültek, hanem kőművesek, pallérok részvételével – mindazonáltal a külvárosokban megmaradt ez a klasszikus paraszti munkamódszer is. Középkori örökségként jelentkezett, hogy a szerkezetét tekintve halmaztelepülésnek mondható Kecskeméten szabálytalan telkek alakultak ki, köszönhetően a szabályozatlan építkezésnek, mely a helyhiánynak is köszönhető volt. Így a legősibb városnegyedekben többnyire aszimmetrikus alaprajzú házak épültek, bár törekedtek a már említett alföldi háztípus telekhatáron álló soros elrendezésére. Viszont a melléképületek tekintetében nagyfokú zsúfoltság alakulhatott ki.

Az egykori telekhasználatra, régészeti szakkifejezéssel élve a telkek mikrotopográfijára vonatkozóan újabb bizonyítékok is napvilágra kerültek az elmúlt

években, köszönhetően a fellendülő társas-ház-építési hullámnak. Kecskemét belvárosában egyre több ponton volt lehetőség nagyobb felületű régészeti kutatások folytatására. A térképi források, illetve a folyamatosan bővülő régészeti adatok elemzése alapján ugyanis kontinuitás fedezhető fel egyrészt a telkek területe, illetve formája és a portákon elhelyezkedő házak pontos helyzete között az 1500-as évektől, egészen a 20–21. század fordulójáig. Eleddig két ásatás szolgáltatott erre bizonyítékot, az egyik a 2018 őszén a Fecske u. 14. szám alatti, teljes egészében feltárt telkek, a másik pedig egy igen friss, alig egy hónapja, 2022 áprilisában lezárult kutatás, mely a Budai utca 12. alatt zajlott. Előbbi esetben mind a telkek formája – ugyan kettéosztva –, mind az „új” (lebontott) és régi (éremmel az 1500-as évek második harma-

dára keltezett) ház, illetve alapozás pozíciója is közel azonos. Utóbbi kutatás során pedig egy közel egyméteres, folyamatosan újra és újra tapasztott padló-rétegsort sikerült megfigyelni a lebontott ház alatt, mely legelső döngölt agyagpadlóban szintén egy 1500-as évekre keltezhető dénről került elő betaposott állapotában. Vagyis a máig fennmaradt 18–19. századi paraszt-polgári épületek sokkal ősbibb állapotot konzerválva maradtak fenn, alapjuk többnyire középkori lehet, még ha felépítményük „csak” megközelítően 200 éves. (A bevezetés Fazekas András Kristóf régész szíves közlése alapján készült.)

Az 1819-es tűzvész után megalkotott telekszabályozás az egymástól távol állóan épített házak építését szorgalmazta, a telkeknek csak két oldalát engedte beépíteni, a szomszéd háztól pedig három ölnyire engedélyezte az építkezést. A feltárások adataiból az szűrhető le, hogy a

A Galamb utca 5. szám alatti porta udvari tornáca az 1950-es években (Kecskemét népi műemléki vizsgálata, Kecskeméti Katona József Múzeum)

lakóépületek kevésbé, valószínűleg inkább a melléképületek okozták a zsúfoltságot, tehát főleg ezeket érinthette a szabályozás. Főként az újonnan kijelölt településrészekben így lett általános a ház végének utcafronti homlokzatként való alkalmazása, melyek magas kerítésekkel és nagy kapukkal váltakoztak, viszont így városias utcakép egybefüggő házsorokkal nem jöhetett létre. Ez a szabályozás csak az 1850-es években szűnt meg, de a kezdetlegesebb építési gyakorlat még sokáig fennmaradt.

A vagyonos polgárok, kismemesek számára épített gazdaház beosztásában többnyire tradicionális, rangját a mérete jelenti. Legalább 2 ablakos (de gyakori a 3 ablak is) utcafronti homlokzat, méretes pilléres vagy oszlopos tornác, az udvari bejárat előtt

hasonló stílusú szélfogó, kódisállás vagy pincegádor. Utcára nyíló nagyméretű kapu, amin a jól megrakott szekér is befér – ezek egy kecskeméti paraszt-polgár házának fontosabb jellemzői. A ház mezőgazdasági funkciói megmaradtak, többnyire méteres udvar tartozott hozzájuk istállóval, ólakkal, sőt magtárral is akár.

Építőanyagát tekintve változatos megoldásokkal találkozni, de főleg helyben könnyen beszerezhető és felhasználható elemekből állt. A módosabb házaknál általában a lábazatig téglá, az alapozásba gyakran réti mészkő is került, de a felmenő falaknál egyáltalán nem ózdkodtak a vályogtégltől, bár előfordult, hogy váltakozó sorokban használták az égetett téglákkal. A nemesi családok rangosabb

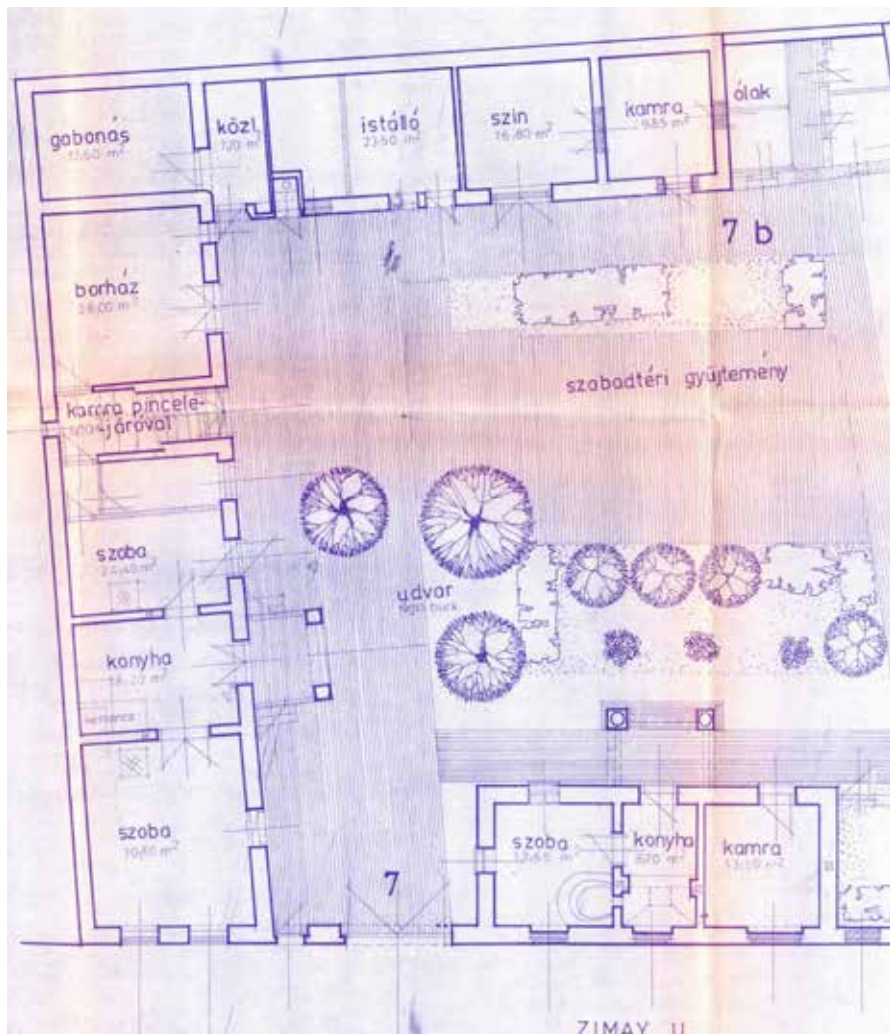
lakóépületei elsősorban nagyobb méreteivel, változatosabb tömegalakításával, a telken belüli számosabb épülettel tűntek ki az egyszerűbb lakóházak közül. Az iparos és kereskedő réteg lakóházai gyakran L alakban, hosszabb utcai fronttal vagy utcára nyíló bolttal, műhellyel épültek. A homlokzatok visszafogottan barokkos, klasszicista stílusjegyekkel épültek, falsávokkal, rizalitokkal, főpárkánnyal tagolva, az ablakok körül egyszerű díszítéssel, keretezéssel. Az utcafronton jellemző volt a magas (2-3 méteres), falazott vagy deszkapalánkos kerítés. A polgári házak divatja az 1890-es években jelent meg a társadalmilag nem feltétlen behatárolható tehetősebb rétegnél, ezek nagy részét már végzett építésszek tervezték a historizmus, később a szecesszió stílusában. Homlokzataik többnyire az egész utcafrontot elfoglalták, jellemzően erőteljes lábazattal, övpárkánnyal, kvaderezett falszegéllyel, díszes, tagolt ablakkeretezéssel épültek.

A népi műemlékek sorsa Kecskeméten

A fentiekből nyilvánvaló, hogy városunkban a 19. század második feléig épült épületek többsége a népi építészet kategóriájába sorolható. Kecskemét városépítészeti léptékű átalakítása az 1960-as években kezdődött és bizonyos részleteiben ma is tart. Az akkor megindult szocialista urbanizáció romboló hatását látva Kecskemét Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága 1973-ban elrendelte az ekkor népi építészetnek nevezett emlékek felmérését, amelyet az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség ajánlására a Győr-Sopron Megyei Tanácsai Tervező Vállalat végzett el. A bevezető tanulmányban

A Zimay László utca 7. szám alatti porta utcai homlokzata 1974-ben és 2022-ben (Kecskemét népi műemléki vizsgálata, Kecskeméti Katona József Múzeum – Fotó: Bezsényi Ádám)

A Zimay László utca 7. szám alatti porta felmérési rajza – a tervezett néprajzi gyűjtemény helyszíne (Kecskeméti népi műemléki vizsgálata, Kecskeméti Katona József Múzeum)

megőrizni. A felmérés 268 fotót, 20 épület felmérési rajzát és beépítési javaslatként készült tervvázlatokat tartalmaz. 199 épületet értékelték, amiből 124-et mindenképpen megtartandónak nyilvánítottak.

A szakvéleményben javaslat született az ún. Homokdomb épülettömbjeinek átfogó műemléki védelmére, melyet az által tartottak megvalósíthatónak, ha közösségi funkciót találnak az itt álló lakóépületeknek. Nemcsak az utcahalózat, a városkép, az utcaép fenntartását szorgalmazták, hanem az épületállomány átalakításánál, helyreállításánál a helyi építési gyakorlat és hagyomány messzemenőig történő figyelembe vételét – magyarul szólva a modern építőanyagok ignorálását a népi műemléki épületeknél. „A helyi vályog, téglanyag, korábban a nád – napjainkban már szinte kizárólag a cserépfedés – használata s gyakorlata is település jellegű és értékű (így!).” Az ekképpen helyreállított tömböket egyfajta városi skanzenként tartották megvalósíthatónak, példaként két ház rehabilitációját részletesebben is elemezték. A Zimay László utca 5–7. szám alatti épületekben helytörténeti-néprajzi gyűjtemény kialakítására tettek javaslatot, a lakóhelyiségek és a gazdasági terek helyreállítása után kisipari műhelyek idetelepítését is elképzelhetőnek tartották. A többi védelemre javasolt lakóház hasznosítására is születtek elképzelések: kisebb forgalmú közintézményi, kulturális, kereskedelmi vagy közösségi funkciók idetelepítésével is védhetőnek, fenntarthatónak tartották az épületeket.

A felmérés megállapításai némileg átalakították a város építészeti örökségéről való gondolkodást, ami Kerényi József építész hatatos fellépésének is köszönhető volt. Segítségével mentették meg

dr. Vargha László megállapította: „Kecskemét város több évszázados hagyományú, sajátos történeti értékű településszerkezetét (...) utcahalózatát, telekelrendezéseit a napjainkban megindult általános városrendezés folyamatosan felszámolja, megsemmisíti.”

A felmérés emiatt kettős örökségvédelmi feladattal is párosult, egyrészt javaslatot tett a műemlékvédelmi szempontok alapján a megőrzésre, másrészt lebontás esetén a tudományos dokumentáció legalább az épületek lenyomatát van hivatva az utókor

„Védtelen” (helyi védelem alatt sem álló), a 18–19. század fordulóján épült paraszt-polgári ház, Sárkány utca 16. (Fotó: Bezsenyi Ádám)

„Védtelen” (helyi védelem alatt sem álló), a 18–19. század fordulóján épült paraszt-polgári ház, Táncsics utca 15. (Fotó: Bezsenyi Ádám)

A Budai utca 12. udvarán 2022-ig álló melléképület 16. századi elődjének agyagpadlója és alapozása (Fotó: Fazekas András Kristóf)

korábban a volt neológ zsinagóga épületét, igaz jelentős belső átalakításokkal. A Homokdomb területének városképi értékei így bekerültek a városi rendezési tervbe és születtek ötletek a lakóháztömbök rehabilitációjára is. Ennek köszönhetően jött létre az az elképzelés, miszerint tömbrehabilitáció alkalmazásával erre a területre telepítik a Kecskeméti Kerámia Stúdiót, mely a Kápolna utca és a Fráter György (akkor Úttörő) utca közötti tömbben valósult meg. A rekonstrukciót, az új beépítéseket természetesen Kerényi József tervezte, 1977-ben készültek el. A funkcióváltással a tömbben található négy népi műemléki portát sikerült megmenteni, nem mellesleg az újonnan épült kiegészítő épületek emberi léptéke, a környezetéhez jól illeszkedő tömegalakítása példát mutatva jelenítette meg a régi kecskeméti mezővárosi stílust, mint értéket. Kerényi 1982-ben új tervet is készített a Homokdomb rehabilitációjára. A védendő háztömbök műemléki hasznosításának ezen példája azonban elszigetelt maradt, a rendszerváltás után egész más irányban és léptékben valósultak meg a városfejlesztések. Leglátványosabb példája az ezredforduló körüli aránytévésztsének, „tömbrehabilitációnak” (mely végeredményben a korábbi szocialista gyakor-

A Zimay László utca 7. szám alatti porta melléképületének szélfogója 1974-ben (Kecskemét népi műemléki vizsgálata, Kecskeméti Katona József Múzeum)

A Mária utca 15. szám alatti porta 1974-ben, elbontva 2022-ben (Kecskeméti Katona József Múzeum)

lathoz is hasonlítható) a Malom Központ megépülése.

Ma az 1974-es népi műemléki felmérés értékét az is adja, hogy a benne szereplő épületek jelentős része megsemmisült különböző okok, érdekek mentén az azóta eltelt félszázad alatt. A legértékesebbnek tartott és felmért 20 épületből 13 áll ma is teljesen vagy részlegesen. Némelyik ház a felismerhetetlenségig átépítve, értékeitől megfosztva érte meg a 21. századot. 2022-ben a Mária utca 15. szám alatti épületeket bontották el totálisan, ám a felmérésnek köszönhetően részben megmaradt az utókornak. Miként a bevezetőben volt róla szó, az épített örökség elemei csak akkor tudnak helyi értéké válni, ha a lokális közösségnek van akarata, ereje és

főleg igénye megvédeni, fenntartani ezeket. Eközben az értékfogalom folyamatosan relativizálódik, az ingatlanfejlesztés pedig a profittermelés és a modernizálás szűk látókörű kényszerpályáján mozog. Nem kétséges: az 1974-ben készült műemléki felmérés városunk olyan történeti lenyomatát őrzi, mely ma már egyre megfoghatatlanabb.

„Ahhoz azonban, hogy településeink ne a steril rend utópiájának megvalósuló kudarcai legyenek, meg kell őriznünk településeink emlékezetét, az elődeink által létrehozott tárgyi és szellemi értékeinket védenünk és használnunk kell.” (Kerényi József: Kecskemét az utak városa. In: Városépítés, 1983/3. p. 12.)

Bezsenyi Ádám

ÁPRILIS 24. SZENT GYÖRGY

„...És valaki az én kínszevendésemről
ájtatossággal megemlékezőndik
és szükségének idején engem hívand,
hallgattassék meg.

Valamely házban leend az én kínszenve-
désemről való könyv,

ott ném, sánta siket, csonka bonka gyer-
mek ne szülessék...”

Sárkányölő Szent György (271–303) vértanúhalát halt „katonaszent”, a tizennégy segítőszent egyike. A lovak, lovasok, fegyverkovácsok, cserkészek patrónusa. A keresztények azon meggyőződését fejezi ki, „*hogy a hit megszünteti a démonok uralmát, és a gonoszt minden alakjában legyőzi*”. Első ismert magyar vonatkozása, hogy a Szent Korona bizánci részén Ő látható. Megyénkben a szerb határ mellett lévő település, Bácsszentgyörgy viseli Szent György nevét, melyet a neki szentelt katolikus templomáról neveztek el.

669c

M. F. 291 c)
Kecskemét (Pest)
Kelemen Jakab

Gy: Vikár Béla
[1899. XII. 26.]
L: Bartók Béla
7 [5] [3]

1. A buga-ci ba - rom - ál - lás, Köny - nyen szá - mol ott a gu - lyás:

Kut - á - ga - son van a ru - vás, Mí - n - dön darab állá - zsi - ás.

[2. Magas a cserény teteje,
Két számadó lova benne,
Vérben forog fel a szöme,
Hogy ki nem járhat belőle.]

Kerényi Gy. másolata. Kiegészítés Vikár:4/344 alapján. — P281c; — Publ: MNT VIII:312.

NAPJA – A TAVASZ KEZDETE

Legelő gulya

A népi rituális cselekvés egyik legfontosabb eleme a nyáj kihajtása, hiszen a paraszt- és pásztorember vagyona a jószága volt. „A szarvasmarhák baromra-
verése évről-évre tavasszal történt. Szent György nap körüli időben a városok és a helységek szélén – Halason, a Vásártéren – gyülekeztek a gazdák a jószágaikat s ott azokat rovásokra is vették, melyek egyik fele a gazdánál, másik fele a pásztoroknál maradt. A baromverést lóhátról igazgatták

a pásztorok s nagy hű-hóval, ostopatogtatások mellett indították a barmot az előre megállapított helyre.” Amikor az idő engedte, „... kikerültek a barommal a síkra, ahol a pásztorok cserényt állítottak fel s ott éjjelezett a jószág a pásztorokkal is”.

„A bugaci baromállás,
Könnyen számol ott a gulyás,
Kútágason van a ruvás,
Mindön darab, állásziás.”

A népi mondóka ekképpen szól:
„Süss föl nap, Szent György nap,
Kert alatt a kislibáim megfagynak.
Terítsd le a köpönyeged
Adjon isten jó meleget!”

Szent György hava, vagy Bika hava, szélsőséges, bolondos hónap, végre megérkezik a tavasz, vége a komor télnek. A megújulás, megtisztulás ideje. Az időjóslás úgy tartja, „április hónap, ha nedves, aratás lesz bő és kedves”. Számos hiedelem, szokás, rituálé és varázslás társul ehhez a hónaphoz.

Érdekes módon a Szent György-napi hiedelmek és népszokások a római pogány pásztorünnepre emlékeztetnek. De az egyház bölcsességét példázza, hogy ünnepét április 23/24-re helyezte, mely egybeesett a római Palesnek, a nyájak istenének ünnepnapjával.

Prokopp Péter oltárképe a bácszentgyörgyi templomban

Kunszentmiklóson úgy tartották, hogy a Szent György-nap „A juhásznak nem is nagyon vonatkozott, gulyásnak jobban, akkor verték ki a marhákat...” De a Zempléni vidéken sem kapcsolják az állatok kihajtását Szent György napjához, viszont a pásztorok bósz kürtöléssel végigmennek az utcákon, hogy jó legelőjük legyen a marháknak.

Csolyospáloson mesélte egy asszony 1903-ban, hogy „volt egy szomszédunk, szegedi földről jött az is, szent György napján hajnalban a harmatot felszedte abrosszal, kicsavarta és abból adott a kicsibéknek, libáknak, hogy egészségesek legyenek...”

Ipolyi Arnold gyűjtötte és írta le, hogy a kecskeméti juhászok a lepedővel felszedett harmatot „... belefacsarják egy csuporba. A csuprot az istálló hídlásába, vagy ha a fejés máshol történik, a fejő hely földjébe beássák. A juhoknak, teheneknek sok tejük lesz. A gonosz asszonyok az így kezelt jószágokat meg nem ronthatják és tejük el nem vehetik.”

Nagybugacon még 1935-ben élt az a szokás, miszerint „Szent Györgykor zöld gallyat tesznek a kapura, ajtóba és ablakokba, hogy be ne jöjjenek a boszorkányok”.

Kohárszentlőrincen hangzott el 1934-ben a következő tanács: „Szentgyörgy napján szedj gubát /gubacsot/ az erdőben. Vágd ketté. Ha jó kövér kukac van benne, nedves esztendő, ha pók vagy pókháló, száraz esztendő lesz.”

1907-ben Becsei Lajos Kiskunmajsán mondta, „ha szent György nap előtt gyíkot talál, fogja meg és a gyűrűs ujjával háromszor húzogassa meg a gyík torkát – hogy

gyík, gyík, torokgyík, hogy akkor nem fáj a torka a gyereknek”.

Kecskemét-Miklóstelepen (1933) az a szokás járta, hogy „A kutyáknak Szent György napkor kalácsot kell adni, hogy hűséges maradjon”.

Tájanként és koronként igen változatos szokások és hiedelmek kapcsolódnak a

tavas kezdetéhez és Szent György napjához. A Kecskeméti Katona József Múzeum történeti- és néprajzi adattárában és tárgyi gyűjteményében számos leírás és műtárgy található, amely e gazdag szokást példázza, a fentiekben csak egy „pici morzsáját” mutattuk be értékes gyűjteményünknek.

Koncsek József

Cserény

Kerekes gulyáskunyhó szárnyékkal

Karikás ostor

Rovásfa

Kolomp

Forrás:

- Érdy kódex
- A bugaci baromállás. (Gyűjtő: Vikár B. 1899. XII. 26. Kelemen Jakab, Kecskemét) Bartók B.: Magyar népdalok. Egyetemes Gyűjtemény. Bartók-rend. 669c,
- <https://miserend.hu/kepek/templomok/878/8469230146.jpg>
- <https://www.karizmatikus.hu/> (Szent György vértanú imádsága)
- <https://netfolk.blog.hu>

- Jankovics Marcell: Jelkép-kalendárium
- KKJM Néprajzi Adattár: 19.65, 108.72, 128.79, 237.81,
- KKJM Történeti Adattár: 195.1
- KKJM Néprajzi Tárgyi Gyűjtemény: Lsz.: 138., 263., 64.10.5.
- Turul Infó (Szent György-fotó)
- Petercsák Tivadar: Népszokások Filkeházán
- Penavin Olga: Népi kalendárium

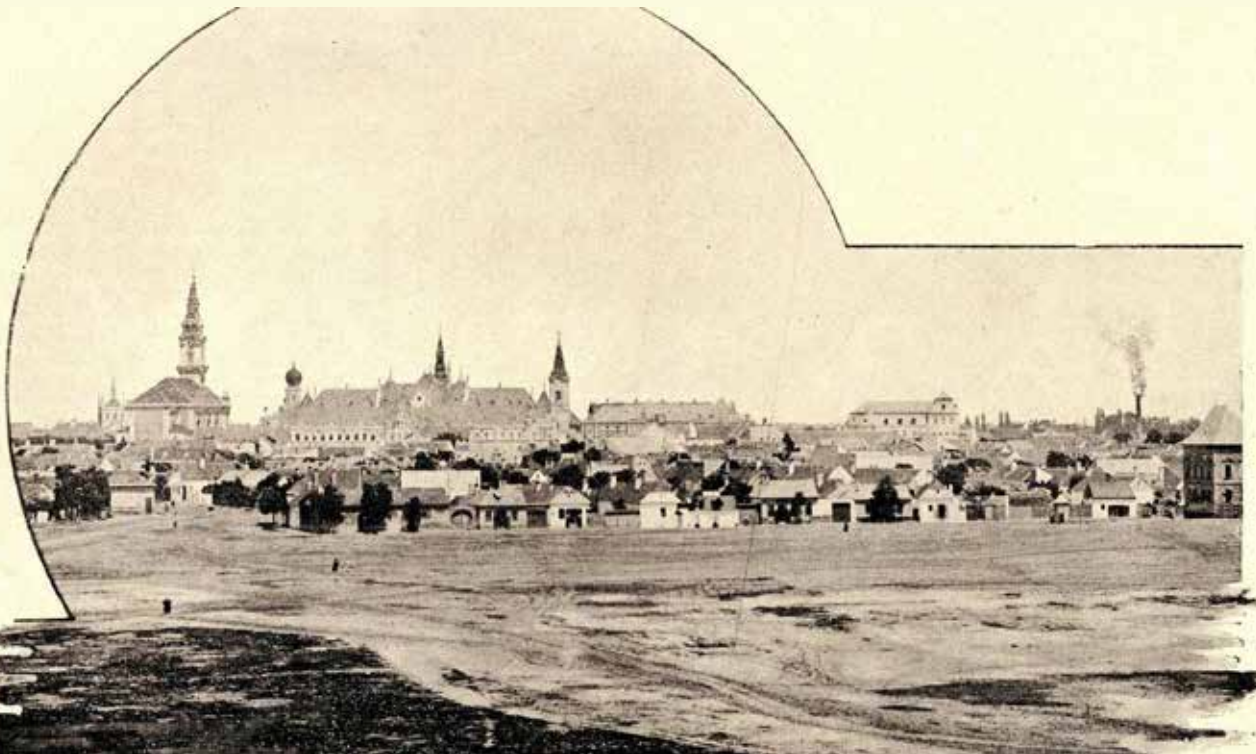

Cserény, pihenő pásztorokkal és gulyával

Hajtás

A oldkben látható képek forrás a Kecskeméti Károna József Múzeum történeti gyűjteménye

KECSKEMÉT A NAGYVILÁG ELŐTT

125 évvel ezelőtt a Látogatók Lapja 1897. évi első számában Kecskemétről közölt egy hosszabb ismertetőt, a „hírös város” legfontosabb középületeiről készült fotókkal illusztrálva. A cikk Hanusz István gondolatait felidézve indult: *„Hazánk szép Alföldje folyton fejlődő földrajzi objektum, mondja az Alföld költői szellemű s ékes tollu geografosa, Hanusz István. Hajdan tenger habjai hullámozgottak a téreken, hol most kalászkok sárgáló tömege reng s e belső medencze lefolyása után kialakult sivatagból fönmaradt a Duna-Tisza közének futóhomokja, melyből a pajzán szél hatalmas buczkaszorokat épít. Ma tejjel-mézzel folyó a rónája.”*

A lap a későbbiekben is dicsérőleg szólt Kecskemétről és környékéről. Említést tett többek között a nagybugaci és a szarkási pusztáról, illetve a szentkirályi, a talfái és a nyíri erdőről, mondván: *„Van a puszták városa környékén elég erdő is, kiterjedésüket 10.776 holdra számítja a kataszteri föl-*

Kecskemét. — Detail de la grande place avec la rue Nagy-Károlyi-utca.
(Boulevard a Gőzvel a nagy-károlyi út felé.)
Detailansicht des Hauptplatzes mit der Nagy-Károlyi-Strasse.

Kecskemét. — Maison de rapport de l'église cath. romaine.
A római kath. egyházi lakóház. — Épületek der röm. kath. Genossenschaft.

Kecskemét. — Hôtel de ville. — Városháza. — Stadthaus.

Kecskemét. — Église protestante calvinique.
Kath. protestáns-templom. — Kath. Protestanten.

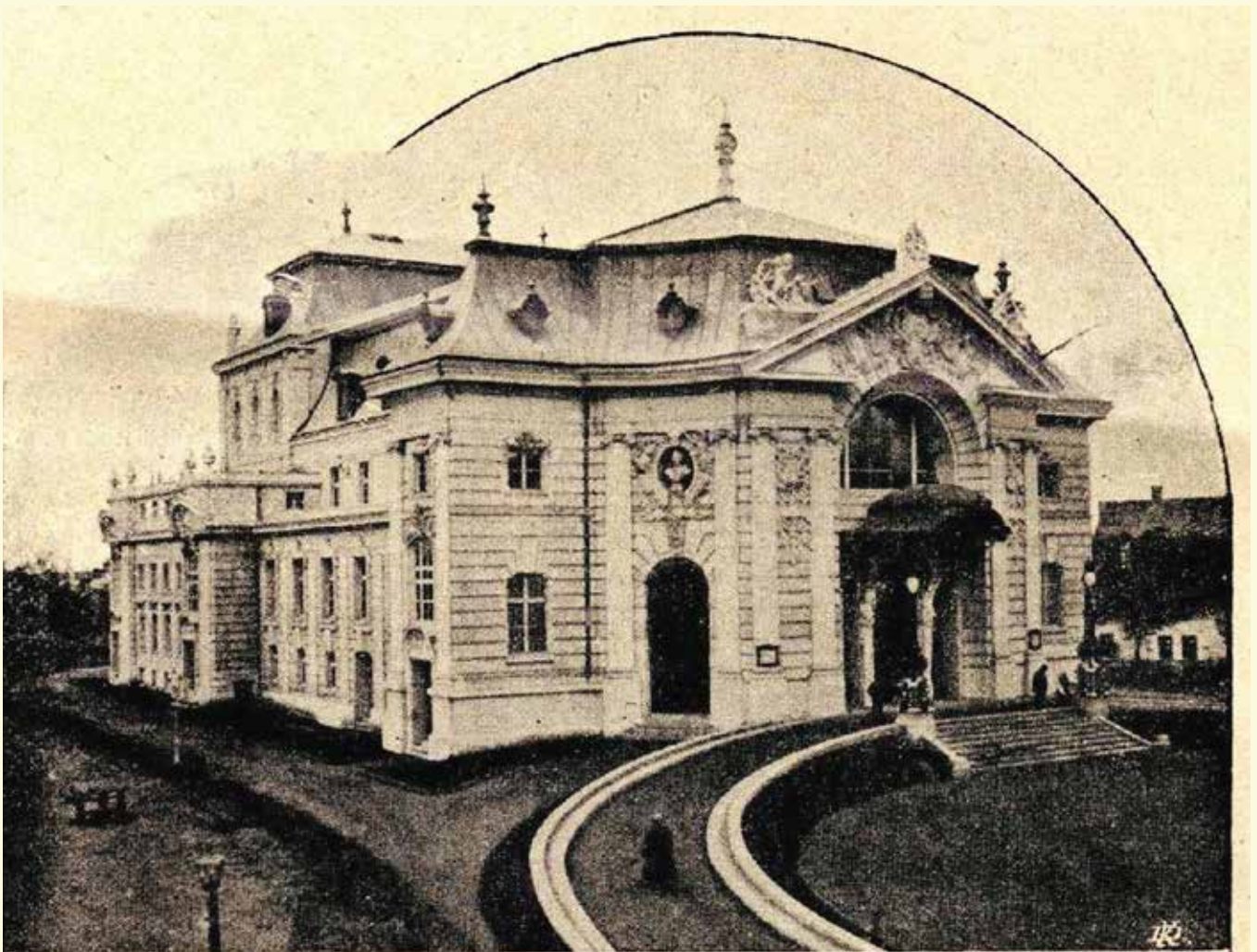

Keszthely.

— Keszthelyi tere a nagy templommal. — Platz a st. Imppannal. — Hauptplatz mit der st. Kirche.

Keszthely. — Statue de Joseph Katona.
Katona József szobra. — Statue des Josef Katona.

Kecskemét. Usine électrique de la ville.
Városi villanytelep. — Städtische Elektrizitäts-Centralanlange.

Kecskemét. Traversée de la Tisza à la puszta de Székra.
Tiszai átkelés a Székra pusztán.
Theiss-Ueberfahrt bei der Székra-Puszta.

mérés." A kiadvány szót ejtett Miklóstelepről is: „Itt van az állami Miklós-szőlőtelep, mely filoxera-mentes nemes szőlőfajokkal látja el Kecskemétet s a minta gyümölcs-iskola, melyek országos hírnékek. A régi kecskemétiek »aranyhomok« névvel ruházták föl azt a fővényt, mintha sejtették volna, hogy utódaik aranybányává teszik azt, mely nekik aranylő szőlőfürtöket nemes kajszi baraczkot érlel.”

A helyi hetilap így méltatta a kiadványt: „A lap magyar, német, francia és angol nyelven jelen meg, ott van a gyorsvonatok kocsjaiiban s külföldön a legelőkelőbb hotelekben. A képek meglepően sikerültek, különösen a piactér a Beretvás-szálló sarkától valóságos nagyvárosi képet tüntet föl. E képen kívül ott látjuk a város látóképét a vásártérről szemlélve, a takarékpénztári palotát, a r. kath. egyház nagy templomát és bérházát, a városházát, a Szentháromság szobrát, az izr. templomot, a ref. collegiumot, a főreáliskolát, a kegyesrendiek főgymnasiumát, a földmives iskolát, a színházat, Katona József szobrát, a villámtelepét és egy szikrai képet. A szöveg igen ügyesen csoportosítja azon adatokat, amelyek az idegent is érdekelhetik.”

(Források: *Kecskemét, 1897. február 7. *Kecskeméti Lapok, 1897. február 28.

* Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára)

Varga Géza

Kecskemét. Statue de la Sainte Trinité.
Szt. háromság-szobor. — Heil. Dreifaltigkeitssäule.

Kecskemét. Synagogue. — Izr. templom. — Izr. Tempel.

Kecskenét. Collège et académie réf. de droit.
Ref. collegium és jogakadémia. — Ref. collegium und Rechtsakademie.

L'école réelle de l'État.
Állami főreáliskola. — Staats-Oberrealschule.

est, 1897.

X. évfolyam.

LÁTOGATÓK LAPJA

Fremdenblatt. - Gazette des Étrangers.

nt le dernier jour de chaque mois.

Megjelen minden hó utolsó napján.

Erscheint am letzten Tag eines jeden

de l'abonnement: 6 fl. par an.
ur l'Étranger: M. 16 — Fr. 20

Előfizetési ár: belsőldős 6 frt.,
a külföld számára 16 márka — 20 fr. egy évre

Pränumerationspreis: im Inlande
für das Ausland 16 Mark — 20 Franc

Rédaction: — Szerkesztőség: Váci-körút 78. szám.

Rédacteur en chef-gérant:
Dr. Samuel Zsengery.

Feljelés szerkesztő:
Dr. Zsengery Samu.

Verantwortlicher Redakteur:
Dr. Samuel Zsengery.

Rácz István Pelbárt

A HÍRŐS VÁROSBAN GONDOLT ELŐSZÖR ARRA, HOGY PAP LEGYEN

100 éve, 1922. január 1-jén Kecskeméten született Rácz István Pelbárt ciszterci rendi áldozópap. Gyerekkorára, kecskeméti éveire így emlékezett vissza: *„Szüleim egyszerű emberek voltak: édesapám iparos, édesanyám – az akkori szokás szerint – otthon vezette a háztartást, de ha szükség volt rá, szónegszövésssel, perzsaszőnyeg-csomózással segített anyagi helyzetünkön. A gimnázium nagy részét a kecskeméti piaristáknál végeztem. 15 éves koromtól magam is vállaltam munkát, annál is inkább, mert édesanyám meghalt. Instruáltam osztálytársaimat vagy a nálam kisebbeket is. Ekkortájt gondoltam először arra, hogy pap legyek. Ezért is választottam felsős gimnazista koromban a görögöt és nem a franciát.”*

A gimnázium hat osztályát a hírös város piarista gimnáziumában, utolsó két osztályát a Ciszterci Rend Pécsi Nagy Lajos Gimnáziumában végezte. 1942-ben jelentkezett Zircen a ciszterci rendbe. Egy év noviciátus után 1943. augusztus 30-án tette le első szerzetesi fogadalmát, és négy évig Zircen végezte teológiai tanulmányait. 1947-től 1949 novemberéig mint fizika–matematika szakos egyetemi hallgató tanult Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetemen. Ekkor a kommunista államhatalom kizárta a szerzetesrendek tagjait az egyetemekről, így 1949-ben az erre alakult szerzetesi, rövid ideig megtúrt főiskolán folytatta szaktanulmányait. 1950 szeptemberétől 1953 márciusáig segédlelkész volt Zircen és Nagyesztergáron.

1953. március 27-én letartóztatták és elítélték, 1956. július 3-án szabadult. *„Ezeket az éveket utólag – bár nem vágyik oda senki sem – nem cserélném el, mert ott is sokat tanultam és tapasztaltam: emberismeretet, mert ott nem lehetett kétszínűsködni.”*

Ezután számos helyen dolgozott: volt autószerelő segédmunkás, könyvelő Pannonhalmán, az idős szerzetesek szociális otthonában, illetve Budapesten, az Országos Mentőszolgálat Főigazgatóságánál, valamint előadó Budapesten, az Egészségügyi Beruházási Vállalatnál, az Autófenn-

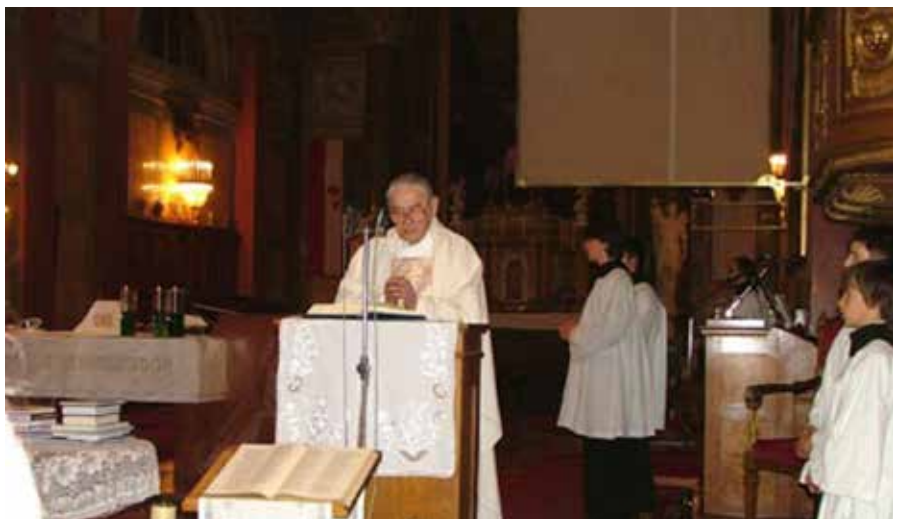

tartó Ipari Tröszt IV. sz. Vállalatánál és az Építőipari Szolgáltató Vállalatnál. Nyugdíjas önkéntesként dolgozott a Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat műszaki vezetőjeként és egy budai kápolna lelkészeként, majd 2002-től 2009-ig Egerben házfőnök, templomigazgató és a ciszterci gimnázium, szakközépiskola, kollégium lelkésze volt.

2009. február 11-én – életének 88., szerzetességének 67., áldozópapságának 62. évében – szentségekkel megerősítve a zirci anyamonostorban hunyt el.

(Források: *Ciszterciek Egerben *Ciszterci Rend Zirci Kongregációja)

Varga Géza

Cziffra György

A HUSZADIK SZÁZAD EGY LEGNAGYOBB ZONGORÁSA

„Csak az árnyékból a fénybe való átmenet korszakában éreztem, hogy valóban élek, és szabad vagyok, olyankor, amikor sötét börtönéből kiröppenhetett a tűzmadár.”
(Cziffra György)

100 éve, 1921. november 5-én született Cziffra György zongoraművész. A Franciaországban élt, virtuóz improvizációs képességű pianista Budapesten látta meg a napvilágot. Cigányzenész családból származott, gyermekeivel egy nyomorúságos angvalföldi barakktelepen töltötte. Tehetségét cimbalmos édesapja ismerte fel, csodagyerekként már ötéves korában cirkuszban zongorázott. *„A közönség zenei témákat adott fel és én a zongorán variációkat rögtönöztem. Ezért öt pengőt kaptam esténként, és egy évig én voltam*

a családfenntartó” – emlékezett vissza később életének erre az időszakára.

Nyolcéves volt, amikor Dohnányi Ernő, a Zeneakadémia igazgatója felvette a tehetséges fiút, akit a meghallgatáskor úgy jellemzett, hogy nem is gyöngyszem, hanem *„Koh-i-noor gyémánt”*. Keéri-Szántó Imre, Weiner Leó és Ferenczy György növendéke lett. Kettesével végezte el az évfolyamokat. Az ifjú diák sikert sikerre halmozott – 16 évesen hangversenykörútra hívták meg az északi államokba –, bár inkább a közönség körében volt népszerű, a kritikusok fanyalgyva fogadták játékát.

Tanulmányait anyagi okok miatt nem folytathatta, kénytelen volt bázongoristaként keresni a kenyerét, miközben magánúton tanult tovább. *„A háborút megelőző*

időben sehogy sem tudtam elhelyezkedni, és családom nyomora mindinkább fokozódott. Akkor váratlan fordulattal áttértem a jazz-zongorázásra. Pénzt kellett keresnem. A jazzhez nem sok közöm volt, de azt sem mondhatom, hogy lenéztem vagy utálkoztam tőle. Valamiféle igényességre törekedtem ennek a műfajnak a keretében is. Éjszaka mulatóban zongoráztam, nappal pedig rendszeresen gyakoroltam, klasszikus, nagy műveket tanultam, hogy képességeim birtokában maradjak.”

1943-ban kikerült a frontra. Zongorajátéka annyira megbabonázta a Wehrmacht tisztjeit, hogy felajánlották, elviszik Berlinbe, ahol karriert csinálhat. Ő ezt származása miatt sem vállalta, inkább átszökött a partizánokhoz. 1946-tól ismét itthon,

TIK MŰVÉSZE

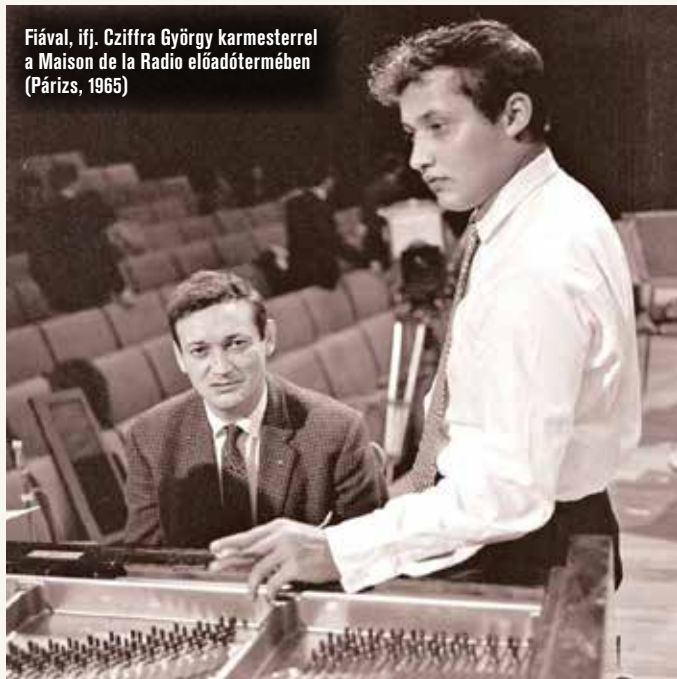
kiskocsmákban és eszpresszóban lépett fel, koncertezni szókimondó magatartása miatt nem engedték. Disszidálási kísérletei után megkínózták, 1950-ben börtönbe zárták, majd Recskben kellett követ törnie. 1953-ban szabadult, nem sokkal később újra engedélyezték fellépéseit, külföldön is. 1956. október elején Liszt Ferenc Rákóczi-indulóját közel tízszer játszotta hangversenyén ráadásként, míg végül a rendőrség ürítette ki a hangversenytermet.

A forradalom és szabadságharc leverése után emigrált, Párizsban telepedett le. Főleg a virtuóz romantikus zongorairodalomnak – Chopin, Grieg, Liszt, Schumann műveinek – volt a mestere, de játszotta saját Liszt-átiratait, a barokk és a bécsi klasszicizmus nagyjait is. Sokszor hasonlították Liszthez, nemcsak káprázatos improvizációs készsége miatt, hanem azért is, mert virtuóz átirataiban szinte kifejtette a

Cziffra György, a zongoraművész

Fiával, ifj. Cziffra György karmesterrel a Maison de la Radio előadótermében (Párizs, 1965)

szerző vázlatosan maradt zenei gondolatait. Érett korára a legnagyobb pianisták közé emelkedett, de sohasem volt elégedett magával, állandóan tökéletesíteni igyekezett tudását. 1968-tól Chaise-Dieu-ben zenei fesztivált szervezett, 1969-ben ifjú pianisták számára megalapította a versailles-i Cziffra György Zongoraversenyt, majd Senlis-ben, Párizs közelében létrehozta a Cziffra Alapítványt fiatal művészek támogatására.

Régészettel, a francia–magyar történelmi kapcsolatok kutatásával is foglalkozott. Fia, ifjabb Cziffra György is zenész lett: karmester volt, és 1982-es tragikus haláláig apa és fia többször adott közös koncertet. Cziffra György megkapta a Francia Becsületrend tiszti keresztjét, 1968-ban francia állampolgár lett, de mindig magyarnak vallotta magát. 1973-ban látogatott először haza, hangversenyén tombolva ünnepelte a közönség. A 100 tagú Budapest Cigányzenekar tiszteletbeli elnöke volt, 1993-ban a Magyar Köztársaság Érdemrendjének tiszti keresztjével tüntették ki.

Talán kevesen tudják, hogy a huszadik század egyik legnagyobb zongoraművészetét a második világháború utáni években – filléres gondjai ellenére – a kecskeméti származású kiváló színész, Mezei Mária is támogatta tőle telhetően. A külföldön már akkor ismert, de idehaza megbízhatatlannak tartott Cziffra György alkalmi megbízásokat is nehezen kapott. Mezei Máriával azonban, aki nemes egyszerűséggel „zongoracsodának” nevezte

Cziffra György portréja az aláírásával, 1965-ből

Cziffra György és felesége az 1980-as évek elején, a Senlis-ben létrehozott tehetségközpont megnyitóján

Kocsis Zoltán zongoraművész és Cziffra György zongoraművész (Fotó: Huszár István - Bassa Endre - Fábri Magda: 30 év krónikája 1956-1986./OSZK)

őt, varázslatos műsorokat adtak a pesti Café de Parisban.

Cziffra György több ízben Kecskeméten is koncertezett. Már 1953-ban hatalmas sikert aratott a híros városban. A Filharmónia koncertjéről a Petőfi Népe újságírója, Pataki Ferencné éles hangú kritikát közölt a lapban. A hahnizó fővárosi művészekkel ellentétben Cziffra játékaról elismerően írt: „Utolsóinak hagytam – bár elsőnek kellett volna megemlítenem – Cziffra Györgyöt, aki valóban rá szolgált a »zene tanára és varázslója« címére. Igazi művészettel szólaltatta meg Liszt: II. rapszódiaját, Csajkovszkij Diótörő szvitjét és a »Trubadúr« örökszép muzsikájából összeállított fantáziacsokrot. Köszönjük mindnyáján, akik az estén részt vettünk, hogy igazi művészhez méltóan szemrebbelés nélkül, sőt ugyanolyan művészettel kísérte társai erőlködé-

sét. Az Ő zenekíséretét hallgatva elfeledtük [...] a sok-sok bosszankodást, mert játéka igazi művészi élményt nyújtott.”

1986 márciusában a Kecskeméti Tavasz Napokon, a sportcsarnokban 1600 zeneszerető néző volt kíváncsi játékára. A hangverseny országos visszhangot váltott ki, a Csongrád Megyei Hírlap újságírója így számolt be a különleges estéről: „Elsőként Chopin Négy keringőjét adta elő – torokszorítóan. Bár lemezek őrzik, teszik mindennap elérhetővé művészetét, az élő koncert élményét ezek nem pótolhatják. Személyes kisugárzása, félre-szembenézése, szuggesztívója magával emelte a közönséget a zene szárnyain. Az Asz-dúr keringő befejeztével azonban megdöbbenő bejelentést tett a művész: »Nem tudok többet játszani, fáj a kezem.« Hetek óta mondta az őt faggató riportereknek, hogy fáradt.

Azonban akkor a közönség soraiból talán senki sem gondolt arra, hogy ennyire ereje végén jár a zongoraművész. A dermedt csendben a közönség türelmesen várakozott, majd rövid szünet után folytatódott a műsor: a hallgatók meleg tapssal köszönték meg Cziffra György valóban önfeláldozó játékát. Kezét tapogatva, a tragikus életérzést pontosan interpretálva adta elő ezután Chopin Barcarola című kompozícióját, majd Liszt-művek következtek. A kezét tapogatva, veritékét (könnyeit?) törölve, mentegetőzve játszott úgy, hogy a zenén keresztül mi is érezhettük fájdalmait.”

(Források: *Béke és Szabadság, 1956
*Cziffra Fesztivál *Csongrád Megyei Hírlap, 1986 *MTVA Sajtó- és Fotóarchívum *Petőfi Népe, 1953)

Varga Géza

Kálmán Lajos

A KECSKEMÉTI KÖRNYÉKI NÉPDALGYŰJTÉSÉNEK KIEMELKEDŐ

Kálmán Lajos cserkészként

Dr. Kálmán Lajos

A Pázmány Péter Tudományegyetem hallgatójaként 1944-ben

„Legyen a zene mindenkié!”
(Kodály Zoltán)

A népdal, a népzene közösségi művészet. Sok ember együttes alkotása, nem egy emberé, hanem mindenkié. A népzene születésének helye a városi kultúrától némileg elszigetelt falusi közösség. Ebben a közösségben a népdalok és táncok az ember életének minden szakaszában, gyermekkortól a halálig jelen voltak, határozott célt szolgáltak. Megénekeltek a falu életének jeles eseményeit, ünnepeit, egyéni történeteket, énekeltek munka közben, és így módon viselték egy adott nemzet (azon belül is általában a paraszti lakosság) zenei stílusának sajátos bélyegét. A magyar népzene kimutatja a magyarság jellegzetes tulajdonságait, hangulatait, szokásait, szerves hozzátartozója a falusi élet minden fontosabb mozzanatának. Közösségteremtő ereje, a hagyományos kultúra átadás-átvételi folyamata a közösségi alkalmak

ritkulásával megfakult, de a közművelődés keretei között újra felszínre tudott kerülni.

„Aki a nép dalait ismeri és kedveli, leginkább szereti magát a népet is, múltjával s abból következő jelen törekvéseivel együtt” – írja dr. Kálmán Lajos Népdalgyűjtés

Kecskeméten és környékén című tanulmányában.

Főiskolai ének-zene tanár, népzenekezelő, orgonista, zeneszerző, Kecskemét város díszpolgára, a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola tanára, tanszékvezetője volt, aki tanítók és óvodapedagógusok százait oktatta, nevelte a zene, a népművészet, ezen belül népdalkincsünk szeretetére. Kálmán Lajos életműve átívelt a népdalgyűjtésen, népzenekezelésen, oktatáson

és pedagógián, a népzene terjesztésén, a kórusvezetői és zeneszerzői tevékenységén, egyházzenei kutatáson, egyházi zeneszerzői és presbiteri tevékenységén. Közösségteremtő, közösség-szervező munkássága a

ÉP DALOK ALAKJA

népzenei mozgalmon és az egyházi zenén belül sokrétű és példaértékű mindannyiunk számára.

1921. szeptember 5-én született Szabadszálláson. A szülői ház a kultúra tiszteletét, a falusi közösség pedig a hagyományos népi szokások ismeretét adta számára. A Debreceni Református Kollégium diákjaként találkozott először Kodály Zoltánnal és a „mester” műveinek és személyiségének hatására talált rá élethivatására, a „népdal ügyének” szolgálatára. 1940 nyarán kezdte meg a gyűjtést a Kiskunságban. Kerékpárral járta a vidéket, ezért is nevezték „kerékpáros népdalgyűjtőnek” és összegyűjtötte Kecskemét környéke, valamint a bugaci pásztorvilág több mint 1500 népdalát.

Kezdeményezője, szorgalmazója, kitartó szervezője volt a valóban közösségteremtő Kecskeméti Népzenei Találkozóknak.

Így nyilatkozott egykor a Petőfi Népe hasábjain: „Tájhazám a Kiskunság, ami a maga folklór és népzene kincseivel nekem életfoműhely, vagy inkább kutatási szakműhely, ahol annyi dolgom van, hogy talán sohasem tudom befejezni. Kezdetől otthonra leltem ebben az ember közvetlen városban. Számomra Kecskemét a türelem városa, és annyi örömet adtak a daloló muzsikáló emberek, hogy nem is gondoltam arra, máshol is élhetnék.”

Kecskeméten élt 1999. november 7-én bekövetkezett haláláig.

Szakirodalom:

Magyar Néprajz VI.

Vitkay Kucsra Ágota:

A zene közösségmegtartó ereje – http://www.vmtt.org.rs/mtn2016/351_357_Vitkay.pdf

Kálmán Lajos:

Népdalgyűjtés Kecskeméten és környékén.

In: Népkutató füzetek 1961/3. pp. 10–29. Dr.

Kálmán Lajos:

A Kecskemét környéki népdalkincs kistükré.

Kecskemét, 1999

Szabó Kocsis Zsuzsanna

1948-ban

A képek forrása: Kálmán Fura családi archívuma

dr. Kálmán Lajos énekarvezetőként

MÚLT ÉS JELEN AZ ÉVFORDULÓK TÜKRÉBEN

100 éve, 1922. január 8-án hunyt el Rubinek Gyula politikus, gazdasági író. 1865 szeptemberében született. Középiskoláit Érsekújváron és Nyitrán, felsőbb iskoláit a magyaróvári gazdasági akadémián végezte. 1886-tól egy kunbajai birtokon volt gazdatiszt, azután az Országos Magyar Gazdasági Egyesület lapjánál, a Közteleknél lett társszerkesztő. Számos, főleg vámpolitikával foglalkozó cikket,

könyvet írt. 1894-ben az OMGE titkárává, 1906-ban annak igazgatójává választották. Részt vett több gazdasági egyesület, valamint a Hangya Szövetkezet alapításában. 1901-től országgyűlési képviselő, a Friedrich-, a Huszár-, a Simonyi-Semadam- és a Telek-kormány földművelésügyi minisztere volt. Kecskemét város I. kerülete 1920. január 27-én választotta meg nemzetgyűlési képviselőjévé.

100 éve, 1922. január 16-án született Csorba István Jászai Mari-díjas színész. Az Országos Színészegyesület Színészképző Iskolájában szerzett diplomát 1947-ben. Pályáját Kecskeméten kezdte, majd rövid kitérő után – a Fővárosi Operettszínházat is megjárva – ismét a híros városba jött. Összesen 14 évet töltött el a Katona József Színház társulatánál. 1969-ben Kaposvárra szerződött, azután a

budapesti Gyermekszínház művésze lett. 1978-tól haláláig, 1981. szeptember 26-áig a Vidám Színpad társulatának tagja volt. Prózaí karakterszerepeket és zenés darabok buffoszerepeit egyaránt kiválóan, sok humorral és élvezetesen oldotta meg. Jelentősebb alakításait a Cigánybáró, A denevér, A tanítónő és a Pillantás a hídról című darabokban nyújtotta.

50 éve, 1972. január 26-án hunyt el Uitz Béla festő, grafikus. 1887-ben született. Tanulmányait az Iparművészeti Iskolában és a Képzőművészeti Főiskolán folytatta. Pályája elején a Kassák Lajos körül csoportosuló antimilitarista művészek közé tartozott, expresszív tusrajzai A TETT című folyóiratokban jelentek meg. 1916 nyarán a híros városban dolgozott. A Kecskeméti Művésztelpek gyönyörű parkja a fővárosi élet zajló

világa után a szabad természet nyugalma, békéjét jelentette számára. Később csatlakozott a Hetek néven ismert művészcsoportosuláshoz. 1920-tól külföldön élt és alkotott. 1968-ban nagy sikerű gyűjteményes kiállítást rendezett műveiből a Magyar Nemzeti Galéria. Ezt követően hazaköltözött, a halál már Budapesten érte.

100 éve, 1922. február 1-jén született dr. Varga Ferencné Kulik Iлона Katona József-díjas pedagógus, népi iparművész, a népművészet mestere. 1950-től Kecskeméten élt, ahol a tanítás mellett a Magyar Nők Demokratikus Szövetségében vállalt munkát. Ennek keretében kezdte maga köré gyűjteni a kézimunkázni, hímezni szerető asszonyokat, akikből 1952-ben szakkört alakított. A kör immár hét évtizede folyamatosan

működik, ebből több mint 60 évig a vezetése alatt. Fő célkitűzésük az autentikus népművészet értékeinek mentése, őrzése, elevenen tartása. Ennek érdekében Iлона néni – ahogy mindenki hívta – széles körű gyűjtőmunkát szervezett határainkon belül és túl, mind a magyar, mind a sokác, rác, bunyevác és sváb kisebbségek körében. Újrahímzett kézimunkáikat számos múzeum őrzi.

125 éve, 1897. február 13-án Kiskunmajsán született Baranyi László apát, kerületi esperes, a Nagytemplom korábbi plébánosa. Tanulmányait részben Kecskeméten végezte. 1921. június 29-én szentelték pappá. Mint újmisis pap Jászkarajenőn kezdett, onnan Lajosmizsére került, majd Mezőtúron szolgált önálló hitoktatóként. Ezt követően hat évig Kiskunhalason volt középiskolai hittanár, azután a kiskunhalasi

egyháztanács plébánosnak választotta meg. 1944. július 1-jén vette át a kecskeméti katolikus közösség vezetését. Plébánossága alatt indult meg a máriavárosi templom építése. 1951-ben keresztutat állíttatott fel a Nagytemplomban és elindította a templom renoválását. Vörös márványból keresztelőkutat is készíttetett. 1967. május 25-én tüdőrákban hunyt el.

150 éve, 1872. február 23-án született Csukovits Sándor kegyesrendi gimnáziumi tanár, irodalomtörténész, műfordító. Tanulmányait részben Kecskeméten végezte: 1890-ben piarista növendék volt a híros városban. Kolozsvárott szerzett latin–magyar tanári képesítést. 1906-tól több mint két évtizeden át a temesvári piarista gimnáziumban tanított magyar irodalmat, itt jelent meg tanulmánya Eötvös Józsefről és

Szigligeti Edéről. Világháborús élményeit Háborús emberek és Virágos vonattól a kórágig címmel két kötetben írta meg. Az Arany János Társaság főtitkáráként szerkesztette és kiadta az évi jelentéseket. 1924-ben a Temesvári Újság számára Ion Agárbeceanu, 1926-ban A Hírnök számára Ion Luca Caragiale írásából fordított.

JELES MAGYAROK KECSKEMÉTI KÖTŐDÉSEI

175 éve, 1847. január 16-án született Mikszáth Kálmán író, a magyar realista próza mestere. Pályája elején a romantikához kötődött, majd a 19. század végének Magyarországról, jellegzetes társadalmi rétegeiről rajzolt hiteles képet. Műveiben a dzsentri réteg értékvesztését és lecsúszását mutatta be: A gavallérok és A Noszty fiú esete Tóth Marival. A kor

ízléséhez alkalmazkodva írta történelmi tárgyú regényeit, amelyekben a történelem csak díszletként szolgált a fordulatos meséhez. A Szent Péter esernyőjében a Felvidék kisvárosainak életmódjáról adott képet. Utolsó műve, A fekete város örökös csapdahelyzetként ábrázolta a magyar történelmet, amelyben a végzetes boldogtalanság éppoly természetes, mint a mindennapok kiszámíthatatlan abszurditása. Élete során Kecskemét városával is kapcsolatba került. A híros város lapjai több írását is közölték. 1882 júliusában fővárosi írók és művészek társaságában ő maga is ellátogatott Kecskemétre. Az 1889-ben megjelent A beszélő köntös című kisregénye tette közzismertté az 1596-ból keltezett, 17. és 18. századi jezsuita és ferences szerzetesek prédikációiban többször említett történetet a kecskeméti bírónak ajándékozott török kaftánról.

100 éve, 1922. március 3-án született Hidegkuti Nándor, minden idők egyik legkiválóbb magyar labdarúgója. A magyar válogatottban 69 találkozón szerepelt és 39 alkalommal talált a kapuba. 1952-ben Helsinkiben olimpiai bajnok lett, és tagja volt az 1954-ben világbajnoki ezüstérmes együttesnek. Pályafutásának talán legemlékezetesebb meccse a múlt

évszázad mérkőzése, az 1953-as londoni 6:3 volt. Az otthonában hazai földön kilencven éve veretlen angol válogatott elleni diadalból három remek góllal vette ki a részét. Az Aranycsapat legendás középcsatára több ízben is megfordult Kecskeméten. Így például 1971 áprilisában egy öregfiúk-mérkőzés előtt élménybeszámolót tartott a híros városban, míg ugyanez év augusztusában a kiadós vereséget szenvedő Bp. Spartacus csapatának edzőjeként járt Kecskeméten. A helyi lap így írt a mérkőzés után: „*Hidegkuti Nándor lehorgasztott fejjel hagyta el a kispadot és ment be a játékosok után az öltözőbe. Előbb azonban nagyon sportszerűen és tárgyilagosan gratulált Szigeti Ferencnek a K. Dózsa edzőjének. Elismerlte a kecskeméti győzelem jogosságát.*” Hidegkuti Nándor 2002. február 14-én hunyt el. Életrajzát a kecskeméti születésű Fekete Pál írta meg.

100 éve, 1922. február 5-én hunyt el Kratzmann Ede üvegfestő, az első budapesti üvegfestészeti műhely alapítója. 1847 áprilisában Prágában született. Művészeti tanulmányait Bécsben és Münchenben folytatta. 1876-ban Pestre költözött, ahol hamarosan önállósította magát. Műhelyéből kerültek ki többek között a pesti belvárosi, a ferencvárosi és a terézvárosi

plébániatemplom üveglakai, a Lipót-utcai városháza három kettős ablaka és a Magyar Nemzeti Múzeum lépcsőházának üveglakai, valamint a koronázó főtemplom szentélyablakai: a kilenc alsó ablak az Üdvözítőn és Szűz Márián kívül Szent Pétert, Szent Józsefet, Keresztelő Szent Jánost, Szent Pál apostolt, Szent István első vértanút, Assisi Szent Ferencet és Xavéri Szent Ferencet, míg a hét felső kettős ablak többek között Vajk vezért, Szent Erzsébetet és Szent Mártont ábrázolja. Dolgozott Bécsben, Kolozsvárott és Pozsonyban is. Az 1897. december 26-án átadott kecskeméti Városháza kapujának, valamint közgyűlési termének üveglakait – bár nyújtott be, igaz drágább terveket Forgó és társa, illetve Róth Miksa is – ő készítette. Az 1885. országos kiállítás alkalmából a király a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. (Fotó: Kieselbach Archivum)

100 éve, 1922. január 5-én született Kiss Kovács Gyula Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész, érdemes művész. Tanulmányait 1949-ben fejezte be a Képzőművészeti Főiskola szobrász szakán. Tanárai Sidló Ferenc és Pátzay Pál voltak. Mind a monumentális, köztéri szobrászatban, mind a kisplasztikában és az éremművészetben aktív alkotótevékenységet fejtett ki.

Az alapvetően figurális megformálású szobrai dinamika, változatos technikák alkalmazása és bravúros anyagkezelés jellemezte. Nem típusokat akart alkotni, hanem az emberi egyéniség ábrázolását tűzte céljává. Monumentális erő feszíti nemcsak köztéri szobrai, hanem kisplasztikáit is. Érméi lírai életérzéseket, a természet szeretetét közvetítik. Jelentős műve a soproni felszabadulási emlékmű, a tisztaalpári 900 éves jubileumi emlékmű és a szekszárdi Babits-szobor. Három süttői mészko domborműve látható a római Szent Péter-bazilika altemplomában, a Magyarok Nagyasszonya kápolnában. Ő alkotta a kecskeméti Kéttemplom közben álló Művészetek kútjának domborműveit. A bronzból készített korongok Donatello, Renoir, Cézanne, Bruegel, Csontváry, Leonardo da Vinci, Vincent van Gogh és Michelangelo portréit és a művészek jellegzetes műveit ábrázolják.

Keresse a Kecskeméti Médiacentrum nagy érdeklődéssel kísért helytörténeti kiadványát, a Hírös Históriák magazint!

A HÍRÖS HISTÓRIÁK LAPSZÁMAI MEGVÁSÁROLHATÓK KECSKEMÉTEN:

- a Kecskeméti Médiacentrumban (Szabadság tér 2.)
- a Lira Könyvesboltban (Hornyik J. krt. 2.)

- a Kőborló Könyvesboltban (Csongrádi u. 1.)
- a Piacsarnokban, a könyvárusnál és az újságárusnál.